PHILOLOGICA BANATICA

Vol. I

Timişoara, 2007

Colecția Philologica

PHILOLOGICA BANATICA

Vol. I

Timişoara, 2007

Colecţia
Philologica

Volum alcătuit în colaborare cu Universitatea de Vest, Timişoara
Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie

Coordonator:
Prof. univ. dr. MARIA ŢENCHEA

Referenţi ştiinţifici:
Prof. univ. dr. ILEANA OANCEA
Conf. univ. dr. CONSTANTIN CHEVEREŞAN

Coordonatorul colecţiei: Lector. univ. dr. MIRELA BONCEA

Consilier editorial şi Redactor-şef: Prof. univ. dr. SERGIU DRINCU

Coperta: DAN NIŢU
Tehnoredactare computerizată: LADISLAU SZALAI

Normele de redactare au fost stabilite după lucrarea Prof. univ. dr. Ionel Funeiu, *Principii şi norme de tehnoredactare computerizată*, Timişoara Editura Amacord, 1998

ISSN 1843-4088

Editura Mirton
Timişoara, str. Samuil Micu, nr. 7
Tel: 0256-225684, 272926;
Fax: 0256-208924
e-mail: mirton@mail.dnttm.ro
www.mirton.ro

Editura Amphora
Timişoara,
300575 Aleea FC Ripensia 8/16
Tel/fax: 0256-495326
e-mail:
office@edituramphora.ro

Cuvânt-înainte

Sub titlul generic *Philologica Banatica*, editurile *Mirton* şi *Amphora* iniţiază o serie de culegeri de studii din domeniul filologiei, în sensul cel mai larg al termenului. Direcţia principală este aceea a lingvisticii teoretice si aplicate, fără a exclude, în măsura posibilului, şi unele contribuţii din domeniul înrudit al ştiinţelor comunicării.

Publicaţia noastră se adresează, în primul rând, cadrelor didactice tinere din învăţământul universitar si preuniversitar, precum şi cercetătorilor din diferitele instituţii academice de cercetare. În aces sens, ne propunem să realizăm fiecare volum în colaborare cu anumite instituţii de profil, din cele amintite mai sus. Dorim, de asemenea, să precizăm că determinativul *Banatica* are un sens pur local, desemnând zona de reşedinţă a celor doua edituri, noi fiind, în fapt, deschişi spre colaborare cu toate entităţiile academice din ţară şi chiar din străinătate.

Philologica Banatica îndeplineşte toate condiţiile legale prevăzute de legislaţia în domeniu, fiind înregistrată şi la Biblioteca Naţională printr-un ISSN (1843-4088) specific.

Sperând într-o existenţă redacţională cât mai îndelungată, le urăm tinerilor autori un călduros „Bun venit!”.

Redactor-şef,
Prof.univ.dr. Sergiu Drincu

Cuprins

I. Lingvistică generală

Cătălin Dehelean, *The science called* ***Computational Linguistics*** 9

Voica Radu, *Influenţa internaţională a limbii engleze. Cu privire specială la limbile romanice* 17

Alexandra Stanca, *Geneza tereminologiei moderne* 37

II. Istoria limbii

Despina-Elena Grozăvescu, *Dante şi* ***Questione della lingua*** 47

III. Fonetică. Ortografie

Cristina Tănase, *Aspecte ale adaptării fonetice a cuvintelor franceze în limba română* 59

Voica Radu, *Probleme de ortografie comparativă. Cu privire la limbile română şi engleză* 81

IV. Gramatică

Karla Lupşan**,** *Funcţia generică a articolului hotărât în română şi germană* 101

Silvia Madincea, *Analiza infinitivului cu funcţii circumstanţiale în italiană şi română* 115

V. Formarea cuvintelor

Mirela Boncea, *Prefixe, prefixoide şi elemente de compunere* 125

Melitta Szatmary, *Sufixul **–bil** în româna actuală. Câteva aspecte* 141

VI. Stilistică. Poetică

Laura Chiriac, *Câteva observaţii asupra artei poetice macedonskiene* 151

Cătălin Dehelean, *Who is the **Blonde ?*** 163

Christina Andreea Miţariu, *Nostalgia unei poezii formale: sextina* 173

VII. Comunicare

Ioana Vid, *Consideraţii asupra publicităţii ca mijloc de comunicare* 183

LINGVISTICĂ GENERALĂ

THE SCIENCE CALLED *COMPUTATIONAL LINGUISTICS*

Cătălin Dehelean

Introduction

The main objective of this article is to provide the reader with some basic idea of Computational Linguistics. It intends to show that in order to describe how natural language works it is necessary to process a huge amount of information, and to do so one needs specialized electronic tools. The ones truly interested in Computational Linguistics must master both these tools and have linguistic training. This seemingly ambivalent situation will prove itself useful in the management of databases, translation software, specialized dictionaries etc.

Definition

Computational Linguistics is a science dedicated to the study of the natural language machine processing. It is a mix of Informatics and Linguistics, yet its beginnings go back well into the nineteen-fifties. During this half a century it has successfully established itself, nationally and internationally, as it has developed, based on Informatics and Linguistics, new methods of studying the spoken and written natural language machine processing.

Purpose

The influence of Computational Linguistics (CL) on our daily life in the "information society" we live is increasing. It is

almost impossible not to come into contact with the products of this relatively new science, whether surfing the internet or just using a computer. An eight grader writing his essay uses morphological processes (Spelling check), grammatical analysis (Grammar check), maybe some statistical information about the written text (Frequency of occurrence check) or Lexicography (Thesaurus). If a search on the Internet also occurs, the field of methods is enlarged to comprise information indexing and even online translation.

But even if the computer is not being used, one is likely to encounter the applications of Computational Linguistics when reading the computer-translated instructions for the new toaster or when calling the bank and being asked for the account number by a friendly machine.

These examples show how important Computational Linguistics has become during the last few years: it opens up new sources of information, it makes the interaction with machines a lot easier and helps overcome the language barriers.

Classification

The subject matter of Computational Linguistics is the Computer Natural Language Processing (deferral to Programming languages, for instance), as far as the written language (Text) and spoken language (Speech) are concerned. Computational Linguistics is basically and historically a synthesis of Information and Linguistic methods and knowledge.

This characterization is deliberately general, so as to cover a combination of the different perspectives on Computational Linguistics.

Computational Linguistics is a part of Linguistics (like Sociolinguistics, Psycholinguistics, etc.) and, theoretically speaking, is concerned with the computationally relevant aspects

of the study of language and language processing, independent from its actual realization on the computer. The development of the grammatical formalization is an example of this perspective on Computational Linguistics.

Computational Linguistics is a discipline for the development of linguistically relevant programs and the processing of linguistic data (Linguistic Data Processing). This perspective that can be traced back to the early days of informatics has experienced a Renaissance due to increasingly important empirical research by means of comprehensive language data corpora.

Computational Linguistics is a realization of natural language phenomena on the computer („natural language processing"). The research of many of these phenomena has a long tradition within the Philosophy of Language, especially within the language-oriented formalist logic. Since language as part of a cognitive system can be understood as knowledge of language and as nonlinguistic science, thinking processes and action planning being linked closely together, Artificial Intelligence and Cognitive Science are particularly interested in the research of the modeling of these phenomena. Computational Linguistics is therefore intrinsically linked to the formal and/or cognitive sciences.

Computational Linguistics is a practice-oriented engineeringly conceived development of language software („Language Technology")

This list of different perspectives shows, in principle, the differences in perceiving Computational Linguistics. Computational Linguistics is a sum and synthesis of its different values.

Hereby the four cornerstones of Computational linguistics are laid down: the development of the methods to operationalize the natural language phenomena; the build-up and the

administration of large re-usable linguistic data corpora, which can be used for empirical development and evaluation purposes; the development of realistic applications, which prove the relevance of Computational Linguistics for modern information technology and, at the same time, which reflects once more its technological evolution; and the creation of real-life evaluation machines which should enable this evolution. To these we add the fact that the specialized basis of Computational Linguistics is anchored partly in what it inherits from its mother discipline and partly in what it borrows form other neighboring disciplines.

Heritage and loans

Computational Linguistics inherits from Linguistics the object of investigation and, at the same time, basic vocabulary of linguistic terms and differentiations. The structuring of the method range of Computational Linguistics is therefore oriented as far as possible towards the established branches of Linguistics: Phonology, Semantics and Pragmatics, which build the structural description of the natural language utterance.

Computational Linguistics is not just a recipient of linguistic theories and issues, but it can also be an incentive for the gain of insight and for the formulation of new appendages within Linguistics.

A successful example of interdisciplinary work between Linguistics and Computational Linguistics is the development of Optimality Theory arguments. Originally generated by the union of Artificial Neural Networks and Universal Grammar, the Optimality Theory with its rule – oriented arguments has in the meantime become a real competing model for the description of phonological issues. Furthermore, it will be increasingly used to describe phenomena on other levels, e.g. Morphology and Syntax.

The application and evaluation of linguistic theories is another task for Computational Linguistics. Firstly, the application of theories to real, occurring data supplies a picture of its coverage and completeness and can even ensure, to some extent, its use outside strictly theoretically-oriented circles. The factor mentioned here is the implementation of a system of Structural Analysis, which is based on the principle and parameter approaches.

In the end, some branches of Linguistics are more involved than others in the computer processing of their material. Corpus Linguistics, which deals with the research of the linguistic connections by examining Corpora (samples), has been only during the last years able to research a realistically large amount of data with huge coverage (often about one billion words) by using computers.

Informatics shares with Computational Linguistics, in essence, the knowledge about data structures as well as the application of efficient methods. Besides the obvious connection between the research and the realization of the natural language systems and Informatics (Systems Analysis, Modeling, Algorithmics, Implementation Theory), the aspects of Theoretical Informatics (Computability Theory, Computational Complexity Theory, and the field of Formal Language) also play an important role in this matter.

The aspects of the question of how Language, Thought and Action relate to each other derive from Philosophy (especially from the Philosophy of Language and from Logic); Language in itself can't be considered just an independent phenomenon, but as a phenomenon related to non-verbal circumstances, both in the world as such and (in a narrow meaning of the word) in the companionship of a speaker of a language. Formal Logic is a one of the central means of Computational Linguistics for the precise description of Natural Language Phenomena.

Computational Linguistics owes Artificial Intelligence a series of important procedures (e.g. search technique and planning process). They will be found, for instance, in Speech Recognition, Grammar Analysis and Data Generation.

Computational Linguistics and Artificial Intelligence

A very intricate relationship has been established between Artificial Intelligence and Computational Linguistics. It is safe to say that certain subsystems which make up systems can be recognized as parts of Artificial intelligence. Certain methods and ideas can be found in the theories which constitute the basis of Computational Linguistics. On the other hand, certain linguistic software systems make good use of a whole array of methods which are the indisputable domain of Artificial Intelligence, as part of Computer Science. A computational linguist might easily be found working with complex structures, algorithms, matrices, etc.

Such a situation has generated the idea that Computational Linguistics is not autonomous but a part of Artificial Intelligence. This conception, although based on the very close relationship between the two sciences is, as on might say, a misconception, for just like Artificial Intelligence, Computational Linguistics has, in fact, its own systems of theories, highly distinct purposes and scopes, its own methods of investigation, etc., which precisely position it among the other sciences. Moreover, the application of systems belonging strictly to Artificial Intelligence in order to process natural language has not yielded desirable results.

It seems that only a continuation of the collaboration between these two different sciences will ensure of their evolutions. Their relationship of good vicinity basically implies understanding each other methods and using them

consciously whenever needed, rather than spending a lot of time and energy in developing a parallel version of what already exists. The readers are thus encouraged to study both Computational Linguistics and Artificial Intelligence.

Conclusion

This undertaking is not intended to be more than a pinpoint towards Computational Linguistics, as the latter is truly vast. This part of linguistics has had the unfortunate faith that it was studied more by people from the field of computer science rather than by linguists. An impediment in this direction was the fact that basic knowledge of programming is required in order to study it. Therefore it is only relatively recently that linguists have started to interact with programmers, in turn being themselves recognized by the programmers as their much-needed partners in developing this field.

References

1. Fellbaum, Christiane (editor). **Title:** *Wordnet: An Electronic Lexical Database*. **Publication Details:** MIT Press. **Publication Year:** 1998
2. McEnery, Tony and Wilson, Andrew. **Title:** *Corpus Linguistics*. **Publication Details:** Edinburgh University Press. **Publication Year:** 1996.
3. Mitchell, Tom M. **Title:** *Machine Learning*. **Publication Details:** McGraw-Hill. **Publication Year:** 1997
4. Pustejovsky, James. **Title:** *The Generative Lexicon*. **Publication Details:** Bradford Books. **Publication Year:** 1998
5. Radford, Andrew. **Title:** *Linguistics: An Introduction*. **Publication Details:** Cambridge University Press. **Publication Year:** 1999
6. Russell, Stuart J. and Norvig, Peter. **Title:** *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. **Publication Details:** Prentice Hall. **Publication Year:** 1994
7. Wang, Paul P. **Title:** *Computing with Words*. **Publication Details:** John Wiley and Sons. **Publication Year:** 2001

Ştiinţa numită *Lingvistică Computaţională*

Rezumat

Lingvistica computaţională s-a format în secolului al XX-lea, din lingvistică şi informatică. Obiectul Lingvisticii computaţionale este studiul limbajului natural.

Aplicaţii ale acesteia sunt corectorul ortografic, corectorul gramatical, dicţionarul electronic, traucerea on-line.

Relaţia dintre Lingvistica computaţională şi Inteligenţa artificială este complexă. Studiul Lingvisticii computaţionale necesită cunoştinţe de informatică.

INFLUENŢA INTERNAŢIONALĂ A LIMBII ENGLEZE. CU PRIVIRE SPECIALĂ LA LIMBILE ROMANICE

Voica Radu

Despre influenţa internaţională contemporană a limbii engleze se vorbeşte tot mai mult în termenii unei globalizări[1] lingvistice generate de ritmurile alerte ale contactelor economice, politice şi sociale ale secolului XXI. Deci influenţa limbii engleze asupra lexicului unor limbi şi ele de circulaţie internaţională vine în întâmpinarea unei necesităţi de comunicare eficientă şi rapidă în contextul unor grăbite prefaceri sociale şi economice. Apelează la împrumutul de termeni din limba engleză nu numai limbile vorbite spre exemplu în S-E Europei, unde modernizarea vieţii social-politice a fost mult întârziată de

[1] Cf. Crystal (2000) şi *Globalization: English and Language Change in Europe* (2002).
Picone (1996: 27) precizează că teribila răspândire a englezei se datorează calităţii ei de „vehicul" al unei culturi de tip global: „There is an international cultural dynamics that accompanies all of this technology of integration. Hence,to explain English domination, one can point, in the first instance, to a host of technological, economic and political factors. English, more than any other living language, exists in association with an archi-culture whose elements though often sourced in the Anglophone world, are being accepted and elaborated internationally." apud Stoichiţoiu-Ichim, *Asimilarea împrumuturilor englezeşti: aspecte actuale ale dinamicii sensurilor* în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, EU, 2002, nota 15, p. 259.

conjunctura politică, ci şi limbi ca franceza, italiana, spaniola, germana ca urmare a contactelor politice şi economice, a vorbitorilor bilingvi şi a presei audio-vizuale şi scrise.

Limbile romanice suferă şi ele această influenţă modernă a limbii engleze care este o limbă germanică. Deşi la o primă receptare a fenomenului influenţa engleză asupra unor limbi romanice este surprinzătoare şi oarecum incompatibilă, trebuie să ţinem cont de elementele latineşti pătrunse în vocabularul limbii engleze când limba latină juca rol de *lingua franca*, precum şi de acele elemente de origine romanică din vocabularul limbii engleze reajunse prin împrumutul din limba engleză în limbile romanice-sursă (împrumuturile „aller-retour"). Pornind de la această premisă, problema capacităţii de asimilare a împrumuturilor din limba engleză de către limbile romanice deschide noi piste de abordare a acestor împrumuturi.

Influenţa engleză asupra limbilor romanice nu este numai de dată recentă, ea apare în perioada cuceririi Angliei de către normanzi, moment din care s-a manifestat de-a lungul a câtorva secole ca urmare a prezenţei francezei ca limbă de cultură în Anglia,cele două limbi,engleza şi franceza, intrând în contact. Acea perioadă a fost marcată şi de o puternică influenţă a limbii franceze asupra limbii engleze: *tower* <fr. *tour, butler* <fr. *bouteiller, gentle* <fr. *gentil, pilgrim* <v. fr. *peregrin, forest* <v. fr. *forest, to wait* <v. fr. *guaitier* - fr. mod <*guetter*. Deci cele două limbi s-au influenţat reciproc, cuvinte din vocabularul ambelor limbi făcând un circuit de la engleză la franceză şi invers. Mulţi dintre termenii respectivi au revenit în franceză într-o formă anglicizată. După secolul al XIII-lea, influenţa engleză s-a exercitat asupra tuturor limbilor romanice, secolul al XX-lea reprezentând apogeul acestei influenţe. Au fost împrumutaţi termeni din toate domeniile de activitate: transport, finanţe, economie, politică, modă, ştiinţă şi tehnică. Aceste împrumuturi din limba engleză în limbile romanice s-au adaptat

diferit la limbile receptoare, spre exemplu: rom. *biftec* - it. *bistecca,* fr. *bifteck* - sp. *bistec, bisté, biftec* - ptg. *bife;* rom. *buget* - fr. *budget;* rom. *buldog* - fr. *bouledogue* - sp. *buldog* - ptg. *buldogue;* rom. *cec* - fr. *chèquè* - sp. *cheque* - ptg. *cheque;* rom. *claxon* - it. *claxon* - fr. *klaxon* - sp. *claxon*[1].

De asemenea s-au exercitat şi influenţe interromanice chiar de la începutul existenţei limbilor romanice, mai întâi în Romania Occidentală, apoi şi asupra limbii noastre. Aceste influenţe s-au manifestat ca urmare a necesităţii de a denumi noile realităţi din existenţa popoarelor romanice, ajungând să fie asimilate pretutindeni. Unele dintre aceste împrumuturi au fost făcute şi prin contactele generate de războaie, conflicte, incursiuni militare în anumite teritorii. Au existat perioade cu o anumită „modă" care a introdus în circulaţie diferiţi termeni ieşiţi apoi din uz, o dată cu dispariţia realităţii denumite[2].

Limba română, o limbă romanică cu un statut aparte prin izolarea de Romania Occidentală, intră în contact cu aceste influenţe mai târziu, prin intermediul limbilor franceză şi italiană.

Influenţa engleză asupra limbii române actuale este comparată de către lingviştii români cu cea franceză din secolul al XIX-lea. Împrumuturile din engleză, în special din engleza americană, în limba română actuală s-au făcut în perioada 1990-2000, reprezentând aceeaşi tendinţă a tuturor limbilor romanice de a se supune aşa-numitei globalizări lingvistice ca urmare a „imperialismului lingvistic al limbii engleze" (cf. Quirk R., Gabriele Stein, 1990).

Termenul de anglicism, definit în DN[1] ca „expresie proprie limbii engleze", cuvânt de origine engleză împrumutat de o altă

---

[1] Pentru exemple v. Sanda Reinheimer-Rîpeanu, *Lingvistica romanică*, Bucureşti, Editura All, 2001, p. 54 - 55.

[2] *Ibidem*.

limbă, încă neintegrat în aceasta, „desemnează împrumuturi recente din engleza britanică şi americană, incomplet sau deloc adaptate” (ca atare, ele se scriu şi se rostesc în română într-un mod foarte apropiat sau identic cu cel din limba de origine). O altă accepţie a termenului de anglicism este cea dată de Filipović: „anglicism este fiecare cuvânt preluat din limba engleză care desemnează un lucru sau un concept ce aparţine civilizaţiei englezeşti; un astfel de cuvânt nu trebuie să fie de origine englezească, dar trebuie să fi fost adaptat în limba engleză şi integrat in vocabularul englez”.

Deşi în epoca actuală influenţa limbii engleze se exercită mai ales în direcţia variantei sale americane, nu se face în mod special distincţie între americanisme şi anglicisme, fiind vorba de fapt de împrumuturi din limba engleză.

Anglicismele din limba română actuală sunt evidente în domeniul economic, tehnic şi în stilul publicistic, presa contribuind la „educarea lingvistică” a publicului şi la internaţionalizarea lexicului limbii literare[1]. Şi în limba română, în paralel cu apariţia necesităţii de a denumi realităţi noi, se manifestă o modă lingvistică care poate fi înscrisă într-un soi de mimetism lingvistic prezent şi în celelalte limbi romanice.

În funcţie de norma socio-culturală, anglicismele din româna contemporană au fost încadrate şi studiate de către unii lingvişti în funcţie de două categorii de împrumuturi: cele *necesare* şi cele *de lux*[2]. Această împărţire a împrumuturilor din engleză indică reţinerea faţă de împrumutul masiv de termeni din limba engleză, în ideea protejării limbii române de o posibilă riscantă „saxonizare”. Dar nu toţi lingviştii români sunt de părere că

---

[1] Cf. Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc-ieri şi azi*, Cluj-Napoca, 1995, p. 14.

[2] Cf. Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate*, Bucureşti, Editura All, p. 85.

acest criteriu de împărţire a anglicismelor este pertinent. De pildă, Mioara Avram consideră că stabilirea necesităţii utilizării unui anglicism depinde de perioadă şi de subiectul vorbitor.[1]

Între 1970-1980 se trece într-o etapă superioară în munca de cercetare în cadrul *Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română şi engleză (Romanian-English Contrastive Analysis Project)*; ca urmare a rezultatelor obţinute din studiul celor două limbi în contact, cât şi a interesului crescut faţă de problemele limbilor în contact, limba română a fost inclusă alături de alte douăzeci şi una de limbi în *Proiectul European de Cercetare „Elementul englez în limbile europene” (European Research Project „The English Element in the European Languages”)* condus de Rudolf Filipović.

Cercetătorii au identificat în limba română şi prezenţa pseudoanglicismelor - cuvinte create în alte limbi, în special în franceză, ca şi cum ar fi cuvinte englezeşti, de exemplu: *tenisman* sau *golaveraj*[2].

Dintre motivaţiile utilizării anglicismelor, studiile lingvistice româneşti precizează: evocarea „culorii locale” (*killer*, *rancher* utilizate frecvent în cronicile şi în prezentarea filmelor americane), exprimarea unor sensuri conotative (de obicei, ironice sau peiorative: *puzzle* „chestiune greu de rezolvat”, „enigmă”), crearea unor jocuri de cuvinte (*gentleman's agreement* funcţionează numai când există gentlemeni), exprimarea eufemistică (mărfuri *second hand, call-girl, gay*), „lenea intelectuală”[3], „folosirea unor termeni pretenţioşi din dorinţa vorbitorului de a

---

[1] Cf. Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, Bucureşti, EA, 1996, p.13.

[2] Theodor Hristea, *Contribuţii la studiul etimologic al neologismelor româneşti*, LR, XXII, 1973, nr.1, p. 3-19.

[3] Cf. Eugen Coşeriu, *Introducere în lingvistică*, Cluj, Editura Echinox, 1999, p. 30.

arăta cât e de cult […], reuşind să demonstreze tocmai contrariul decât intenţiona, anume că e incult”[1], atragerea clienţilor prin denumirea englezească a unor firme sau magazine, numele străine sugerând o garanţie a calităţii, al succesului financiar şi social, spre exemplu: *The Best, Perfection, The Office, for you*[2].

Limba franceză s-a aflat în contact cu limba engleză începând cu anul 1066, când Wilhelm Cuceritorul, duce de Normandia, a cucerit Anglia. Din această perioadă vor intra în engleză foarte multe cuvinte franceze, limba franceză fiind limba nobilimii. Ca atare în perioada respectivă influenţa englezei asupra francezei a fost slabă. Din secolul al XII-lea până în 1650 limba franceză a împrumutat doar 49 de cuvinte din limba engleză. Începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când Anglia cunoaşte un avânt al dezvoltării economice, influenţa engleză asupra limbii franceze va creşte considerabil. Totalul termenilor anglo-saxoni pătrunşi în franceză după 1825 până la sfârşitul secolului al XIX-lea este de 320, aceasta însemnând in jur de 100 în fiecare sfert de secol, comparaţi cu circa 50 în primul pătrar al secolului al XIX-lea. Din cuvintele englezeşti pătrunse în perioada menţionată, 84 sau 26,3% aparţin domeniului economic, 29 sau 9,1% domeniului ştiinţific, 43 sau 13,4% terminologiei sportive sau altor categorii[3]. Secolul al XX-lea este secolul împrumutului masiv de cuvinte din limba engleză în limba franceză, fapt care a stârnit atitudini puriste ale lingviştilor francezi, dintre care cea mai înverşunată este cea a lui R. Etiemble. Acesta a impus termenul

---

[1] Cf. Alexandru Graur, *„Capcanele” limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 56.

[2] Cf. Hortensia Pârlog, *Termeni de origine engleză în publicistica românească contemporană*, AUT, Şt. Filo., vol. IX, 1971, p. 57.

[3] Cf. Ileana Constantinescu, *Frangleza economică. Pentru o „Balanţă lingvistică” echilibrată*, Bucureşti, Editura Economică, 2001, p. 44-50.

de *franglais* pentru a desemna idiomul hibrid rezultat din pătrunderea necontrolată în vocabularul limbii franceze a unor termeni, consideraţi de Etiemble inutili, din limba engleză. Lingvistul francez a inventariat 1300 de cuvinte de origine anglo-americană, propunând şi o serie de măsuri radicale pentru stăvilirea şi înlăturarea definitivă a acestei „maladii reale şi grave a limbii franceze", realizabile ,în opinia sa, prin acţiunea conjugată a şcolii , a presei şi a Academiei. Felix de Grand Combe îşi manifestă dezaprobarea faţă de acest fenomen al împrumutului din engleză în termeni şi mai duri, considerând anglomania drept „o rătăcire deplorabilă şi antipatriotică", o manifestare din sfera „patologiei mentale", având drept cauză „veleitarismul intelectual". Pătrunderea masivă de anglicisme şi de americanisme în limba franceză a impus publicarea unui dicţionar de termeni „la modă" şi a unei antologii de texte legislative menite să apere limba de invazia cuvintelor de origine engleză. Antologia de texte legislative cuprinde şi lista de termeni recomandaţi oficial spre a înlocui anglicismele considerate indezirabile în cadrul unor terminologii, spre exemplu, se propun termenii francezi *cadreur, industrie du spectacle, palmarès, animateur, moyen, postsonorisation* ca echivalente pentru anglicismele *cameraman, show-business, hit-parade, disk-jockey, media, play-back*. Şi dicţionarele de uz general ale limbii franceze, spre exemplu *Le petit Larousse*, 1995, menţionează în cazul unor anglicisme indezirabile „nerecomandat" (fr. *déconseillé*), oferind şi echivalentul francez. Asemenea precizări se fac în dicţionarul menţionat pentru anglicisme precum *cash, discount, sponsor, walkman* etc.[1].

În contextul mai larg al împrumutului din diferite limbi, de menţionat, în ceea ce priveşte limba franceză, ponderea foarte

[1] Cf. Ileana Constantinescu, *op. cit.*, p. 32.

apropiată a elementelor latineşti moştenite (35,13) de cea a împrumuturilor (33,93), cât şi de cea a formaţiilor interne (29,77) în vocabularul reprezentativ al limbii franceze[1].

Termenii economici, un sector consistent al împrumutului din limba engleză în limba franceză, sunt preluaţi sub diferite forme, ca de exemplu: anglicismele, francizarea, calchierea. În majoritatea cazurilor este vorba de anglicisme, acestea fiind grupate, ca şi în limba română în: anglicisme propriu-zise (*clearing, marketing, leasing, hot money, goodwill, joint-venture, consumerism, cash and carry, shopping-center, pool, stock option plan, mailing, hardcore,* la care se adaugă şi denumirile de firme, mărci de fabrică americane pătrunse în economia franceză: *Data General France, National Semi-conductor France, Verso Electronics France* etc.) şi pseudo-anglicisme (cuvinte cu aspect englezesc, create artificial din elemente anglo-saxone spre a fi folosite în reclama franceză sau în mărcile de fabricaţie pentru a impresiona şi atrage publicul, dar care nu există în limba engleză sau sunt fără sens în aceasta: *dryclean* (format din elemente anglosaxone, folosit pentru *produits de nettoyage*), *superkill*, (format dintr-un element latin şi unul englezesc, pentru *cartouches et fusils*).

Sub influenţa englezei începe să se impună în limba franceză sufixul *-ing*, cu sens de acţiune ce se desfăşoară, sufix care se ataşează rădăcinilor englezeşti. Unii cercetători consideră că sufixul *-ing* ar putea să ajungă să aibă acelaşi statut ca şi sufixele: *-esque*, *-ade*. Sunt date ca exemplu de cuvinte englezeşti terminate în *-ing* şi preluate ca atare în franceză: *meeting, yachting, sleeping-car, building, camping, parking*. În limbajul economic este prezent acelaşi fenomen: *sterling, clearing, shopping, matching, marketing, engineering, standing*[2].

---

[1] Cf. Marius Sala, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 534-535.

[2] Cf. Ileana Constantinescu, *op. cit.*, p. 60-61.

Limba franceză contemporană este supusă influenţei engleze într-o proporţie surprinzătoare în zonele francofone din afara hexagonului. Este vorba de franceza vorbită în: Belgia, Elveţia, Canada, fostele colonii franceze. De asemenea, influenţa englezei asupra francezei vorbite în Franţa contribuie la accentuarea influenţei engleze asupra limbii franceze din zonele francofone aflate în afara hexagonului. În 1977, „Clubul gramaticii din Geneva" se plângea de „invazia franglezei, care se întinde în toate regiunile francofone" şi considera că „şi mai gravă încă este imitarea dezagreabilă a tuturor erorilor care ne vin din Paris; crainicii de radio se tem să nu fie consideraţi drept provinciali dacă nu adoptă imediat erorile de limbă pe care le lansează colegii lor din Franţa"[1].

În Belgia se vorbeşte de „anglovirus", deoarece fenomenul este atât de extins încât *Défense de la langue française*, nr. 84, 1976, p. 24-25, semnalează cazul editorului unei reviste de biologie din Liège, care i-a scris unui specialist parizian nu în franceză, ci în engleză, iar în adresa expeditorului ţara nu a fost notată cu denumirea proprie de Belgique, ci cu cea englezească, de Belgium.

Influenţa engleză asupra francezei elveţiene se produce pe trei căi: prin contactul direct al francofonilor cu lumea anglo-saxonă; prin intermediul francezei vorbite în hexagon ; prin intermediul germanei care suferă, la rândul ei, o influenţă engleză considerabilă. Legile federale si publicaţiile care vin din capitala Berna în partea franceză a Elveţiei sunt traduse în aşa-numita „le français fédéral", cu influenţe germanice[2].

În Canada, franceza este supusă unei anglicizări masive. René Georgin[3] consideră influenţa engleză o ameninţare care

---

[1] *Défense de la langue française*, nr. 88, 1977, p. 36.
[2] Cf. Ileana Constantinescu, *op. cit.*, p. 62-63.
[3] *Le français du Canada* în *Défense de la langue française*, nr. 44, 1968.

durează de mai bine de un secol. Contextul lingvistic din Canada se constituie din coroborarea mai multor factori lingvistici, dar şi extralingvistici, şi anume: limba franceză este alături de limba engleză limbă oficială, Québec-ul şi Montréal sunt printre cele mai dezvoltate zone ale ţării din punct de vedere economic, iar populaţia francofonă din Canada este cel mai puternic grup francofon din America; în Ouébec populaţia este bilingvă; economia canadiană este dominată de capitalul american. Influenţa englezei asupra francezei se exercită în prima fază asupra limbii comune, termenii englezi pătrunzând la început prin tehnica menajeră care are indicaţiile trecute în limba engleză (*hot* şi *cold*; *on* şi *off*; *grill*, *owen*). Franceza canadiană a mai împrumutat cuvinte din limba engleză prin intermediul limbajului tehnic, întrucât în Canada apariţia primului automobil şi a primei căi ferate sunt puse în legătură cu termeni englezeşti. Revistele canadiene de specialitate vehiculează numeroase neologisme ca: *feader* (aparat de alimentare cu carburanţi), *tanker* (tanc petrolier), *fuel* (carburant), *gas* (benzină), *rocket* (rachetă), *missile* (proiectil), *discount* (rabat). În contabilitate se foloseşte *balance* în loc de *solde des comptes*, iar meseriile care aveau un vocabular francez altădată dispun de un lexic americanizat: *brackets* - în loc de „tasseau”, *bolt* - în loc de „boulon”, apoi *washer*, *forens* (*art. cit.* p. 186). Snobismul reprezintă o altă cale de pătrundere a anglicismelor în franceza canadiană; astfel, între altele, sunt folosite: *shower* (loc pentru a expune cadourile tinerilor căsătoriţi), *country club* şi *trail* (pentru pârtia de schi) în locul echivalentelor franţuzeşti. Calcurile contribuie, de asemenea, la influenţa engleză asupra francezei canadiene: *fin de semaine* (după *week-end*), *entreprise à la job* (după *entreprise by the job*, în locul termenului francez *entreprise à forfait*).

Influenţa englezei asupra francezei canadiene a generat crearea unor diferenţe dintre franceza din Québec şi cea din

Franţa, prin prezenţa canadianismelor care îngreunează comunicarea dintre francofonul european şi cel canadian. Guvernul provinciei Québec a trecut la măsuri pentru a sprijini politic şi economic utilizarea limbii franceze pe teritoriul său: a decis că franceza, limba oficială a provinciei, este singura admisă în actele oficiale pe teritoriul Québec-ului; s-a introdus obligativitatea exprimării tuturor firmelor în limba franceză. În aceeaşi idee, a fost creat un birou de terminologie pe lângă Universitatea din Montréal.

Un alt caz interesant este cel al limbii spaniole, a cărei variantă americană a fost supusă unei influenţe puternice şi de durată. Ţările latino-americane s-au aflat de un secol şi jumătate sub influenţa S.U.A., ca urmare a acţiunilor de expansiune teritorială (aproximativ jumătate din suprafaţa Mexicului a trecut sub dominaţie americană în urma războiului din 1847; pentru zona Caribe-Cuba şi Puerto Rico, influenţa devine definitorie după câştigarea de către S.U.A. a războiului cu Spania din 1898, când zona va rămâne sub controlul american; legăturile intense cu Puerto Rico fac din acesta aproape al 51-lea stat al S.U.A.); canalul Panama a reprezentat o altă zonă aflată total sub controlul american timp de 100 de ani, trecând sub jurisdicţia Republicii Panama abia în 1999; dominaţia politică exercitată de această mare putere (regimurile de dictatură ale lui Pinochet în Chile, intervenţiile repetate ale S.U.A. în ţări din America Centrală). Influenţa cea mai puternică s-a exercitat prin interesele economice, prin pătrunderea capitalului american şi al controlului economic în toate ţările latino-americane. Componentă importantă a dezvoltării actuale, accentuată de fenomenul de globalizare, se sprijină din plin şi pe dezvoltarea deosebită a mass-media din ultima perioadă. De asemenea, un impact deosebit îl are, ca peste tot în lume, „mirajul american” al vieţii îmbelşugate, care influenţează stilul de viaţă, obiceiurile, şi,

bineînţeles, limba. Emigraţia este un alt aspect al materializării influenţei engleze, respectiv americane, în toate compartimentele existenţei. Numeroasele colectivităţi de hispanofoni (în majoritate mexicani şi portoricani) au impus ca limba spaniolă să fie considerată o a doua limbă vorbită pe teritoriul S.U.A. Influenţa engleză (în principal cea nord-americană) s-a accentuat în ţările hispano-americane începând din anii 1935-1936, dar mai ales după al Doilea Război Mondial şi a pătruns pe toate căile: anunţuri, produse tehnice, cinematograf, radio şi televiziune, prin agenţii de ştiri, ziare şi reviste, prin contactul direct cu oamenii de afaceri şi tehnicieni, prin turişti, prin specialiştii şi studenţii care au urmat şi urmează studiile în S.U.A. Influenţa se face simţită în mediile politice, economice şi comerciale, în ştiinţă şi artă, în sport, în relaţiile internaţionale, în modă, artă culinară, în obiecte de uz casnic, în muzică, în toate aspectele vieţii urbane. Învăţământul bilingv în unele ţări (Panama, Puerto Rico), studiile de specializare în S.U.A., literatura ştiinţifică şi tehnică reprezintă căi de pătrundere a anglicismelor.

Aceste influenţe conjugate au condus la o impunere în forţă a limbii engleze, aflată pe o poziţie avantajată, iar consecinţa firească a fost pătrunderea anglicismelor în vocabularul spaniolei vorbite în America.

Prezenţa anglicismelor lexicale în spaniola americană a pus problema gradului de extindere a fenomenului. Există o mare disponibilitate a vorbitorilor de acceptare a anglicismelor. Acestea sunt foarte uşor preluate, adoptate şi adaptate, în cele din urmă. Ele au devenit elemente normale în multe domenii (afaceri, politică, cultură, cinematograf etc.) şi chiar elemente foarte populare (sport, muzică). S-ar putea afirma că ceea ce le face atât de uşor de acceptat este precizia, concizia şi scurtimea lor. Precizia şi concizia sunt trăsături care fac ca termenii împrumutaţi din această limbă să fie acceptaţi cu uşurinţă. În

multe situaţii de concurenţă cu elementele autohtone, acestea au câştig de cauză[1].

Dacă influenţa franceză s-a simţit mai mult la nivelul sferelor intelectuale, printre persoanele cu educaţie, engleza a coborât până în stradă. Omul obişnuit foloseşte anglicisme şi le pronunţă în diferite feluri. De aici şi multitudinea de variante fonetice, de aici crearea unor forme aşa-zis „barbare". A se vedea unele dintre primele anglicisme intrate pe cale orală, cum ar fi unii termeni marinăreşti (ex. *guachiman* < *watch-man* „marinar") sau din sfera automobilului (*breque* < *brake* „frână"). Pentru acestea din urmă, tot R. J. Alfaro[2] dă o explicaţie plauzibilă folosind exemplul automobilului: la început, terminologia tehnică în spaniolă era cunoscută doar de ingineri şi mecanici, puţini la număr, iar intrarea automobilului american a pătruns pe pieţe împreună cu terminologia corespunzătoare în limba engleză, fapt pentru care aceasta s-a impus rapid, constituind, de fapt, primul contact al vorbitorului cu terminologia din domeniu. La fel s-a întâmplat cu toate produsele venite din S.U.A. Obiectul era însoţit de ample documentaţii în limba engleză.

În faţa avalanşei de anglicisme, a „împrumuturilor în serie" şi a „seriilor de împrumuturi"[3], lingviştii au adoptat diverse poziţii şi în ceea ce priceşte limba spaniolă, poziţii care s-au modificat de-a lungul timpului. Într-o primă fază (în anii 1950-1960), pătrunderea împrumuturilor era percepută ca ceva

---

[1] Cf. Valeria Neagu, *Criterii de apreciere a influenţei engleze asupra lexicului spaniolei americane*, în SCL, XXIX (1978), p. 71-73.

[2] Cf. Ricardo J. Alfaro, *Diccionario de anglicismos*, ed. a II- a, Madrid, 1964, p. 11.

[3] Cf. Mihai Mitu, *Conceptul de împrumuturi în serie (cu referire la polonismele limbii române)*, în SCL, 34 (1983), p. 12-18.

dăunător şi inutil, era denumită „invazie”, „plagă”[1]. Limba spaniolă, de exemplu, era simţită ca aflându-se „în pericol”. De aceea, studiile publicate în această perioadă au un caracter didactic, de corecţie a limbii.

O acceptare şi o prezentare favorabilă a influenţei engleze se face simţită tot mai mult în ultima vreme. Pătrunderea anglicismelor în limbă a căpătat, astfel, o altă semnificaţie. Anglicismele lexicale au început să fie privite ca elemente necesare atunci când denumesc realităţi noi, fiind mai exacte (când se referă la domeniile tehnice). Ele reprezintă o sursă de îmbogăţire a limbii. De asemenea, în analiza fenomenelor, conceptele au fost nuanţate, trecându-se de la „interferenţă (ceea ce presupunea devierea[2] de la normă) la transfer”, conferindu-i acestuia din urmă semnificaţia de „adoptare”. Elementele noi nu mai sunt privite ca „perturbatoare”, ci ca elemente „adoptate”[3]. De asemenea, sunt de remarcat opiniile atât „optimiste”, cât şi „pesimiste” asupra viitorului unor variante americane ale spaniolei aflate sub presiunea anglicismelor.

În America hispanică, engleza este prima limbă străină pentru majoritatea celor care urmează o şcoală. În învăţământul mediu şi preuniversitar, la nivelele la care este obligatoriu studiul unei limbi străine, engleza este, fără nici cel mai mic dubiu, limba străină preferată.

---

[1] Cf. Jerónimo Mallo, *La plaga de los anglicismos*, în „Hispania”, 37 (1954), p. 135 şi *La invasión del anglicismo en la lengua castellana*, în CA, 1959, p. 115-123.

[2] Cf. Weinreich, *Languages in Contact,* The Hague, 1953, „interferenţa lingvistică” se utilizează cu sensul de deviere de la normă.

[3] Cf. Amparo Morales, *Gramatica en Contacto* (*Análisis sintácticos sobre el español de Puerto Rico*), Madrid, 1986; Maria Vaqueo, *Anglicismos en la prensa: una cala en el lenguaje periodistico de San Juan*, în LEA XII (1990), 2, p. 277.

În faţa presiunilor exercitate de limba engleză este necesară apărarea limbii spaniole. Specialiştii au atitudini diferite,de la acceptarea împrumutului masiv de cuvinte din limba engleză, până la combaterea fenomenului care a dus la naşterea unui idiom hibrid numit *(e)spanglish* sau *englañol* (limbajul portoricanilor care au trăit în SUA, limbaj vorbit de aceştia şi la întoarcerea în Puerto Rico)[1].

În ultimele decenii, preocuparea pentru apărarea limbii spaniole a fost asumată, în principal, de Academiile de limbă din ţările hispano-americane printr-o activitate permanentă. Au fost create trei entităţi importante care au contribuit la răspândirea informaţiei lingvistice, la formarea personalului specializat pentru cercetarea şi schimbul de idei, la realizarea unor proiecte şi activităţi cu caracter lingvistic. Acestea sunt: *La Oficina Internacional de Informacion y Obcervacion del Espanõl* (OFINES), *La Asociacion de Lingűistica y Filologia de la America Latina* (ALFAL) şi *El Programa Interamericano de Lingűistica y Ensenanza de Idiomas* (PILEI).

Actualmente se încearcă supravegherea limbii şi dirijarea ei prin metode moderne de planificare lingvistică[2]. Engleza este o sursă principală pentru cuvintele tehnice şi ştiinţifice. Frecvenţa termenilor englezi este mai mare în domeniul sportului, finanţelor, comerţului, automobilismului. Mulţi dintre aceşti termeni sportivi din golf, rugby, circulă cu deosebit de mare frecvenţă în stilul publicistic. Există sfere puternic influenţate de modă (muzică, dans, vestimentaţie). În această zonă existând o

---

[1] J.L. Dillard, *Spanglish Store Names in San Juan, Puerto Rico,* în „Names", 12 (1964), p. 98-102 şi *Spanglish Store Names Again* în „Names", 14, 1966, p. 178-180; *Spanglish:Language Contact in Puerto Rico* în „American Speech", XLV, 1970-1974, 3-4, p. 223-233.

[2] Eugenio Chang-Rodriguez, *Problems for Language Planning in Peru*, în „Word", XXXIII (1982), p. 173-192.

fluctuaţie a termenilor, unele împrumuturi dispărând, altele luându-le locul. De fapt se remarcă existenţa multor termeni "la modă", care trăiesc cât moda respectivă.

În lucrările de sinteză consacrate spaniolei americane, influenţa engleză are rezervate capitole care, în general, fac o sumară prezentare a anglicismelor. De cele mai multe ori oferă simple liste de cuvinte. La fel se întâmplă şi cu monografiile dialectale.

Un proiect deosebit de important care poate deveni o bază de date pentru viitoare analize îl constituie *Proyecto de estudio coordinado de la norma linguistica culta del espanol hablado es las, principales ciudades de Iberoamerica y de la peninsula Iberica*, al cărui coordonator general a fost Juan M. Lope Blanch. Proiectul s-a bazat pe o anchetă elaborată de *Comisia de Lingvistică Iberoamericană* din cadrul *Programului Interamerican de Lingvistică* şi *Învăţarea Limbilor* (PILEI). Culegerea de material s-a desfăşurat între 1969 şi 1971, iar rezultatele au fost publicate ulterior de fiecare ţară separat. Proiectul are în vedere norma cultă şi include următoarele oraşe: Bogotá, Buenos Aires, Havana, Lima, Ciudad de Mexico, Montevideo, Sán Juan (Puerto Rico), Santiago de Chile şi Madrid. Proiectul şi rezultatele sale sunt deosebit de valoroase, deoarece oferă o bază unitară de date obţinute prin aceleaşi procedee şi se creează pentru prima oară condiţiile unei analize la nivel continental de abordare globală a aceloraşi fenomene. Prezenţa anglicismelor este practic generală în toate dialectele limbii spaniole. Pentru a stabili vitalitatea împrumuturilor de origine engleză au fost analizate relaţiile stabilite de acestea cu celelalte elemente existente în limbă şi s-a apelat la rezultatele obţinute de o anchetă realizată în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan Al Rosetti", precum şi de anchetele proiectului Pilei în trei capitale (Santiago de Chile, Ciudad de Mexico, Sán Juan de

Puerto Rico). În acest caz s-au urmărit relaţiile anglicismelor cu sinonime spaniole sau de alte origini. S-a observat că la nivelul distribuţiei sinonimelor, influenţa engleză este mult diminuată[1]. Intrând în concurenţă cu echivalentele de origine spaniolă, anglicismele pierd teren, în general. Există şi cazuri în anumite zone, când anglicismele sunt preferate. Cele câteva concluzii care se referă la vitalitatea împrumuturilor de origine engleză, în urma analizei distribuţiei sinonimelor sunt revelatoare: nici un element de origine engleză nu a reuşit să elimine concurentul sau concurentele spaniole la nivelul întregului continent. Există însă numeroase cazuri în care termenul englez este un concurent foarte serios pentru corespondentul său spaniol (*carro*, *elevador*, *concreto*). Datele statistice la nivelul apariţiilor în sectorul vorbirii indică o influenţă engleză destul de limitată asupra limbii spaniole (cf. Sala, 1983). Anglicismele lexicale trebuie privite ca elemente necesare şi, deci utile, atunci când denumesc realităţi noi, fiind mai exacte, este părerea unanimă a specialiştilor, afirmată încă din 1950 de A. Alfaro, autorul singurului dicţionar de anglicisme pătrunse în spaniola din America.

Problema anglicismelor, sub toate formele, continuă să fie actuală şi în prag de nou mileniu. Nu a fost şi nu este vorba de o modă trecătoare care a afectat spaniola americană între anii 1940-1950. Corpusul destul de mare întocmit adună numai o parte din anglicismele ce circulă în spaţiul hispano-ameri-can. Apar noi împrumuturi, altele dispar, unele dezvoltă sensuri noi, altele se pierd, dar cele ce rămân se adaptează şi se integrează într-un sistem. Anglicismele lexicale sunt cel mai puţin nocive pentru sistemul limbii. Adevărata ameninţare pentru limba spaniolă (fenomen valabil şi pentru alte limbi) îl constituie

---

[1] Cf. Marius Sala, *Distribuţia sinonimelor în spaniola americană*, în SCL, XXV (1974), p. 267-274 şi *Evoluţie internă sau influenţă externă în spaniola din America*, în SCL, XXXIV(1983), p. 98-112.

anglicismele semantice şi sintactice, care trec neobservate de vorbitorul obişnuit şi care alterează sensul tradiţional al cuvintelor afectate şi măresc numărul devierilor de la construcţiile fireşti[1].

Indiferent de motivaţiile utilizării anglicismelor, din moment ce s-au impus termeni care să denumească produsul lingvistic rezultat al combinaţiei dintre aceste limbi romanice şi limba engleză (cum sunt: romgleza, frangleza şi espanglish), influenţa engleză este şi va rămâne influenţa străină actuală cea mai puternică, pentru o bună perioadă, o influenţă ţinută sub control, deşi în prezent, nu constituie o ameninţare în sensul alterării caracterului romanic al limbilor română, franceză, spaniolă sau al oricărei alte limbi romanice.

Bibliografie:

Ricardo J. Alfaro, *Diccionario de anglicismos*, ediţia a II- a, Madrid, 1964.

Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996.

Eugenio Chang-Rodriguez, *Problems for Language Planning in Peru*, în „Word”, XXXIII, 1-2, 1982.

Georgeta Ciobanu, *Anglicisme în limba română*, Timişoara, Editura Mirton, 1996.

Ileana Constantinescu, *Frangleza economică*, Bucureşti, Editura Economică, 2001.

Eugen Coşeriu, *Introducere în lingvistică*, Cluj, Editura Echinox, 1999.

D. Crystal, *English as a Global Language*, Cambridge University Press, 2000.

---

[1] Cf. Valeria Neagu, *Influenţa engleză în lexicul spaniolei americane - Distribuţia sinonimelor,* în SCL, XL (1989), 3, p. 267-272 şi *O categorie specială de împrumuturi din limba engleză în lexicul spaniolei americane*, SCL, XXIX (1978), p. 583-588.

Felix De Grand Combe, *De l'anglomanie en français*, în (1) „Le Français Moderne", 22, 3, p. 187-200; „Le Français Moderne", 22, 4, p. 267-276, 1954.

L.J. Dillard, *Spanglish Store Names Again*, în „Names", 14, p. 178-180, 1966.

L.J. Dillard, *Spanglish Store Names in San Juan, Puerto Rico*, în „Names", XII, p. 98-102, 1964.

Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc-ieri şi azi*, Cluj, 1995.

R. Etiemble, *Parlez-vous franglais?*, Paris, Galimard, 1967.

Rudolf Filipovic, *The English Element in European Languages.II: Reports and Studies*, 2, 1982.

Alexandru Graur, *„Capcanele" limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

Theodor Hristea, *Pseudoanglicisme de provenienţă franceză în limba română*, LR, XXIII, 1, p. 61-71, 1974.

Mihai Mitu, *Conceptul de împrumuturi în serie (cu referire la plonismele limbii române)*, SCL, XXXIV.

Jerónimo Mallo, *La plaga de los anglicismos,* în „Hispania", 37 (1954), p. 135 şi *La invasión del anglicismo en la lengua castellana,* în CA, 1959, p. 115-123.

Amparo Morales, *Gramatica en Contacto* (*Análisis sintácticos sobre el español de Puerto Rico*), Madrid, 1986.

Valeria Neagu, *Criterii de apreciere a influenţei engleze asupra lexicului spaniolei americane*, SCL, XXIX, p. 71-73, 1987.

Valeria Neagu, *Influenţa engleză în lexicul spaniolei americane-Distribuţia sinonimeleor*, SCL, XL, 3, p. 267-272, 1989.

Valeria Neagu, *O categorie specială de împrumuturi din limba engleză în lexicul spaniolei americane*, SCL, XXIX, p. 583-588, 1978.

Hortensia Pârlog, *Termeni de origine engleză în publicistica română contemporană*, AUT, Seria Şt. Fil.,vol. IX, p. 55-68, 1971.

Hortensia Pârlog, *Observaţii asupra unor împrumuturi mai noi din limba engleză în limba română* AUT, Seria Şt. Fil., XXI, p. 78-83, 1983.

Sanda Reinheimer-Rîpeanu, *Lingvistica romanică*, Bucureşti, All, 2001.

R. Quirk şi Stein Gabriele *English in Use*, London, Longman, 1990.

Marius Sala, *Distribuţia sinonimelor în spaniola americană*, SCL, XXV, p. 267-274, 1974.

Marius Sala, *Evoluţie internă sau influenţă externă în spaniola din America*, SCL, XXXIV, p. 98-112, 1983.

Marius Sala, *Limbi în contact*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.

Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *A Functional Approach to the Study of English Loan-Words in Romanian*, în „Analele Universităţii din Bucureşti. Limba şi literatura română” XXV, p. 35-44, 1986.

Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Observaţii privind semantica şi stilistica anglicismelor în româna actuală*, „Limba şi literatura română”, 3, p. 7-13 şi 4, p. 16-22, 2001.

Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate*, Bucureşti, All (capitolul: *Aspecte ale influenţei engleze în româna actuală*, p. 79-117), 2001.

Weinreich, *Languages in Contact* (The Hague, 1953).

Abrevieri

A.Ec. - “Adevărul economic”
C - “Capital”
Z.F - “Ziarul financiar”

The International Influence of English. With Special Reference to the Romance Languages

Summary

The influence of English upon all the languages and, especially, upon the Romance languages is a strong one that generates important changes in the vocabulary of all European languages. Therefore, the linguists initiate projects to study and to control this influence in order to protect the Romance languages from losing their Romance features.

This paper points out the major linguistic projects and studies that deal with the international influence of English, with special reference to the Romance languages.

GENEZA TERMINOLOGIEI MODERNE

Alexandra STANCA

Importanţa culturală şi economică a terminologiei este evidentă. Situaţia de comunicare ce face obiectul de studiu al terminologiei este comunicarea specializată, care se defineşte prin faptul că indivizii sociali comunică între ei într-un cadru socio-profesional specializat, ceea ce impune necesitatea unui vocabular de specialitate, a unui limbaj specific.

Noţiunea de terminologie nu face obiectul unui consens. Teoreticienii şi practicienii nu au întotdeauna aceeaşi părere când e vorba de caracterul său specific. Aceste divergenţe se explică prin faptul că terminologia ţine de disciplinele premergătoare ei, şi anume semantica, lexicografia şi lexicologia. Pentru unii, terminologia nu reprezintă decât o aprofundare a acestor discipline mai vechi. Progresul plin de avânt al tehnicilor şi al nevoii crescute de comunicare între comunităţile de limbi diferite au dus, pe plan lexical, la apariţia unor noi nevoi care trebuiau satisfăcute. Pe baza acestor nevoi a apărut terminologia.

Epoca noastră a fost martora celei mai fantastice dezvoltări tehnice din istoria umanităţii. Multiplicarea tehnicilor, ritmul accelerat al inovaţiilor şi al descoperirilor au dus la o nevoie de termeni pentru a pune o etichetă acestor noi realităţi. Această nevoie, care poate fi crescută în interiorul aceleiaşi limbi, devine cu uşurinţă acută în situaţii în care limbile intră în contact. Este vorba atunci de stabilirea, pentru o tehnică anume, a unei echivalenţe sau a unei corespondenţe între noţiuni de la o limbă la alta. Robert Dubuc observă, în *Manuel pratique de*

terminologie, că fiecare limbă prezintă un decupaj propriu al realităţii, aşadar „terminologia trebuie să stabilească reţeaua fragilă a echivalenţelor şi a corespondenţelor dintre limbi pentru a respecta integritatea limbilor implicate. Această abordare vine în întâmpinarea curentelor aşa-numite internaţionalizante care ar dori să creeze, într-un fel de esperanto tehnico-ştiinţific, termeni transparenţi de la o limbă la alta, fără să ţină seama de particularităţile fiecărei limbi ”[1].

1.1. Evoluţia semantică a termenului „terminologie"

În general, există mai multe accepţiuni ale cuvântului **terminologie**. Problema e discutată între alţii de Georgeta Ciobanu, în *Elemente de terminologie*. Autoarea afirmă că „atunci când spunem terminologie, ne putem gândi la domeniul de activitate care se ocupă de alegerea, descrierea, modificarea şi prezentarea termenilor şi a metodelor sau procedeelor utilizate în aceste scopuri ; ne putem gândi la partea teoretică, adică la condiţiile fundamentale, la argumentele şi concluziile care sunt necesare pentru a explica relaţiile dintre concepte şi termeni, ceea ce este esenţial pentru desfăşurarea unei activităţi coerente într-un anumit domeniu de lucru. Dar ne putem gândi de asemenea la grupurile de termeni care formează sistemul de concepte ale unui anumit domeniu de activitate. În sfârşit, cuvântul terminologie ne face să ne gândim la publicaţia în care termenii reprezintă sistemul de concepte al unui domeniu de specialitate"[2]. *Asociaţia Internaţională de Terminologie* a dat chiar o definiţie terminologiei : „terminologia se ocupă de studiul şi

---

[1] Robert DUBUC, *Manuel pratique de terminologie*, Brossard (Québec), Ed. Linguatech,1992, p. 1.

[2] Geortgeta CIOBANU*, Elemente de terminologie,* Timişoara, Editura Mirton, 1998*,* p. 11.

folosirea sistemelor de simboluri şi de semne lingvistice utilizate în scopul de a realiza comunicarea umană în diferite domenii de specialitate”[1]. Domeniile de specialitate sunt foarte numeroase şi în fiecare domeniu există un număr important de concepte de bază. Chiar dacă nu toate limbile naturale beneficiază de o terminologie proprie, există totuşi zeci de limbi pentru care acest gen de activitate a fost desfăşurată; în consecinţă există zeci de mii de terminologii ale tuturor domeniilor de specialitate. Este o realitate care confirmă importanţa terminologiilor pentru buna desfăşurare a tuturor domeniilor de specialitate. Cum terminologia are un rol cheie în transferul de cunoştinţe şi de tehnologie, ea are o contribuţie foarte importantă în redactarea şi difuzarea informaţiei ştiinţifice şi tehnice, căci informarea corectă depinde de existenţa şi de disponibilitatea unei terminologii de calitate.

Terminologia este o ştiinţă care se găseşte în strânsă legătură cu lingvistica, logica, teoria cunoaşterii ştiinţifice, teoria comunicării, ştiinţa informaţiei, informatica şi diferitele domenii de specialitate. Liantul între aceste discipline este organizarea formală a relaţiilor complexe între concepte şi termeni. Sensul de bază este acela de ansamblu de termeni proprii unei activităţi sau unei discipline : de exemplu, terminologia chimiei stabilită de Lavoisier şi colaboratorii săi. Acest sens este astăzi încă frecvent. Printr-o extensie de sens, acest cuvânt a ajuns să desemneze metoda care permite gruparea şi structurarea unui ansamblu de termeni proprii unei tehnici sau unei discipline. Conform acestui sens, afirmă Robert Dubuc[2], terminologia implică atât o funcţie de cercetare şi de inventariere a vocabularului în chestiune, cât şi un proces de identificare noţională care permite nu numai circumscrierea conceptelor de bază, dar şi actualizarea întregului arsenal al mijloacelor de exprimare

[1] Georgeta CIOBANU, *op. cit.*, p. 11.
[2] *Op.cit.*, p. 3.

caracteristice ale domeniului studiat, inclusiv termenii care aparţin vocabularului general de orientare ştiinţifică.

Ceea ce distinge terminologia de disciplinele cu care aceasta se înrudeşte este tocmai faptul că ea este subordonată unor funcţii de exprimare şi comunicare. Întrebările care se pun în terminologie sunt : „Cum se numeşte obiectul care.. ?", „Ce nume poartă operaţiunea care consistă în a… ?". Lexicograful este cel care stabileşte definiţia unui termen. Terminologia este un instrument de codare a mesajului, în timp ce lexicografia este un instrument de decodare. Terminologia trebuie să se axeze pe nevoile celui care o foloseşte. Utilizatorii sunt cei care trebuie să determine în mare măsură câmpul de acţiune şi metodele de lucru.

Cei trei actanţi ai activităţii terminologice sunt : specialistul în domeniul de specialitate, terminologul profesionist şi documentaristul terminologic[1]. Este o activitate de echipă în care primul se ocupă de sistemele de concepte, de definiţiile şi de termenii domeniului în chestiune, iar cel de-al doilea, de punerea în aplicare a principiilor terminologice şi a metodelor terminografice. Tot acesta din urmă este cel care face recomandările specialistului în domeniu precum şi cea mai bună modalitate de organizare a activităţii terminologice şi în ceea ce priveşte varianta cea mai potrivită a punerii în aplicare a metodologiei de realizare a sistemelor de concepte, de selecţie a termenilor şi de formare de noi termeni pentru conceptele de sisteme. Terminologul format în domeniul limbilor de specialitate este mai bine calificat din punct de vedere lingvistic decât specialistul într-un domeniu, dar cunoştinţele sale sunt de obicei insuficiente, în ciuda experienţei sale în calitate de traducător din sau spre limba de specialitate. El se ocupă, de exemplu, de validarea concordanţelor termenilor în diferitele limbi şi de compararea siste-

---

[1] Cf. Georgeta CIOBANU, *op. cit.,* p. 13.

melor de concepte. Acesta poate de asemenea elabora terminologia domeniului pe care îl stăpâneşte, în limba sa maternă şi într-o limbă de circulaţie internaţională. În cele din urmă, documentaristul terminologic este cel pe care îl consultăm pentru a alege documentaţia potrivită.

Activitatea terminologică înseamnă deci o muncă de echipă care reuneşte nu doar cele trei personaje principale deja menţionate, ci şi un mare număr de colaboratori cum ar fi bibliotecarii, specialiştii în informaţie, în semiotică, în filosofia limbajului şi personalul aferent. Dacă vorbim şi despre beneficiarii activităţii terminologice, îi putem menţiona pe traducătorii şi interpreţii care au nevoie de terminologii mono- şi multilingve, studenţii şi profesorii care se ocupă de limbile de specialitate sau de disciplinele care folosesc termeni din domeniile de specialitate, experţii în documentare şi informare care au nevoie de terminologi pentru clasificări şi pentru tezaurizarea cuvintelor unei limbi. Pentru ca prezentarea activităţii terminologice să fie completă, nu trebuie să-i uităm rezultatele : dicţionarul, vocabularul, glosarul, tezaurul.

Terminologia se ocupă de selectarea şi de înregistrarea termenilor atribuiţi conceptelor sau de selectarea şi standardizarea unei atribuiri de termen unui anumit concept. Descrierea conceptelor prin intermediul definiţiilor şi a standardizării definiţiilor, pe lângă înregistrarea de date terminologice, fac şi ele parte din activitatea acestei ştiinţe, fiind însoţite de compararea conceptelor, descoperirea de corespondenţi (în terminologia multilingvă) şi de selectarea, crearea şi standardizarea unui sistem de concepte pentru un anumit domeniu de specialitate.

1.2. Noţiunea de terminologie

Ar fi interesant de stabilit între aspectul teoretic şi cel practic al terminologiei aceeaşi distincţie ca între lexicologie şi

lexicografie, aşa cum recomandă Alain Rey[1]. În general, cu câteva excepţii, specialiştii nu au luat în seamă această recomandare.

Definită global, fără a exclude dimensiunea teoretică, dar punând accentul în special pe dimensiunea sa practică, terminologia apare ca o disciplină care permite reperarea sistematică, analiza şi, la nevoie, crearea şi standardizarea vocabularului pentru o tehnică anume, într-o situaţie concretă de funcţionare astfel încât să răspundă nevoii de exprimare a celui care o foloseşte. Terminologia este o disciplină derivată din lingvistică şi cuprinde un anumit cadru teoretic, pentru a servi de ghid pentru practică, şi un ansamblu de metode care au ca scop să asigure validitatea produsului pe care îl pune la punct.

În terminologie există patru metode de lucru[2]: reperajul unităţilor terminologice sau stabilirea nomenclaturii, analiza, crearea neologică şi standardizarea. Fiecare metodă are ramificaţiile ei.

A) Reperajul unităţilor sau stabilirea nomenclaturii. Terminologul trebuie să recunoască termenii care aparţin domeniului studiat. Această operaţiune presupune o dublă competenţă : o cunoaştere aprofundată a limbii comune şi o cunoaştere cel puţin sumară a tehnicii abordate. Cunoştinţele sale de limbă comună îl vor împiedica să considere drept termeni tehnici cuvinte care nu sunt termeni, în timp ce iniţierea sa în domeniul studiat îi va permite să reţină elementele lexicale semnificative care vor forma scheletul activităţii sale datorită recurgerii la arborele domeniului.

Astfel, vocabularul pe care terminologia încearcă să-l repertorieze funcţionează pe două niveluri :

---

[1] Alain REY, *Terminologies et terminographies*, în „La banque des mots”, 1975, nr. 10, pag. 145-154.

[2] Robert DUBUC, *op. cit.,* p. 4.

a) ***nivelul conceptual***, cuprinzând termenii care prin forma sau sensul lor denumesc realităţi specifice ale domeniului studiat;

b) ***nivelul funcţional***, care cuprinde turnuri ce se depărtează de limba generală, dar care fac parte din vocabularul curent al specialiştilor când aceştia îşi descriu munca. De fapt este vorba de idiotisme tehnice care sunt parte integrantă a limbii proprii fiecărui domeniu de activitate, numită limbă de specialitate.

B) Analiza contextuală. Această analiză constă în delimitarea contextului identificând elementele purtătoare de sens. Aceste elemente sunt numite „trăsături semnificative" sau „descriptori". În funcţie de numărul şi calitatea acestor descriptori, contextul va fi definitoriu, explicativ sau asociativ.

C) Creaţia neologică. O analiză terminologică riguroasă va scoate la iveală carenţe de vocabular. Unele noţiuni noi nu au încă nume. Va trebui astfel ca terminologul să umple aceste goluri, făcând apel la sistemele morfologice ale limbilor cu care lucrează. Dar terminologul nu este cu precădere un creator de termeni. Crearea unui neologism nu se justifică decât dacă s-a dovedit lipsa denumirii căutate în limba de referinţă.

D) Standardizarea. Pentru unii, nu se poate face distincţia între activitatea de standardizare (intervenţie în modul de folosire) şi cercetarea terminologică. Fără îndoială, prin aplicarea riguroasă a metodelor sale de lucru, terminologul poate aduce operaţiunii de standardizare o contribuţie aproape indispensabilă. Aportul său va permite reducerea marjei de arbitrar, atât de periculoasă când este vorba de a se interveni în modul de folosire al termenilor. Dar se poate face foarte uşor terminologie descriptivă, fără a standardiza.

Terminologia se ocupă cu ceea ce numim vocabularul tehnic. În acest sens, cuvântul „tehnic" acoperă aproape întreaga arie a activităţilor umane, cu condiţia să fi făcut obiectul unei

oarecare codificări. Ea cuprinde astfel artele, ştiinţele, meseriile şi diferitele ramuri ale industriei, cât şi anumite activităţi de divertisment cum ar fi sportul. Diversele corpuri de vocabular dezvoltate de aceste activităţi sunt grupate generic sub numele de „limbi de specialitate”.

De vreme ce trebuie să răspundă unor nevoi concrete de exprimare, terminologia trebuie să fie la curent cu realitatea. Necesitatea contactului cu realitatea obligă terminologia să repertorieze cuvintele în cazurile concrete de folosire, într-un context scris, oral sau pictural.

Terminologul trebuie să-şi orienteze munca în funcţie de nevoile de exprimare ale celor care folosesc respectivele vocabulare. Multiple şi variate, aceste nevoi depind de limba cu care se lucrează, de activităţile la care se referă şi de utilizatori. Nevoile publicitare sunt diferite de cele ştiinţifice. Problema fundamentală care se pune este mereu aceeaşi : cum să denumeşti, cum să spui ? Există o legătură strânsă între aceste nevoi şi accesul la informaţia terminologică pusă la punct de către terminolog. Forma şi suporturile[1] prin care trebuie livrată informaţia utilizatorilor sunt foarte importante.

● **Fişa terminologică** este celula de bază a informaţiei terminologice. Ea ne permite, într-o formă concisă şi sintetică, să ţinem cont de elementele de validitate (sursă, dată, context), să punem în evidenţă caracteristicile terminologice care justifică asocierea termenilor în diversele limbi de lucru, precizând domeniul sau domeniile la care se aplică. Însă fişa terminologică nu are o valoare normativă, ea este doar o constatare a termenilor folosiţi.

● **Suporturile**. Fişa terminologică este mai degrabă un document de lucru decât o unealtă de informare terminologică. Pentru a permite utilizarea generală a fişei terminologice, ea

[1] Cf. Robert DUBUC, *op. cit.*, p. 6.

trebuie să fie consemnată într-un fişier artizanal sau informatizat, ori folosită pentru a extrage din ea vocabulare sau lexicuri.

● **Fişierele**. Fişierele artizanale clasice – bilingve sau multilingve – oferă accesul la fişe plecând de la unităţile terminologice găsite în limba de la care se pleacă.

Fişierele informatizate reprezintă un progres faţă de fişierele artizanale. Datorită resurselor informatice, se pot găsi atâtea chei de acces câte dorim, plecând de la aceeaşi unitate de informaţie, fără a fi nevoie să o repetăm.

Băncile terminologice constituie forma ideală pentru fişierul terminologic, atât prin capacitatea lor enormă de înmagazinare, cât şi prin facilitatea accesului. De aceea ele ar trebui să fie puncte de convergenţă pentru orice activitate terminologică.

● **Vocabularele**. Atunci când produsul terminologic trebuie să se adreseze unui public vast sau unor utilizatori, şi nu unor metode de lucru în terminologie, se preferă furnizarea informaţiei sub forma unui vocabular cu termenii aranjaţi în ordine alfabetică.

În concepţia lui Robert Dubuc, vocabularul terminologic se compune cel mai adesea din următoarele elemente : „unitatea terminologică (în limba de plecare, dacă e vorba de vocabulare bilingve sau multilingve), o definiţie sumară extrasă din contextele aflate pe fişe, sub-domeniul de aplicabilitate pertinent, definit în funcţie de domeniul de cercetare. La aceste informaţii se adaugă, dacă este nevoie, echivalentele în celelalte limbi cu care se lucrează”[1]. În acest caz, un index pentru fiecare limbă va permite reperajul termenilor în sens invers. Bibliografia surselor consultate trebuie să figureze de asemenea aici. Vocabularele se pot prezenta fie pe suport imprimat, fie pe suport informatic.

● **Lexicurile**. Din motive de eficacitate şi de economie, putem dori ca informaţia să fie prezentată sub formă de lexicuri,

---

[1] *Op. cit.*, p. 6.

adică de liste bilingve de termeni corespondenţi. Acest suport cere ca eventualii utilizatori să cunoască destul de bine domeniul de cercetare pentru a putea utiliza corect informaţia furnizată, aşa cum se întâmplă de obicei pentru terminologia internă a unei întreprinderi. Riscurile de apariţie a unor greşeli se vor reduce prin delimitarea corespondenţelor cu ajutorul unor indicaţii de folosire şi precizând sub-domeniul de aplicabilitate. Câteodată găsim combinate formulele lexicului şi ale vocabularului. În acest caz, doar noţiunile importante fac obiectul unei definiţii. Restul materiei este prezentă sub formă de lexic.

Bibliografie:

CABRÉ, Maria Theresa, *Sur la représentation mentale des concepts: bases pour une tentative de modélisation*, în „Le sens en terminologie", Presses Universitaires de Lyon, 2000.

CIOBANU, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1998.

DUBUC, Robert, *Manuel pratique de terminologie*, Brossard (Québec), Ed. Linguatech, 1992.

REY, Alain, *Terminologies et terminographies*, în „La banque des mots", 1975, nr. 10.

La génèse de la terminologie moderne

Resumé

La terminologie est un domaine d'une grande importance culturelle et économique. Elle est une discipline qui appartient à la même famille que la linguistique et son objet d'étude est la communication spécialisée. Son instrument est le terme et elle peut apparaître au niveau intralingual ou interlingual. Elle est subordonnée à une fonction d'expression et de communication, elle a une importante dimension pratique qui doit tenir compte des besoins d'expression des locuteurs. La cellule de base de la terminologie est la fiche terminologique.

DANTE ŞI *LA QUESTIONE DELLA LINGUA*

Despina-Elena Grozăvescu

Problema apariţiei limbilor romanice literare este un capitol central al studierii romanităţii. Aceasta întregeşte, în spirit vosslerian, cercetarea genezei limbilor vernaculare romanice, preocupare principală a lingvisticii comparativ-istorice a secolului al XIX-lea. Dante ocupă un loc special în amplul proces de standardizare şi estetizare a idiomurilor neolatine.

Marele florentin stă la baza acestui proces pe care îl „teoretizează" în trăsăturile lui definitorii pentru prima dată.

În cadrul Romàniei, limba italiană reprezintă un caz special, Italia fiind singura naţiune a Europei care a cunoscut dezbateri atât de aprinse şi de îndelungate în legătură cu *la questione della lingua*. Deschiderea *chestiunii limbii* are loc odată cu redescoperirea tratatului dantesc, *De vulgari eloquentia,* consacrat aproape în întregime acestei probleme.

Pentru a înţelege opera lui Dante, mai ales tratatele sale despre limbă, este necesară o privire panoramică asupra vieţii culturale atât italiene, cât şi europene, la sfârşitul secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea.

Istoria literaturii italiene se deschide în secolul al XlII-lea cu aşa-numita *Scuola Siciliana (Şcoala siciliană),* care cuprinde grupul de poeţi din jurul Curţii lui Frederic al II-lea de Suabia. Menţionaţi de Dante în *De vulgari eloquentia,* poeţii acestei şcoli sunt autorii primei poezii italiene culte. Influenţele provensale şi franceze se întâlnesc aici într-o poetică proprie, pentru care frumuseţea şi dragostea femeii constituie tema aproape

unică. Sonetul şi canţona (*canzone)* sunt speciile lirice preferate, iar limba poetică, independent de locul de naştere al celor care o folosesc, este siciliana, probabil graiul din Messina, rafinat prin însăşi funcţia care îi revine într-o creaţie de mare eleganţă, ce se reclamă de la exemplul trubadurilor. Avându-şi perioada de înflorire în ultimele două decenii ale domniei lui Frederic al II-lea (1230-1250), această poezie ajunge, prin urmaşii lui, în regiunile din centrul Italiei, la Bologna şi în Toscana.

Următoarea etapă în evoluţia literaturii italiene o constituie *Scuola poetica di transizione (Şcoala poetică de tranziţie),* reunind grupul poeţilor care se afirmă în Comunele Toscanei, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Preluând exemplul poetic al *Şcolii siciliene, Şcoala poetică de tranziţie* realizează o creaţie autentică, mai ales în poezia cu tematică socială. Aparţin acestei şcoli Guittone d'Arezzo, Bonagiunta Orbicciani, Paolo Zoppo da Bologna, Galletto da Pisa şi, mai ales, florentinii Andrea Monte, Federico Gualterotti, Rustico di Filippi şi Chiaro Davanzati. După cum anticipam deja, etapa următoare din evoluţia literaturii italiene este reprezentată de şcoala poetică denumită de Dante, în *Purgatoriu* (XXVI, 99; 112), *il dolce stil novo* (dulcele stil nou). Rafinamentul intelectual al liricii stilnoviste indică influenţa indirectă a analizei filozofice de tip scolastic. Poetica şcolii este definită de Dante ca un „dulce stil nou", în raport cu poetica provensală, „noutatea" constând din mai multe aspecte: conceptul iubirii, prin care aceasta este considerată drept virtute; calitatea spontan-sinceră, nu doctrinar-erudită, a poeziei; în fine, tehnica şi gustul rafinat-intelectual. „Stilul nou" este „dulce" prin experienţa spirituală pe care o reprezintă, dincolo de conţinutul filozofic al sentimentului pe care-l cântă, şi prin expresia poetică, ea însăşi „nobilă". În plan lingvistic, *il dolce stil novo* pune în lumină virtuţile poetice ale limbii comune *(il volgare)* şi ridică graiul florentin la rangul de limbă literară.

Pentru a ajunge la Florenţa lui Dante, trebuie amintit maestrul acestuia, Brunetto Latini care, exilat din motive politice în Franţa, a scris în franceză vasta compilaţie enciclopedică *Trésor*[1]. Adolescentul Dante creşte şi evoluează într-un oraş în care vulgara, în noua ei calitate, era foarte răspândită şi în care viaţa literară era foarte stimulantă în acest sens.

Primele experimente danteşti se încadrează perfect în cultura şi poezia florentină a perioadei respective, lucru demonstrat şi de frecvenţa cu care tânărul Dante recurge la *sicilianismi e gallicismi*[2].

Cu toate că în secolul al XIII-lea circulau în Peninsulă manuale de versificaţie şi gramatică, nimeni înaintea lui Dante nu acordase o atenţie deosebită problemei "artei cuvântului", limbii ca mijloc de expresie artistică[3].

Operele despre limbă ale lui Dante oglindesc şi procesul de formare a ideologiei postfeudale în Italia şi corespund sarcinilor politice şi culturale care revin în acest moment păturilor orăşeneşti, în speţă, clasei conducătoare a Florenţei, putând fi considerate, în acest sens, drept „un act de politică cultural-naţională"[4]. În mai multe rânduri Dante îşi exprimă părerea despre limba vulgară, facând doar câteva aluzii în *Vita nova* şi,

---

1 *Tezaurul tuturor lucrurilor* (*Trésor de toutes choses*), enciclopedie îmbrăţişînd toate cunoştinţele din secolul al XIII-lea: geografie, istorie, morală, elocinţă, politică, ştiinţe naturale şi fizice, şi *Mica comoară* (*Il tesoretto*).

2 Luca Serianni, *La lingua nella storia d'Italia*, Roma, Società Dante Alighieri, 2002, p. 93.

3 *De vulgari eloquentia*, I, 1: „Deoarece nu găsim pe nimeni care, înaintea noastră, să fi tratat întrucîtva învăţătura artei cuvântului în limba vulgară şi deoarece vedem că tocmai de o astfel de artă are toată lumea adâncă nevoie..."

4 A. Gramsci, *Letteratura e vita nazionale*, Torino, Einaudi, 1952, p. 204.

accidental, în *Divina commedia*[1], dar acordându-i un spaţiu generos în cele două tratate ale sale, *Convivio* şi *De vulgari eloquentia.* Dacă în primul se rezumă doar la deschiderea de noi perspective limbii italiene populare, în al doilea întreprinde o analiză a limbii italiene pentru a stabili în ce fel aceasta poate deveni o limbă literară.

În *Convivio*, Dante îşi propune să dezvăluie cunoştinţele generaţiei sale despre lume şi om, folosind limba populară, nu limba docţilor, latina. Marele poet îşi propune, prin acest *studiu vast şi obiectiv*[2], să împartă unui număr cât mai mare de cititori „ pâinea ştiinţei", iar problema limbii se impune autorului drept o problemă primordială în cadrul noii ideologii. Limba este, pentru Dante, mijlocul de comunicare a ideilor[3]: deci cu cât o limbă este folosită de mai mulţi oameni, cu atât posibilitatea de difuzare a ideilor este mai largă. Pe baza acestui criteriu, Dante susţine folosirea limbii „vulgare" în locul latinei, ca un imperativ al timpului său, valabil pentru oricine se preocupă de promovarea ideilor noi. Important este, aşadar, de precizat acest punct de plecare politic, şi nu estetic sau retoric, al discuţiilor despre limbă; el va reapărea ori de cîte ori se va vorbi despre drepturile şi meritele vulgarei în raport cu latina. În discutarea acestei probleme, care nu a fost exclusiv a Italiei, ci a tuturor ţărilor de cultură vesteuropeană[4], în momentul trecerii lor de la

---

[1] Bruno Migliorini, *Storia della lingua italiana*, Firenze, Bompiani, 1994. p. 180.

[2] Alexandru Balaci, *Dante Alighieri,* Bucureşti, Editura pentru Literatura , 1969.

[3] Dante, *De vulgari eloquentia*, I, 2 : „Si etenim perspicaciter consideramus quid cum loquimur intendamus, patet quod nichil aliud, quam nostre mentis enucleare aliis conceptum..." (Dacă apoi am voi să cercetăm scopul pe care-l are vorbirea noastră, nu am afla altceva decât faptul că ea face cunoscute altora ideile minţii noastre...).

[4] Bruno Migliorini, *Lingua e cultura*, Roma, Tumminelli, 1948, p.118.

orânduirea feudală la primele relaţii capitaliste şi, deci, la formarea limbilor naţionale, se va pleca întotdeauna de la problemele majore ale culturii şi ale funcţiilor ce-i revin, pentru a se deduce, din acestea, necesitatea folosirii vulgarei ca limbă de cultură ; ea va fi, deci, limba de comunicare a ideilor noi, adică a acelor idei pe care clasa în ascensiune era interesată se le promoveze. Conţinutul ideologic şi importanţa discuţiilor despre limbă, mai exact necesitatea soluţiilor propuse în cadrul lor, rezultă tocmai din contextul în care ele apar şi din finalitatea practică, programatică a scrierilor în care sunt prezentate.

Dante porneşte de la o definiţie a omului care sugerează în mod clar ipostaza avansată a gândirii noi, o gândire considerată chiar preumanistă[1]. Spunînd că „toţi oamenii în mod firesc doresc să ştie" şi că „ştiinţa este cea mai înaltă desăvîrşire a sufletului nostru în care stă fericirea noastră cea mai înaltă"[2], scriitorul observă că există o serie de circumstanţe care pot îngreuna înfăptuirea acestei posibilităţi date fiecăruia. Dante simte nevoia să-şi apere alegerea extrem de îndrăzneaţă, pentru acea epocă, de a scrie un tratat etico-filosofic în limba vulgului, şi nu în limba latină, limba tuturor tratatelor, elogiind şi exaltând calităţile limbii vulgare. Dar lauda propriu-zisă a vulgarei se face de-a lungul unei argumentări complexe, în care se preamă-reşte iniţial latina, şi numai ulterior şi în mod secundar se rostesc meritele limbii populare. Întreaga împletire de argumente cu distincţiile ei scolastice şi, mai ales, cu lauda adresată latinei arată cât de strânsă este încă legătura scriitorului cu trecutul, dar

---

[1] Benvenuto Terracini, *Quia magis videtur inniti grammatice*, în *Melanges de linguistique et de literatures romanes offerts a Mario Roques*, tome III, Paris, Didier, 1952, p. 216, unde apare indicat acest „preumanism" al lui Dante.

[2] *Convivio*, I, 1; citām după ediţia Dante Alighieri, *Tutte le opere*, Firenze, Sansoni, 1930, p. 234.

şi cu epoca sa[1]. Dante nu justifică folosirea vulgarei numai printr-un argument de ordin politic-social, ci şi de tehnică artistică.

De vulgari eloquentia este considerat nu numai primul tratat de filologie romanică, dar şi un compendiu de istorie literară, de lingvistică comparată, de estetică şi chiar de teoria limbajului [2]. Tratatul lui Dante, scris în latină, are scopul de a transforma italiana populară, limba vie, într-un instrument al creaţiei, supunând-o exigenţei gramaticale şi expresive a savanţilor vremii. El porneşte, aşadar, de la o treaptă superioară faţă de *Convivio*, luând drept premise concluziile expuse acolo, iar argumentaţia lui implică, şi de data aceasta, o serie de teze cu conţinut politic şi cultural, faţă de care problema limbii este doar un aspect particular, pe care autorul vrea să-l lămurească pentru a defini mai precis conţinutul ideologiei pe care o susţine.

Dante alege latina pentru al doilea tratat al său, deoarece se adresează păturii intelectuale, care privea în continuare spre trecut, dar care trebuia atrasă de partea noii clase sociale; marele florentin doreşte, prin lucrarea sa, a face cunoscute contemporanilor elementele noii mentalităţi ce se năştea în acea perioadă, şi în lumina acesteia să deschidă şi să dezbată chestiunea limbii. Chiar de la începutul tratatului (I, 2), va vorbi numai despre vulgară, deoarece îl interesează nu numai faptul de cultură, uzul latinei, ci faptul limbii ca atare, mai ales ca mijloc de comunicare a ideilor.

În *Cartea I,* Dante abordează problema originii limbilor, cu trimitere la Turnul Babel, intuind existenţa unei comunităţi lingvistice din care derivau cele trei limbi ale Europei sud-occidentale, dar neştiind, la fel ca alţi autori ai timpului său, că la baza limbilor *del sì* (italiană), *d'oc* (provensala) şi *d'oil*

---

[1] Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană şi Evul Mediu latin*, Bucureşti, Editura Univers, 1970, p. 31-35.

[2] Cf. Alexandru Balaci, *op. cit.*, p. 123.

(franceza*)* stă latina. Pentru Dante, latina este o limbă creată artificial de gramaticieni pornind de la cele trei limbi şi având ca scop, prin caracterul ei static, comunicarea în spaţiu şi timp[1].

Dante reia, în tratatul *Despre arta cuvântului,* ideea privind dezvoltarea istorică a limbilor. Am întâlnit aceeaşi idee în *Convivio*, unde ea apărea pentru a caracteriza limbile vulgare în raport cu latina; privită, printr-o judecată de valoare, drept coruptibilitate, dezvoltarea fiind socotită ca un semn al inferiorităţii vulgarei faţă de latină. Cu toate acestea, criteriul de apreciere scolastic a fost foarte curînd anulat, deoarece i se recunoştea vulgarei un merit de mai mare importanţă decât acela al imutabilităţii, anume utilitatea. Scriitorul nu exclude nici latina; incoruptibilitatea pe care i-o atribuie în *Convivio* este, în lumina celor arătate în *De vulgari eloquentia*, o însuşire numai a latinei literare, mai precis a latinei limbă a scriitorilor, pe care Dante o numeşte, de altfel, în mai multe rînduri, „grammatica".

După ce justifică spaţiul nou pe care îl revendică pentru italiana vulgară, în raport cu latina, Dante se dedică raporturilor orizontale ale limbii *del sì* cu celelalte limbi romanice şi polemizează cu aceia care, în Italia, denigrează vulgara maternă şi o proslăvesc pe a altora[2]. Gata să recunoască valorile literaturilor franceză şi provensală, Dante protestează împotriva celor care, în Italia, folosesc o vulgară diferită de cea maternă. Nu se poate exclude că una dintre ţintele acestei polemici este Brunetto Latini, cu al său *Trésor* redactat în franceză[3]. Dante ştie să

---

[1] Cf. Francesco Bruni, *L'italiano letterario nella storia,* Bologna, Il Mulino, 1990, p. 27.

[2] Francesco Bruni, *op. cit*., p. 32: "...în principal limba *d'oc,* afirmând că este mai frumoasă şi mai bună aceea, limba *d'oc,* adică provensala, decât aceasta, limba *del sì".*

[3] Dante se referă în mod explicit la aceia care abandonează vulgara *del sì* pentru vulgara *d'oc* şi, de aceea, trebuie să ne gândim la poeţii septentrionali care scriau în provensală, de exemplu, mantovanul Sordello.

recunoască frumuseţea celorlaltor literaturi romanice. Această recunoaştere nu-l împiedică, ci, dimpotrivă, îl stimulează să promoveze literatura în limba maternă, descurajând reproducerea servilă a idiomului altora. Atitudinea lui Dante este atitudinea celui care doreşte să construiască, pe baza a ceea ce există şi mai ales a ceea ce va putea exista, o direcţie literară italiană, nesubordonată altor literaturi şi care să nu fie nici provincială, nici izolată.

În continuare, Dante îşi fixează atenţia asupra situaţiei limbii în Italia, arătând marea varietate a dialectelor şi întrebându-se apoi care este cel mai frumos dintre ele. Continuă tratarea despre limba vulgară, fără a preciza încă scopul exact al cercetării, pe care de altfel nici la începutul operei nu-l indică decît în mod foarte general, spunând că vrea să trateze despre „vorbirea în vulgară”. Dante trece la cercetarea precisă a limbii literare, care constituie nucleul lucrării în partea scrisă şi în aceea pe care ar fi urmat să o scrie. În această aventură, Dante pleacă de la o definire geografică a Italiei, delimitată de Alpi şi împărţită în două zone fundamentele: nu împarte peninsula după opoziţia Nord / Sud, cu care suntem obişnuiţi, ci, în mod original, într-o Italie orientală şi una occidentală, cu Apeninii care marchează graniţa dintre cele două zone. Bazându-se pe hărţile timpului său, Dante distinge şapte regiuni lingvistice la est de Apenini şi tot atâtea la vest (incluzând Sicilia şi Sardinia). Aceste 14 regiuni geografice se transformă în tot atâtea regiuni lingvistice, care demonstrează o schimbare a vulgarelor nu numai în timp, ci şi în spaţiu.

Cu o gândire curajoasă, Dante transformă o ţară variată, din punct de vedere lingvistic, într-un spaţiu lingvistic unitar şi, dacă în Italia nu există unitate politică, comunicarea literară este, graţie acţiunii sale, reală. Într-adevăr, Dante reconduce la unitate Italia celor atâtea varietăţi orale, şi chiar scrise, pătrunse de

provensală şi de franceză, plurilingvistică şi, dacă ne amintim textele cu caractere ebraice şi greceşti, plurialfabetică[1].

Marele florentin, după ce se opreşte asupra fiecărui grai, fără a reuşi să-l găsească pe cel perfect, renunţă la criteriul ales, care era un criteriu poetic complex, al armoniei sau frumuseţii sunetelor şi al nobleţei cuvintelor folosite în poezie, pentru a adopta criteriul utilităţii politice a limbii. Dante defineşte aşadar limba literară drept „ilustră, cardinală, aulică şi curială", şi ca atare consideră că aceasta nu se va identifica cu niciun dialect, trebuind să fie comună tuturor oraşelor Italiei, fără a fi proprie niciunuia din ele. Cele paisprezece variante vulgare italiene sunt considerate nedemne de a fi identificate cu limba artistică, a creaţiei lirice.

Pentru vulgara literară, Dante cere conformitatea cu cele patru categorii citate. Trebuie să fie ilustră, termen care este în legătură cu lumina; luminoasa perfecţiune a vulgarei elimină grosolănia idiomurilor vorbite, transformă, după plăcerea sa, inima cititorilor (adevăraţii poeţi ştiu să realizeze persuasiunea, care este scopul retoricii, arta de a vorbi şi a scrie bine), asigură renumele şi gloria autorilor[2].

Exigenţa de ordin politic este mai vizibilă în al doilea atribut dat limbii literare („cardinale”), acela de a fi modelul căruia orice vorbire să i se conformeze. Vorbirea este „cardinală”, pentru că reprezintă o normă şi, aşa cum *uşa se roteşte pe ţâţâni*, aşa vulgara este punctul de referinţă pentru vulgarele municipale[3]. Atributul al treilea („aulicum nominamus”, I, 18), orientat spre viitor, exprimă necesitatea unităţii statale a Peninsulei, condiţie favorabilă dezvoltării limbii literare comune. Trebuie să

---

[1] Francesco Bruni, *op. cit.*, p. 35-36.

[2] *De vulgari eloquentia,* I, 17 : „Nonne domestici sui, reges, marchiones, comites et magnates quoslibet fama vincunt?"

[3] Francesco Bruni, *op. cit.,* p. 36-38.

fie aulică, în sensul că ar trebui să aibă reşedinţa în *aula,* adică la curtea imperială: ar trebui, dar nu poate, pentru că Italia nu are o *aula,* nefiind condusă nici de un rege, nici de un împărat. Ultimul („curiale dicendum”) apare drept corespunzător unei realităţi deja existente: deoarece, deşi unitatea statală a Peninsulei nu este încă înfăptuită şi nu există o Curte a întregii Italii, totuşi unitatea ei ideologică, înfăptuită prin „lumina raţiunii”, există: „sic membra huius gratioso lumine rationis unita sunt” (I, 18).

Vulgara ilustră va trebui astfel să suplinească cu lumina raţiunii absenţa unei *curii* centrale şi, prin iniţiativa individuală a admiratorilor săi, lipsa *aulei.* A trecut timpul în care *aula* lui Federico al II-lea şi a lui Manfredi, fiul celui dintâi, a funcţionat ca centru de atracţie pentru cei mai buni italieni, aşa încât tot ceea ce predecesorii lui Dante au scris a luat numele de sicilian (I XII 4).

Soluţia propusă de poet în chestiunea proprie a limbii literare era abstractă şi ca atare de nerealizat la acea dată, în sensul că Italia nu avea o limbă supradialectală; iar o asemenea limbă, atunci când există, este, ea însăşi, produsul matur al transformării unui dialect într-o limbă literară care se impune tuturor provinciilor vecine şi mai îndepărtate.

Într-o comunicare în cadrul Accademiei della Crusca, intitulată *Dante e la lingua italiana*, unul dintre cei mai mari cercetătoi ai operei danteşti, Ignazio Baldelli, a transformat titlul prezentării sale în *Dante è la lingua italiana* (Dante este limba italiană)[1], modernitatea teoriei danteşti, în materie de limbă literară, constând în faptul că a arătat raportul exact dintre limba literară şi dialect.

---

[1]Luca Serianni, *op. cit.*, p. 91.

Bibliografie:

Alighieri, Dante, *De vulgari eloquentia*, [în] *Le opere minori*, Firenze, Adriano Salini Editore, 1930.

Alighieri, Dante, *Convivio*, [în] *Le opere minori*, Firenze, Adriano Salini Editore, 1930.

Bruni, Francesco, *L'italiano letterario nella storia*, Bologna, Il Mulino 1990.

Coşeriu, Eugen, *Introducere în lingvistică*, Cluj, Editura Echinox, 1999.

Curtius, Ernst Robert, *Literatura europeană şi Evul Mediu latin*, Bucureşti, Univers, 1970.

De Mauro, Tullio, *Storia linguistica dell'Italia unita,* Bari, Laterza, 1986.

De Sanctis, Francesco, *Istoria literaturii italiene*, Bucureşti, ELU, 1965.

Devoto, Giacomo, *Profilo di storia linguistica italiana*, Firenze, Sansoni,1960.

Durante, Marcello, *Dal latino all'italiano moderno. Saggio di storia linguistica e culturale*. Bologna, Zanichelli, 1981.

Façon, Nina, *Problemele limbii în cultura italiană,* Bucureşti, 1990.

Gensini, Stefano, *Elementi di storia linguistica italiana*, Bergamo, Minerva Italica, 1985.

Migliorini, Bruno, *Storia della lingua italiana*, Firenze, Sansoni, 1988.

Oancea, Ileana, *Romanitate şi istorie*, Timişoara, Editura de Vest, 1993.

Oancea, Ileana, Panait, Luminiţa, *Schiţă de istorie a romanităţii,* Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002.

Serianni, Luca, *La lingua nella storia d'Italia*, Roma, Società Dante Alighieri, 2002.

Serianni, Luca, *Grammatica italiana, Italiano comune e lingua letteraria*,Torino, UTET, 1989.

Tagliavini, Carlo, *Originile limbilor neolatine*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi enciclopedică, 1977.

Vitale, *L'oro nella lingua: contributi per una storia del tradizionalismo e del purismo*, Milano-Napoli, Ricciardi, 1986.

Vitale, Maurizio, *La questione della lingua*, Palermo, Palumbo, 1984.

Riassunto

Quello che abbiamo analizzato in poche pagine è in realtà un fenomeno molto complesso nelle sue varie fasi, perché appaia in modo chiaro come si sia giunti alla lingua italiana attraverso un processo lento e non sempre lineare. Alle soglie del Trecento il fiorentino aveva già acquisito un ruolo preminente; ma solo grazie a Dante la sua affermazione diventò decisiva per le sorti della lingua italiana. Dante può essere considerato, a ragione, il padre della nostra lingua essenzialmente per due motivi. Il primo motivo, che abbiamo trattato anche noi, è la sua posizione a favore della supremazia dell'idioma fiorentino nei confronti del latino e dei vari volgari italiani. Questa convinzione è espressa nel *Convivio* e nel *De vulgari eloquentia,* quest'ultimo, tutto consacrato alla riflessione sul volgare.

FONETICĂ. ORTOGRAFIE

ASPECTE ALE ADAPTĂRII FONETICE A CUVINTELOR FRANCEZE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Cristina Tănase

Definit de L. Deroy în lucrarea sa *L'emprunt linguistique* drept un element străin introdus într-un sistem de semne lingvistice arbitrare în uz la un moment dat într-o societate, element ce se defineşte în opoziţie cu ansamblul elementelor existente[1], împrumutul este un răspândit mijloc de îmbogăţire a vocabularului, în primul rând.

Deşi cel mai adesea termenul de *împrumut* se referă la împrumutul lexical, acesta fiind de altfel cel mai frecvent şi mai uşor de sesizat, acest fapt lingvistic poate afecta, mai rar, este adevărat, şi alte compartimente ale limbii : cel fonetic / prozodic, prin împrumutarea de sunete (foneme) noi, respectiv adoptarea de noi deprinderi ce privesc accentuarea şi intonaţia, cel morfologic, semantic sau sintactic. Un aspect deloc neglijabil ce trebuie subliniat este faptul că elementele lexicale sunt cele care circulă şi implicit vehiculează noi sunete – care se vor fonologiza sau nu – sau noi elemente morfologice (ex. : sufixe precum *-ău*, *-os* provenite din maghiară).

Orice împrumut ridică anumite probleme ce trebuie să-şi găsească rezolvarea pentru ca sistemul lingvistic receptor să-l accepte. Printre acestea ar fi de menţionat : integrarea sa în

---

[1] L. Deroy, *L'emprunt linguistique*, Paris, Société d'Édition « Les Belles Lettres », 1956, p. 2.

sistemul fonologic al limbii receptoare, modificările de sens şi reajustarea paradigmelor lexicale "deranjate" de noul cuvânt[1].

În privinţa primei adaptări pe care o suferă o unitate lexicală pentru a putea pătrunde într-o altă limbă, părerile lingviştilor sunt împărţite : unii, precum L. Deroy[2], consideră că : « La première adaptation que subit un mot emprunté est phonétique et, dans une certaine mesure, phonologique », în timp ce alţii susţin întâietatea adaptării morfologice. Francisc Király atrage însă atenţia asupra faptului că « cu cât o particularitate este mai izbitoare, deci mai opusă sistemului propriu, cu atât mai repede se acţionezază asupra ei, indiferent din care compartiment face parte (fonetic sau morfologic) »[3]. În plus, se afirmă în acelaşi studiu, nu de puţine ori adaptarea este morfonologică, întrucât cele două aspecte ale adaptării se întrepătrund (de altfel schimbările morfologice sunt şi de natură fonetică, iar schimbările fonetice se răsfrâng şi asupra indicilor de ordin gramatical).

Adaptarea fonetică se impune ca o necesitate, întrucât două limbi nu au nici acelaşi inventar de foneme, nici aceleaşi obişnuinţe articulatorii, nici nu acceptă întotdeauna aceleaşi norme de distribuţie a fonemelor ; iar la nivelul prozodiei se observă că tipul şi locul accentului cunoaşte variaţii de la o limbă la alta, la fel şi intonaţia. În cazul în care această adaptare nu are loc şi se menţin foneme străine, elementul lexical împrumutat va dobândi statutul de "cuvânt străin", iar locul său va fi undeva la periferia vocabularului.

Adaptarea unui cuvânt împrumutat la sistemul fonetic al limbii receptoare se face cu atât mai uşor cu cât limba donatoare şi cea receptoare sunt mai asemănătoare din punct de vedere

---

[1] G. Mounin, *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, Quadrige, PUF, 1993, p. 124.

[2] L. Deroy, *op. cit.*, p. 235.

[3] Király Francisc, *Contacte lingvistice*, Timişoara, Editura Facla, 1990, p. 33.

fonetic şi fonologic. În legătură cu acest aspect, Ferdinand Desonay nota : « Aussi longtemps qu'une „parlure” romane enrichit son vocabulaire par des contacts avec des parlers soeurs (...) le sentiment des équivalences phonétiques joue sans nulle peine : *trivellino* donnera tout naturellement *trivelin* ; *medianoche* fera *mêdianoche*. autre guitare, s'il s'agit d'acclimater le chinois *gin-sen* ou l'hindoustani *rajput*. »[1].

Aparţinând amândouă familiei limbilor romanice, franceza şi româna prezintă, în mod evident, numeroase asemănări, cel mai uşor sesizabile fiind cele de la nivel de vocabular, dar se observă şi deosebiri, rezultat al evoluţiei diferite pe care a înregistrat-o latina pe teritoriul Romaniei.

În ceea ce priveşte sistemele fonologice ale celor două limbi, discrepanţele cele mai însemnate apar la nivelul vocalismului : celor şapte foneme vocalice din limba română li se opun şaisprezece vocale în franceză. Principalele trăsături care disting franceza de română şi care au de suferit în cursul adaptării sonore a împrumuturilor sunt :

– existenţa vocalelor mixte [y], [P], [{] şi [ə], anterioare şi labiale, fără echivalent în română ; ele sunt transpuse prin vocale învecinate din punct de vedere al locului de articulare sau al labialităţii, ori prin grupuri vocalice complexe ;

– nazalitatea cu valoare fonologică, opusă nazalizării accidentale şi contextuale din română : fonemele [A)]; [E)]; [O)] şi [{)] sunt astfel articulate în română ca *vocală orală + [m] / [n]*.

De o mai mică importanţă în procesul asimilării împrumuturilor sunt opoziţiile de timbru [e/E], [o/O], reduse automat în română la vocala mediu-închisă corespunzătoare.

[1] F. Desonay, *La vivante histoire du français*, p. 83 (apud L. Deroy, *op. cit.*, p. 245, nota 3).

VOCALA [Y]

Alături de [Œ] , vocală anterioară, labializată, inexistentă în sistemul fonologic al limbii române, este [y] ; scris întotdeauna *u* (excepţie : în conjugarea verbului *avoir* : *eu, eus, eut*) ; această grafie simplă a facilitat uneori adaptarea cuvântului, mai ales când el a intrat pe cale scrisă ; alteori soluţiile se împart între *i* şi *u* (sau combinaţii între ele) – vocale înrudite din punct de vedere articulator.

1. **[y] – [u]**

Se regăseşte frecvent în poziţie iniţială sau interioară : *user – uza, utiliser – utiliza ; cube – cub, lunette – lunetă, budget – buget, jupon – jupon ; aventure – aventură, costume – costum, légume – legumă, ouverture – uvertură, véhicule – vehicul*.

În unele cuvinte se poate detaşa un sufix : -*ure*, -*ule*, -*ude*, -*itude*, cărora le corespunde în română -*ură*, -*ul* (-*ulă*) : *brochure – broşură, coiffure – coafură, ouverture – uvertură ; vestibule – vestibul, pilule – pilulă* ; *attitude – atitudine*, şi în care se poate adăuga o altă influenţă (latină, italiană). Alteori sursa e doar limba franceză : *jupon, buget*, în acest caz forma românească fiind foarte apropiată de cea din limba sursă.

Apare frecvent în franceză, şi în cuvintele împrumutate de limba română, un *u* [y] – alături de o vocală – care în franceză este de cele mai multe ori semivocalic. În cuvintele româneşti el apare ca *u* (ca în grafie) cu valoare de vocală silabică : *affectueux* (*af-fec-tueux*) > *afectuos* (*a-fec-tu-os*), *actuel* (*ac-tuel*) > *actual* (*ac-tu-al*), *circuit* (*cir-cuit*) > *circuit* (*cir-cu-it*).

2. **[y] – [i]**

În unele cuvinte, mai puţine la număr decât în cazul precedent, lui [y] îi corespunde un [i] : *bureau – birou, purée – pireu, manucure – manichiură*. O privire istorică sau un studiu al realităţii actuale la mai multe nivele socio-lingvistice arată o mai mare varietate de pronunţări, ezitări. Dacă *birou* s-a fixat

sub această formă, la *pireu* se mai aud şi pronunţări ca *piure, puireu, püre*.

3. O altă rezolvare a vocalei [y] în română se face prin apariţia concomitentă a celor două elemente sonore [i] şi [u] (anterioritate şi labialitate), cu reprezentare inegală, când unul, când altul devenind semivocală, limba română dând naştere unui diftong urcător sau coborâtor.

a) **[y] – [i8u]**

În poziţie interioară (mai ales) după [k] (grafiat *ch*), [y] devine *-i8**u**-* : *cuvette – chi**u**vetă* (pop. *chivetă*), *curette – chi**u**retă, manucure – manichi**u**ră*. Aceeaşi pronunţare, uneori şi scriere, poate să apară pentru cuvinte neînregistrate încă în dicţionare şi sunt considerate franţuzisme, ca în *coupure – cupi**u**ră* (v. şi *pi**u**reu*). Alteori apare o rezolvare diferenţiată a lui [u] din franceză în funcţie de poziţia în cuvânt şi de anturajul fonetic, ex. : *manichi**u**ră* < fr. *manucure*, germ. *Manikür*, dar *cură* – fr. *cure*, lat. *cura*.

b) **[y] – [iu8]**

În poziţie accentuată (finală), *u* din franceză devine *–**iu**8*, tot descompus deci, transformat într-o terminaţie pe care limba română s-o poată accepta (nici *-i*, nici *-u* accentuat final nu formează o terminaţie caracteristică limbii române, pentru cuvintele-bază).

În această situaţie sunt cuvinte precum : *menu – men**iu**, pardessus – pardes**iu***, ca şi *azur**iu**, cenuş**iu**, ageam**iu***.

VOCALA [Œ]

După cum a reieşit din prezentarea deosebirilor între sistemele fonologice din franceză şi română, vocalele orale, anterioare, labializate [Œ] şi [Y] nu există în limba română şi e firesc deci să se caute soluţii pentru înlocuirea lor prin elemente

sonore pe care româna le posedă, iar rezolvările, după cum se va vedea, sunt de o mare varietate şi se leagă de mai mulţi factori.

În ceea ce priveşte vocala [Œ], în cuvintele româneşti împrumutate din franceză se regăsesc, pe de o parte, fonemele înrudite cu [Œ], adică [E] şi [O], dat fiind faptul că [Œ] reuneşte trăsăturile articulatorii ale celor două vocale, respectiv anterioritatea lui [E] şi labialitatea lui [O]. Din punctul de vedere al aperturii, [E] şi [O] se află la aproximativ acelaşi nivel, amândouă sunt vocale medii, ca şi [Œ] de altfel. În franceză, [Œ] cunoaşte un timbru închis [P] : *peu, pneu, précieux* şi unul deschis [{] : *chauffeur, liqueur, acteur*. Limba română nu foloseşte gradul de deschidere ca trăsătură distinctivă şi deci nu va ţine seama de el, iar, cum în adaptarea formei cuvântului intervin mai mulţi factori, nu numai cel fonetic, soluţiile sunt variate.

1. **[Œ] > [o]**

În majoritatea cazurilor, lui [Œ] îi corespunde în cuvintele româneşti un *o* : *coiffeur – coafor, ascenseur – ascensor, affectueux – afectuos*.

Din punct de vedere lexico-gramatical, pentru acest tip de modificare pot fi distinse mai multe categorii :

a) Cuvinte care îl au pe [Œ] în silaba finală, în franceză, în sufixe ca : *-eur, -teur* (adj., subst.) şi cărora le corespund în română : *-or, -tor* : *coiffeur – coafor, majeur – major, acteur – actor, sculpteur – sculptor*.

Unele cuvinte, terminate în *-eur* în franceză, se termină în limba română în *-oare* : *erreur – eroare, faveur – favoare* ; e vorba, în cazul de faţă, de substantive încadrate la feminin, pentru unele existând două forme în uz, una de feminin şi alta de neutru (*un favor –două favoruri ; o favoare – două favorurui*).

b) O altă categorie o formează cuvintele terminate în *-eux* [P] (sufix adjectival) în franceză, căruia îi corespunde *-os* în

română : *curieux – curios, sérieux – serios, luxueux – luxos, vigoureux – viguros* ; în această situaţie, româna a adaptat sufixul după forma din latină (*-osus*).

c) Uneori [Œ] apare în alte tipuri de terminaţii sau într-o poziţie non-finală, iar echivalentul lui în cuvintele româneşti e tot [o], ca în exemplele următoare : *feuilletage – foi(e)taj, fauteuil – fotoliu*.

2. **[Œ] > [e]**

Uneori unui [Œ] îi corespunde *e*, în cazuri mult mai rare însă. Această corespondenţă apare în cuvinte ca : *chauffeur – şofer, manoeuvre – manevră, feutre – fetru*.

3. **[Œ] > [i8o]**

Rară este şi trecerea lui [Œ] la *i8o* ca în *liqueur – lichior*. Aici se regăsesc de fapt cele două trăsături de bază ale vocalei [Œ] din franceză (anterioritate şi labialitate) în succesiune, cu închiderea lui *e* în *i*.

4. **[Œ] > [e + u]**

a) Pentru unele cuvinte din română, pătrunderea pe cale scrisă este foarte evidentă, forma şi pronunţarea lor corespunzând grafiei din franceză. Cum cel mai adesea grafia lui [Œ] este *eu*, cele două elemente grafice apar şi în rostire sub valoarea lor alfabetică, pronunţate prin diereză, ca de ex. : *creuset* [kRP-ze] – *creuzet* (cre-u-zet), *pasteuriser* [pas-t{-Ri-ze] – *pasteuriza* (pas-te-u-ri-za), *neutre* [nPtR] – *neutru* (ne-u-tru).

5. **[Œ] > ö ([P])**

Pentru unele cazuri, calea de pătrundere orală este foarte evidentă, şi cuvintele rămân cu o pronunţare apropiată de cea din franceză, cu încercarea de imitare a fonemului inexistent în română, atâta timp cât nu s-a găsit rezolvarea redării lui. În această fază, ele rămân cuvinte "străine". Mai răspândite din această categorie sunt : *bleu* şi *bleumarin* – fr. *bleu marine*), a

căror pronunţare e indicată de dicţionarele româneşti cu *ö*[1], ca şi în : *dizeur* [dizör] < *diseur*, *dizeuză* [dizöză] < *diseuse*[2].

Aşadar, adaptarea cuvintelor din franceză ce îl conţin pe [Œ] depinde mult de locul din cuvânt în care el apare, radical sau terminaţie (sufix), în acest al doilea caz, forma lui din română orientându-se aproape întotdeauna după cuvântul latinesc corespunzător.

VOCALA E mut

Înrudită uneori până la identificare din punct de vedere articulator cu [Œ], vocala [ə] , numită curent *e mut* sau *caduc*, apare în scris ca un *e* fără accent, la sfârşit de silabă scrisă a cuvântului, ex. : *se-mai-ne* [sə-mEn], *re-de-ve-nir* [Rə-də-və-niR]. Ca realizare sonoră, conform anchetelor[3], nici francezii nu-l mai pronunţă decât rareori – şi nu toţi – ca o a treia vocală alături de [P] sau [{], iar statutul lui este destul de complex ; deşi e numit curent *e mut*, doar în anumite poziţii şi anturaje fonetice e nepronunţat (final : *porte, livre* ; interior între două consoane : *samedi, soulever* sau după o vocală : *soierie, féerie*), în multe alte situaţii pronunţarea lui *e* este chiar obligatorie : *mercredi, strictement*. Având acest comportament variat în pronunţare, în funcţie de poziţie şi anturaj, dar beneficiind de o grafie simplă

---

[1] v. DEX. Tot un *ö* e indicat şi pentru cuvintele de alte origini, precum germ. *blöd* > rom. *bleot* (*bleoată*) – regionalism pronunţat [blöt], *foe(h)n* [fön] < germ. *Föhn*.

[2] v. DEX şi Florin Marcu, *Dicţionar uzual de neologisme*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 1996.

[3] André Martinet, *La prononciation du français contemporain*, Genève-Paris, Librairie Droz, 1971, p. 63-70 şi Henriette Walter, André Martinet, *Dictionnaire de la prononciation française dans son usage réel*, Paris, Champion / Genève, Droz, 1973.

(*e*), e interesant de văzut cum au fost adaptate la realităţile româneşti cuvintele care îl conţin.

În funcţie de poziţia în cuvânt se remarcă : A. pozţie interioară şi B. poziţie finală.

A. 1) **[ə] – [e]**

În interiorul cuvântului, el are frecvent în cuvintele româneşti valoarea lui *e* ([ə] – e), ca de ex. : *menu – meniu, pardessus – pardesiu, record – record, reproche – reproş, promenade – promenadă, feuilletage – foi(e)taj*[1].

2) **[ə] – [a]**

Tot în interiorul cuvântului, în terminaţia (sufixul) : -*ement*, un [ə] are drept corespondent în română un *a* (-*ament*) : *appartement – apartament, comportement – comportament, équipement – echipament, rendement – randament, traitement – tratament*.

Ca şi în cazul altor formaţii sufixale şi aici trebuie avută în vedere influenţa unor limbi, precum şi analogia în formarea cuvintelor. Astfel, pentru *tratament*, DEX-ul (1975) indică mai întâi sursa italiană (*trattamento*), şi apoi pe cea franceză (*traitement*) ; de altfel şi ceilalţi membri ai familiei lexicale a acestui cuvânt provin, conform DEX-ului, tot din italiană : vb. *trata* < it. *trattare*, lat. *tractare* ; adj. *tratabil* < it. *trattabile* ; subst. *tratative* < it. *trattative* ; subst. *trataţie* < it. *trattazione*.

În toate celelalte cazuri însă, acelaşi dicţionar indică doar sursa franceză : *appartement, comportement* etc., unde aceste cuvinte sunt formate de la verbe sau de la substantive : *traitement* < *traiter*, *rendement* < *rendre*, *comportement* < *comporter*, *équipement* < *équipe*, *équiper*, dar fr. *appartement* < it. *appartamento*.

[1] Un *e* apare în română chiar atunci când *e* caduc e notat *ai* în franceză : *faisander – fezanda*.

3) **[ə] – [i]**

Unui *e caduc* interior îi mai poate corespunde şi un *i* : *événement – eveniment, entrecôte – antricot*. În primul caz se poate vorbi de influenţa formei latine *evenire*, de la care pleacă şi cuvântul francez format apoi prin analogie cu *avènement*. În al doilea caz, *antricot*, pare a fi vorba de o pătrundere pe cale orală, [ə] înconjurat de consoane fiind redat prin vocala anterioră nelabială *i*. Unele cuvinte sunt combinaţii între împrumut şi calc, cel puţin o parte a cuvântului având o bază românească : *convenir – conveni, contenir – conţine, entretenir – întreţine*, în ultimul exemplu doar modelul e franţuzesc.

B) **[ə] – în poziţie finală**

În limba franceză, un *e* final, fie că e precedat de vocală, fie că e precedat de consoană, nu se pronunţă, ex. : *joie* [Zwa]; *matinée* [matine], *porte* [pORt], *neige* [nEZ] etc.

În limba română, cuvintele împrumutate din franceză au transpus diferit această finală, sub influenţa mai multor factori, precum : împrumut oral sau scris, echivalare de sufix, influenţe latine etc.

1) **[ə] - zero**

În această situaţie cuvintele au aproape aceeaşi pronunţare în amândouă limbile dat fiind faptul că în franceză un *e* final nu se pronunţă, iar în română el nu apare nici în scris, ex.: *avare – avar, avantage – avantaj, bagage – bagaj, plastique – plastic, politique – politic, beige – bej, tube – tub*. O parte din aceste împrumuturi sunt formate cu sufixele -*age* şi -*ique* (-*aj*, -*ic*, în română).

2) **[ə] – [e]**

O serie de cuvinte terminate în -*ée*, -*ie* sau -*esse* se termină şi în română în -*e*, pronunţat însă, nu mut ca în franceză ; avem astfel : *allée – alee, théorie – teorie, tragédie – tragedie, politesse – politeţe*. Pe de o parte, e vorba de cuvinte care fără

acel *-e* final s-ar termina în *-e* sau *-i* final accentuat, ele devenind paroxitone[1] ; pe de altă parte, cuvintelor în *-esse* din franceză le corespund cuvinte terminate în *-eţe* : *délicatesse – delicateţe, justesse – justeţe*.

3) **[ə] – [ă]**

Încadrarea fonetică e strâns legată de cea morfologică, aşa se explică faptul că dispariţia lui *-e* final din cuvintele de origine franceză lasă uneori o finală consonantică, ceea ce în cazul substantivelor le încadrează în clasa masculinelor la singular (neutrelor) : *un avantaj, un baraj*. Când substantivele sunt încadrate la feminin, ele se termină în limba română în *-ă* : *aventure – aventură, banane – banană, bonne – bonă, charge - şarjă*[2].

4) **[ə] –[u]**

a) Această corespondenţă apare în cuvintele româneşti în special atunci când, în pronunţare, forma franceză se termină în grup de consoane *muta cum liquida* (consoană ocluzivă urmată de *l* sau *r*), combinaţie ce nu apare niciodată în poziţie finală în limba română : *temple – templu, triple – triplu, centre – centru, tendre – tandru, thermomètre – termometru*.

b) O altă categorie o formează cuvintele franceze în *-oire*, cărora le corespunde *-oriu* : *territoire – teritoriu*, unde însă terminaţia e refăcută după latină (*territorium*), sursă pe care o indică şi dicţionarele române ; de altfel şi în limba franceză aceste cuvinte sunt împrumuturi din latină, cu adaptarea

---

[1] În limba română cuvintele (în forma lor de bază) nu se termină în *-e* sau *-i* accentuat decât în câteva cazuri excepţionale : *rozé*, *neglijé* (franţuzisme), *gri*, *kaki*, *taxi* ; v. Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu–Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985, p. 19.

[2] Dacă *charge* ar fi rămas *şarj* în română, ar fi rezultat un grup consonantic foarte rar în finală (v. *serj* tot din franceză).

sufixului (*-orium* > *-oire* : *méritoire* < *meritorius*, *aléatoire* < *aleatorius*, *ambulatoire* < *ambulatorius*, cuvinte ce se regăsesc şi în limba română : *meritoriu, aleatoriu, ambulatoriu*).

c) Tot un *–u* neaccentuat şi asilabic găsim în cuvintele terminate în franceză în *–ée* care au trecut la neutru (masculin singular) în limba română, cu terminaţia -*eu*, precum : *lycée – liceu, matinée – matineu, musée – muzeu, pensée – panseu*. În unele din aceste cazuri influenţa formei latine e evidentă, iar alteori se adaugă şi alte influenţe (v. pentru *muzeu* – DEX : lat., germ., fr.).

VOCALELE NAZALE

Vocalele nazale formează în franceză un grup de foneme pe care limba română nu le are în sistemul ei fonologic ; ele prezintă o dublă dificultate – una articulatorie, alta legată de reprezentarea complexă în grafie (de exemplu pentru *e nazal* unele manuale indică mai mult de zece grafii).

În cuvintele împrumutate de limba română, de cele mai multe ori grafia şi pronunţarea lor e apropiată de scrierea din limba franceză, ceea ce indică o cale de pătrundere ; alteori ea reflectă o influenţă a formei orale sau a adaptării după alte surse de împrumut (latină, italiană) sau alte criterii decât fonetice.

1. **[A)] (a nazal)**

a) **[A)]** – notat ***a + n, m > an, am***

Această primă situaţie e frecventă şi arată o adaptare fără mari probleme, dat fiind că ea poate reflecta o "citire" a formei scrise sau o "redare" a pronunţării franţuzeşti :

• *abandonner – abandona, chantier – şantier, élégant – elegant, charmant – şarmant, commandant – comandant, gourmand – gurmand, tranche – tranşă, jambon – jambon, rang – rang, mélange – melanj, dérange – deranj, artisan – artizan.*

Se constată că în unele cazuri cuvântul din română e aproape identic (dacă se face abstracţie de natura vocalei nazale din limba franceză) cu cel din franceză, v. *jambon, deranj, melanj, artizan*.

b) **[A)]** – notat ***a + n, m > en***

În cazuri mai rare, unui *a* nazal redat grafic tot prin *a* + *n, m* îi corespunde un *e* + *n*, *m*. În această categorie e vorba de corespondenţe ale unor sufixe de tipul : *-ant, -ance* (omofone în franceză cu *-ent, -ence*) reprezentând substantive şi adjective, precum :

• *-ant* > *-ent* : *abondant – abundent, assistant – asistent, consistant – consistent* ;

• *-ance* > *-enţă* : *assistance – asistenţă, correspondance – corespondenţă, résistance – rezistenţă, persistance – persistenţă*.

Cele două sufixe *-ant, -ance*, în română *-ent, -enţă*, formează o pereche ce îmbogăţeşte familia lexicală a unui cuvânt cu un adjectiv şi un substantiv : *abondant, abondance* > *abundent, abundenţă*. Formele cuvintelor din limba română sunt refăcute după latină şi italiană (*abundenţă* < fr. *abondance*, lat. *abundentia* ; *rezistenţă* < fr. *résistance*, it. *resistènza*).

c) **[A)]** cu grafia corespunzătoare ***e + n***

Apare şi în română scris şi pronunţat *e* + consoană nazală ; pentru această situaţie exemplele sunt numeroase şi corespund pătrunderii pe cale scrisă. Cele mai frecvente sunt cuvintele terminate în *-ent, -ence* > *-ent, -enţă* : *absent – absent, document – document, aliment – aliment, évident – evident, excellent – excelent, négligent – neglijent, sentiment – sentiment ; absence – absenţă, évidence – evidenţă*. Dar *e* + *n* poate să apară şi în interiorul cuvintelor : *centre – centru, aventure – aventură, ascenseur – ascensor, dentiste – dentist, silencieux – silenţios, pension – pension* (*pensie – pensiune*).

E vorba din nou de sufixe pereche, pentru care influenţa termenului latinesc este evidentă şi indicată de dicţionarele limbii române : vezi fr. *absent, absence* – rom. *absent, absenţă*, ca de altfel şi pentru altele din exemplele amintite : *centru* < fr. *centre*, lat. *centrum*.

d) **[A)]** notat ***en > an***

Într-o serie de cazuri, cuvintelor cu *a* nazal în franceză, grafiat *en*, le corespund în română cuvinte scrise şi pronunţate cu *a* + *n, m*, ceea ce ar indica o cale de împrumut orală : *embouteillage – ambuteiaj, engager – angaja, enquête – anchetă, pensée – panseu, tendre – tandru, tendresse – tandreţe, rendement – randament*.

Această corelaţie apare frecvent în poziţie iniţială : *am-, an-* (*ambalaj < emballage, andivă < endive*) reprezentând de cele mai multe ori prefixul *en-, em-*, pronunţat [A)] în franceză şi redat cu *a + n, m* în română.

Uneori cuvintele româneşti sunt calcuri după cele franţuzeşti şi atunci corespondenţele fonemelor sunt mai îndepărtate :

e) **[A)]** notat ***en > in***

Acest tip de echivalare apare atunci când e vorba de verbe prefixate, şi formele româneşti reprezintă calcuri sau semicalcuri ale celor din franceză : *prétendre – pretinde, entreprendre – întreprinde, surprendre – surprinde*.

f) **[A)]** notat ***en > în***

Apariţia vocalei *î* alături de nazală arată clar o formă autohtonă a prefixului : *en-* > *în-* sau *entre-* > *între-* : *encourager – încuraja, entreprendre – întreprinde, entreprise – întreprindere* (dar şi *antrepriză*), *encastrer – încastra, enkyster – închista*.

Cuvintele din franceză cu astfel de transformări nu sunt prea numeroase în limba română. Ele apar sporadic în mulţimea de cuvinte, cu aceeaşi structură, preluată din latină (rom. *încăpea* <

lat. **incapere*, rom. *încărca* < lat. **incarricare*, rom *închide* < lat. *includere*) sau, mai ales, formate în limba română (*încercui* < *în-* + *cerc* + suf. *–ui*, *încondeia* < *în-* + *condei* + terminaţie verbală, *înflăcăra* < *în-* + *flacără*[1].

2. **[E)] (*e* nazal)**

Dacă în limba franceză grafiile pentru *e* nazal, peste zece, arată complexitatea relaţiei între oral şi scris, din punctul de vedere al împrumuturilor înspre română, situaţiile prezentate sunt mai puţin numeroase decât în cazul lui *a* nazal. Una din cauze este faptul că *e* + *n, m* figurează frecvent printre grafiile lui *a* nazal : *emblème, encadrer, aventure*. În cuvintele din română, *e* nazal apare ca *an* sau *in* şi rar *en*.

a) **[E)]** notat ***en* > *an***

Sub această formă apare doar în poziţie finală, în sufixe : *aérien — aerian, gardien – gardian, électricien – electrician, européen – european, lycéen – licean*. E vorba de sufixele *-ien* şi *-éen*, care se pronunţă cu *e* nazal ; în cuvintele româneşti apare sufixul corespunzător *-(i,e)an*, ca şi în alte formaţii româneşti de acest tip : v. *muntean, orăşean*.

b) **[E)]** notat ***in* > *in***

Cum una din grafiile frecvente ale lui *e* nazal în franceză este *i* + *n, m*, sau *y* + *n, m*, pronunţarea conform formei scrise nu pune probleme, mai ales când şi etimonul latinesc are formă asemănătoare (v. *impermeabil* < fr. *imperméable*, lat. *impermeabilis*). Apar astfel : *bulletin – buletin, imprimer – imprima, inconvénient – inconvenient, instinct – instinct, interprète – interpret, magasin – magazin, orphelin – orfelin, sympathie – simpatie, syndicat – sindicat*.

c) **[E)]** notat ***en* > *en***

---
[1] *DEX*, 1996.

În cazuri mai puţin numeroase unui *e* nazal din franceză îi corespunde un *e* + *n* în română, deşi aceasta ar fi relaţia cea mai simplă şi directă între cele două pronunţări, însă în afară de : *examen* < *examen* (fr., lat.), în alte cuvinte *e* + *n* din română redă grafia *ain* din franceză. Rezultă din aceste exemple că forma românească redă pronunţarea cuvântului franţuzesc, ex. : *maintenir – menţine, train – tren, entrain – antren*.

Un caz aparte îl constituie *şampon*, care după DEX provine din fr. *shampooing* [SA)pwE)], şi/sau din germ. *shampoo, shampoon*.

3. **[O)] (*o nazal*)**

O rezolvare mai variată o are nazala *o* [O)] :

a) **[O)]** notat ***o + n, m > o + n, m***

Raportul simplu între fonemul [O)] şi întotdeauna *o* + *n, m* (cu foarte rare excepţii, v. *unciforme* [O)sifORm], cuvintele intrate în limba română care îl conţin au o formă foarte apropiată de cea din franceză, indiferent de locul în cuvânt :

• *bouchon – buşon, jambon – jambon, piéton – pieton, rayon – raion*[1]

• *conduite – conduită, confort – confort, conserve – conservă, combattant – combatant, combinaison – combinezon, pompe – pompă* etc.

b) **[O)]** notat ***o + n > o***

Pierderea consoanei nazale în adjectivul *maro* duce la o finală în *o* accentuat, situaţie rar întâlnită în limba română[2].

[1] *raion* < rus. *raion*, fr. *rayon* – în funcţie de sens.

[2]Cf. Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *op.cit.*, p. 19-20.

c) **[O)]** notat ***o + n** : **-tion, -sion > -ţiune, -siune***

Şi cuvintele din această categorie se încadrează după criterii lexicale, sufixului din franceză – preluat şi el din latină – corespunzându-i în română -*ţiune, -siune* : *affection – afecţiune, dimension – dimensiune, passion – pasiune*.

d) **[O)]** în ***-tion, -sion > -ţie, -zie***

O altă parte a cuvintelor în *o* nazal, corespunzător sufixelor -*tion, -sion*, au în română echivalentul -*ţie, -zie* :

• *civilisation – civilizaţie, condition – condiţie, inscription – inscripţie, invitation – invitaţie* ;

• *conclusion – concluzie, décision – decizie*.

Nu mai e vorba deci, în aceste cazuri, de adaptare fonetică, ci de una lexicală, de echivalare a unui sufix, de apropiere a formei de cea din latină (chiar dacă a fost un împrumut francez).

4. **[{)] (*{* nazal)**

Ultima dintre vocalele nazale ale limbii franceze, pe care nici chiar vorbitorii francezi nu o mai recunosc întotdeauna (ea mai figurează însă în sistemul "standard"), este [{)] (*{ nazal*), redat în scris aproape întotdeauna prin *u + n, m* (excepţie : *jeun* – -*eun*). Elementele grafice componente *u + n, m* vor constitui elementele corespondenţei din limba română : *commun – comun, parfum – parfum, brun – brun, défunt – defunct*.

În sprijinul unor forme din română vine latina (vezi lat. *communis*, *defunctus*), alteori ele trimit doar la franceză.

În concluzie, pentru adaptarea fonetică a cuvintelor din franceză, limba română s-a servit, în cele mai multe cazuri, de interpretarea formei scrise, de refacerea formei cuvântului după latină sau după o altă limbă (italiană, germană, de exemplu). Alteori însă, ea a păstrat forma orală (şi scrisă) din franceză.

Stabilirea formei cuvântului împrumutat depinde mult de calea de pătrundere a lui în limba împrumutătoare, iar limba română, în cazul de faţă, a dovedit o capacitate deosebită în a prelua sau transforma cuvântul străin pentru a-l încadra în masa vocabularului românesc. Ezitările cele mai mari şi variantele cele mai numeroase apar la fonemele vocalice "mixte" (anterioare, labializate [{], [y], mai ales preluate pe cale orală : cuvintele "savante", împrumutate mai degrabă pe cale scrisă, corespund formei scrise (v. *creuzet*). Sprijinul cel mai mare în stabilirea unei forme împrumutate l-a oferit un etimon mai puţin evoluat decât cel din franceză, mai conform cu fonetismul limbii române.

Unele din problemele de adaptare a cuvintelor străine nu apar doar pentru cele provenite din franceză. De exemplu, vocalele anterioare labializate existau şi în cuvintele din turcă sau maghiară, care au intrat în limba română anterior celor din franceză. Apare întrebarea firească dacă modificările, în această categorie de cuvinte, sunt identice.

Se constată că transformările lui [{] şi [y] în cuvinte din turcă, maghiară şi franceză pătrunse în limba română se aseamănă în mare parte. Astfel în redarea lui [y] în română, cuvintele provenite din cele trei limbi folosesc aproximativ aceleaşi echivalenţe : *u, i, iu* (*costum* < fr., *dulgher* < tc., *şuteu* "brutar" < magh. ; *pireu* < fr., *ghivechi* < tc., *chilin* "separat" < magh. etc.), dar numărul cuvintelor împrumutate, natura lor, apartenenţa la nivele şi registre de limbă variate, perioada istorică în care au intrat în limba română fac ca fondul de cuvinte din franceză să prezinte şi multe situaţii aparte.

Bibliografie:

ADAMESCU, Gheorghe, *Adaptarea le mediu a neologismelor,* în « Analele Academiei, Memoriile secţiunii literare », seria III, tom. VIII, Mem. 5, 1936-1938.

BUILLES, Jean-Michel, *Manuel de linguistique descriptive. Le point de vue fonctionnaliste*, Paris, Nathan, 1998.

CARACOSTEA, Dumitru, *Expresivitatea limbii române*, Bucureşti, Biblioteca Enciclopedică, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1942.

COTEANU, Ion, FORĂSCU, Narcisa, BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Pedagogică, 1985.

DEROY, Louis, *L'emprunt linguistique*, Paris, Société d'Édition « Les Belles Lettres », 1956.

DA, *Dicţionarul limbii române*, seria veche, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1913-1949.

DEX, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996.

DONOHUE-GAUDET, M.-L., *Le Vocalisme et le consonantisme français*, Delagrave, 1969.

DUBOIS, Jean, et alii, *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, Larousse, 1975.

GOLDIŞ POALELUNGI, Ana, *L'Influence du français sur le roumain*, Paris, Société d'Édition « Les Belles Lettres », 1973.

HRISTEA, Theodor, *Împrumuturi şi creaţii lexicale neologice în limba română contemporană*, în LR, XXI, 1972, nr. 3, p. 185-199.

HRISTEA, Theodor, *Probleme de etimologie. Studii, articole, note*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.

ILIESCU, Maria, LIVESCU, Michaela, *Introducere în studiul limbilor romanice*, Reprografia Universităţii din Craiova, 1978.

ILIESCU, Maria, LIVESCU, Michaela, *Introducere în studiul limbilor romanice. II. Limbile romanice*, Pentru uzul studenţilor, Reprografia Universităţii din Craiova, 1980.

KIRÁLY, Francisc, *Contacte lingvistice*, Timişoara, Editura Facla, 1990.

KIRÁLY, Francisc, *Istoria limbii române. Fonetică, Morfosintaxă, Lexic*, Sinteze pentru uzul studenţilor şi al cadrelor didactice în curs de perfecţionare, Timişoara, TUT, 1991.

KLINKENBERG, Jean-Marie, *Des langues romanes*, Louvain-la-Neuve, Champs linguistiques, Duculot, 1994.

LABORDERIE, Noëlle, *Précis de phonétique historique*, Paris, Nathan / Université, 1994.

*** *Limba română contemporană* – curs, Fascicula a IV-a, *Fonetică*, Timişoara, TUT, 1973.

MARCU, Florin, *Dicţionar uzual de neologisme*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 1996.

MARTINET, André, *La prononciation du français contemporain*, Genève-Paris, Librairie Droz, 1971.

MOUNIN, Georges, *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, Quadrige, PUF, 1993.

OANCEA, Ileana, *Lingvistică generală şi comparată. II. Elemente de filologie romanică*. Partea întâi, Timişoara, TUT, 1979.

PICOCHE, J., MARCHELLO-NIZIA, C., *Histoire de la langue française*, Paris, Nathan, 1991.

PUŞCARIU, Sextil, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.

REINHEIMER, Sanda, TASMOWSKI, Liliane, *Pratique des langues romanes*, Paris, Éditions l'Harmattan, 1997.

ROBERT, Paul, *Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove, Paris, Dictionnaire le Robert, 1990.

SALA, Marius, *Limbi în contact*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.

STAN, Ioan Teodor, *Fonetica*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.

ŞERBAN, Vasile, EVSEEV, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan*, Timişoara, Editura Facla, 1978.

WALTER, Henriette, MARTINET, André, *Dictionnaire de la prononciation française dans son usage réel*, Paris, Champion / Genève, Droz, 1973.

Quelques problèmes concernant l'adaptation phonétique des emprunts d'origine française en roumain

Résumé

Cette étude se propose de présenter certains aspects liés à l'adaptation phonétique des emprunts d'origine française en roumain, dans les conditions où au système vocalique de la langue "prêteuse" – constitué de 16 voyelles – correspondent seulement 7 dans la langue "emprunteuse". Les traits principaux qui distinguent le français du roumain et qui sont soumis par conséquent à un processus d'adaptation plus complexe sont :

– l'existence des voyelles mixtes [y], [P], [{] et [ə], antérieures et labiales, sans équivalent en roumain et qui sont transposées par des voyelles correspondantes du point de vue du lieu d'articulation, de la labialité, ou par des groupes vocaliques complexes ;

– la nasalité à valeur phonologique, opposée à la nasalisation accidentelle et contextuelle du roumain ; ainsi les phonèmes [A)], [E)], [O)] et [{)] sont articulés en roumain comme *voyelle orale* + *[m] / [n]* ;

– enfin, moins importantes dans le processus de l'adaptation des emprunts, les oppositions de timbre [e/E], [o/O], que le roumain réduit automatiquement à la voyelle moyenne-fermée correspondante.

FONETICĂ. ORTOGRAFIE

PROBLEME DE ORTOGRAFIE COMPARATIVĂ. CU PRIVIRE LA LIMBILE ROMÂNĂ ŞI ENGLEZĂ

Voica Radu

Cuvintele englezeşti împrumutate sunt, în multe dintre cazuri, cuvinte compuse, abrevieri şi simboluri. Ca atare, aceste structuri sunt redate cu ajutorul unor semne ortografice specifice, ceea ce implică identificarea similitudinilor şi diferenţelor în procesul de preluare a anglicismelor în limba română. Semnele de punctuaţie care cumulează şi valori ortografice, comune celor două limbi sunt: punctul şi cratima.

1. Punctul (The Full Stop)

Punctul are utilizare dublă: ca semn de punctuaţie si ca semn ortografic. Punctul prezintă valoare de semn de punctuaţie când are următoarele întrebuinţări: marchează pauza care se face în vorbire între propoziţiile sau frazele independente ale unui text, precum şi încheierea unei unităţi textuale. Are valoare de semn ortografic când marchează abrevierile[1].

În limba română, ca semn ortografic, punctul poate fi întrebuinţat după majoritatea abrevierilor, şi anume după cele care păstrează una sau mai multe litere din partea iniţială a cuvântului abreviat, nu şi ultima lui literă (*etc., ian., id., nr., v.*,

[1]Cf. DOOM[2] , p. XLIII.

pentru *et caetera, ianuarie, idem, numărul*, *vezi*), inclusiv în abrevierile de la prenume (*I*. pentru *Ion*)[1].

a) Abrevierile formate din prima literă de la începutul cuvântului:

„Vorbim adesea despre estetica lui Jung, sau Bachelard, sau Tînianov, sau Eco, sau Barthes, ş[.]a[.]” (Ion Ianoşi, *Estetica*, p. 13).

b) Abrevierile formate din prima silabă a cuvântului, plus consoana sau grupul de consoane cu care începe silaba a doua:

„Câteva exemple de înlocuire de cuvinte şi forme gramaticale datorate conflictului omonimie sunt aduse în discuţie de I. Coteanu şi A. Bidu-Vrănceanu, op[.] cit[.], p. 84.” (Marin Bucă şi Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, p. 117)

În DOOM[2] se precizează că nu sunt urmate de punct:

- abrevierile care păstrează finala cuvântului abreviat: *cca, dl, dle, dna*, *d-ta, pentru circa, domnul, domnule, doamna, dumneata*;

- abrevierile numelor punctelor cardinale: *E, N, V, S*;

- simbolurile majorităţii unităţilor de măsură: *cm, gal, m, kg* pentru *centimetru, galon, metru, kilogram*;

- simbolurile unor termeni din domeniul ştiinţific şi tehnic: matematică, fizică (*A* pentru *arie*, *N* pentru *număr natural*), chimie (simbolurile elementelor chimice: *C, Cl, Mg* pentru *carbon, clor*, *magneziu*), medicină (*Rh*);

- nu se scriu cu punct între litere abrevierile care conţin fragmente de cuvinte: *TAROM* pentru *Transporturile Aeriene Române;*

În DOOM[2] se mai indică următoarele:

- se pot scrie cu sau fără punct între literele componente abrevierile compuse din mai multe iniţiale majuscule:

---

[1]Cf. Sergiu Drincu, *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p.100.

A.C.T.H./ACTH, *C.E.C./CEC*, *O.N.U./ONU*, *P.F.L./PFL*; actualmente se preferă scrierea fără puncte despărţitoare: *SUA, UNESCO*;

- unele abrevieri, împrumutate ca atare şi care au dobândit statut de cuvinte, se scriu totdeauna fără punct: *HIV, SIDA*.

În unele abrevieri complexe, punctul interior este urmat de cratimă când se abreviază un compus scris cu cratimă: spre exemplu *lt.-maj*. pentru *locotenent-major.*

Pe de altă parte, „Ca semn ortografic, punctul este folosit în abrevieri, în cuvinte simple sau compuse, având fie un rol asemănător apostrofului, atunci când apare în prescurtări ale cuvintelor după secvenţa iniţială a acestora: *prof., conf., lect., asist., probl*., etc., fie un rol asemănător cratimei sau barei oblice, când apare în abrevierea unor unităţi de măsură: *kg.f.m*."[1]

Există însă reguli de abreviere în care utilizarea acestui semn este exclusivă. Astfel, punctul se utilizează:

a) în abrevieri în care se reţine secvenţa iniţială a cuvântului, secvenţă ce trebuie încheiată cu o consoană: *str., jud., cls., sing., pl*. etc;

b) în abrevierea cuvintelor dintr-un grup de cuvinte, atunci când se pune punct după fiecare iniţială minusculă a cuvântului: *a.c*., (= *anul curent*), *ş.a.* (= *şi altele*), *ş.a.m.d.* (= *şi aşa mai departe*), *ş.u.* (= *şi următoarele*);

c) în abrevierea unui grup de cuvinte străine, când se aşază după iniţiala majusculă sau minusculă a fiecărui cuvânt: *P.S.* (=*post scriptum*), *N.B.* (=*nota bene*), *K.O.* (=*knock out*), *a.m*., (=*ante meridiem*), *p.m*., (=*post meridien*), *i.e*., (= *id est*);

d) în abrevierea unor substantive proprii, utilizate într-un cod individual când punctul se pune după iniţiala majusculă: *ziua H., domnul X.* etc;

---

[1] Mirela-Ioana Borchin, *Manual de ortografie şi punctuaţie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2005, p. 74-75.

e) în abrevierea la iniţială a prenumelor autorilor, urmate de numele de familie: *I. L. Caragiale, Şt. O. Iosif, I. Slavici, G. I. Tohăneanu* etc.;

f) în scrierea compuselor prin abreviere formate din iniţialele majuscule ale elementelor componente, dar nu obligatoriu: substantive proprii compuse care reprezintă nume de instituţii: *C.N.S.A.T. / CNSAT*, *C.N.C.S.I.S. / CNCSIS, N.A.T.O. / NATO*, formule de reverenţă: *Î.P.V. / ÎPV* (= *Înalt Preasfinţia Voastră*), titluri onorifice: *D.H.C. /DHC* (=*Doctor Honoris Causa*) (v. şi supra);

g) în notarea prin cifre a datelor calendaristice: *23.07.2005* / *2005.07.23"*[1].

În limba română, nu se pune punct, în afara situaţiilor indicate mai sus, după:

a) titlurile de cărţi, de opere literare, muzicale;

b) formulele de adresare (din scrisori, cuvântări, etc), deoarece substantivele din aceste formule sunt la cazul vocativ. Aşadar se foloseşte virgula sau semnul exclamării:

„Iubite amice (,)

Astă-seară avem pom de Crăciun.

Ne-ai promis că vii să prânzeşti cu noi.

Te rog nu uita. Stasache." (I. L. Caragiale, *Opere alese*, I, p. 55);

c) la abrevieri ca *Tarom, Comaliment*, pentru că ele sunt asimilate substantivelor[2].

În limba engleză, unii autori, printre care se numără şi Fowler, nu acceptă folosirea punctului după abrevieri formate din prima şi ultimă literă a cuvântului (*Mr, Mrs, St (street*) etc.) şi recomandă punerea punctului numai după prescurtări în care

---

[1] Mirela-Ioana Borchin, *op. cit.*, p. 74-75.

[2] Cf. Sergiu Drincu, *op. cit.*, p. 100

nu se scrie ultima literă, situaţie întâlnită şi în ortografia limbii române. Pe de altă parte, J.E. Metcalfe recomandă folosirea punctului pentru toate prescurtările. Această recomandare este, în general, valabilă în prezent pentru engleza britanică contemporană[1].

Trebuie menţionat că în limba engleză regulile privind prescurtarea cuvintelor sunt diferite de cele cunoscute în limba română. De exemplu, un cuvânt poate să fie prescurtat şi cu o vocală finală (*usu.-usual*, *usually* etc.) alteori abrevierile cuprind numai prima şi ultima literă sau unele consoane (*Ry - railway; condt.- continued; shpt.- shipment*). Dacă abrevierile cuprind ultima literă a cuvântului, punctul este deseori omis: *Dr, Ltd (limited).* Abrevierile, în limba engleză, au şi forme de plural în care punctul este menţinut; pluralul acestora se realizează de obicei prin adăugarea desinenţei -*s*:

(sg.) *G.P.* (= General Practitioner) - (pl.) *G.P.s.*
(sg.) *M.P.* (= Member of Parliament) -(pl.) *M.P.s*.
(sg.) *P.G.* (= Paying Guest) -(pl.) *P.G.s*
(sg.) *Mt.* (=mountain) - (pl.) *Mts*.
(sg.) *lb*. (=pound ;Libro =L.) - (pl.) *lbs*.
(sg.) *yd.* (=yard) - (pl.) *yds.*
(sg.) *apt*. (= apartment) - (pl.) *apts*.

Chiar şi atunci când punctul nu este menţinut, adăugarea desinenţei -*s* este obligatorie:

(sg.) *cap* (= capital) - (pl.) *caps*
(sg.) *hr* (= hour) - (pl.) *hrs*

[1] În ce priveşte opţiunile celor doi lingvişti englezi, cf. Edith Ilovici, *Îndreptar de ortografie şi punctuaţie a limbii engleze*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972, p. 89.

(sg.) *mo* (=moment) - (pl.) *mo*[1]
(sg.) *vol* (= volume) -(pl.) *vols*
(sg.) *amp* (= ampere) - (pl.) *amps*
(sg.) *cwt* (= hundredweight) - (pl.) *cwts*
(sg.) MS (= manuscript) - (pl.) MSS

Abrevierile formate din *literaţie* şi folosite ca substantive adaugă fie apostrof *-s*, fie numai *-s*:

(sg.) *Ph. D*. (= doctor of philosophy) - (pl.) *Ph.D.'s* sau *Ph.D.s*

(sg.) *GI* (=Government Issue) - (pl.) *GI's*

(sg.) *B.A*. (= Bachelor of Arts) -(pl.) *B.A.'s / B.A.s*

Abrevierile terminate în *-o* primesc la plural *-s* sau *'s:*

(sg.) *Co*. (=company) - (pl.) *Cos*

(sg.) *bro*. (= brother) - (pl.) *Bros*

(sg). *G.S.O*. (= General Staff Officer) - (pl.) *G.S. O.s* sau *G.S.O.'s*

(sg.) *N.O*. (= number) - (pl.) *Nos* sau *No's*

(sg.) *M.O*. (=Medical Officer;Money Order) - (pl.) *M.O.s* sau *M.O.'s*

Abrevierile formate din litere izolate formează pluralul doar prin simpla dublare a uneia din consoanele iniţiale: *c-cc (chapters), p-pp (pages), v-vv (verses, violins).*

Constatăm că şi în limba română s-au creat forme de plural ale abrevierilor împrumutate din limba engleză, spre exemplu: *CD-uri*, *PC-uri, LP-uri*, în procesul de adaptare morfologică a împrumuturilor din engleză. În realizarea acestor forme de plural intervine ca semn ortografic cratima.

---

[1] *mo* (= moment) - (pl.) *mo, oz* (= ounce) - (pl.) *oz*, şi rareori *yd*. (= yard) - (pl.) *yd*. nu primesc *-s* la plural şi rămân neschimbate, Cf. Edith Ilovici, *op. cit*., p.30, nota 2.

În limba engleză punctul este folosit pentru separarea unui număr întreg de fracţia sa zecimală, iar ca urmare a influenţei engleze a apărut recent în limba română tendinţa folosirii punctului, în locul virgulei, pentru a separa zecimalele de numărul întreg: *9.66, 29.15*. Pentru limba engleză dăm următorul exemplu:

„At atmospheric pressure the boiling point is 327.6 F., at 200 Ib. It is 381.6 F. and at 300 Ib. It's 417.5 F” (J.Harisson, *Heat, Steam and Power*[1]).

De asemenea, preluarea unor împrumuturi cu abrevierea utilizată în limba engleză constituie un element de interferenţă al celor două limbi în discuţie. Şi aici ne referim la precizarea făcută de DOOM[2], anume că abrevierile împrumutate ca atare şi care au devenit cuvinte se scriu fără punct: *HIV, SIDA*.

Ca semn de punctuaţie, punctul nu pune problema unor aspecte de convergenţă, respectiv de divergenţă relevante pentru studiul celor două limbi aflate în contact.

2. CRATIMA (Linia de unire sau de despărţire - The Hyphen)

Un alt semn de punctuaţie care cumulează şi valori ortografice este cratima.

În *limba română,* ca semn de punctuaţie, se foloseşte în repetiţii de cuvinte, în interiorul unor expresii, între două numerale atunci când se indică aproximaţia numerică, între cuvinte care arată limitele unei distanţe sau ale unui interval de timp. Ca semn ortografic, cratima indică rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte sau se foloseşte în scrierea unor cuvinte compuse, la despărţirea cuvintelor în silabe.

---

[1] Apud Edith Ilovici, *op. cit.*, p. 90.

În DOOM[2] şi cf. şi Sergiu Drincu, *Semnele de ortografie şi de punctuaţie în limba română* (1983), se precizează că în limba română, cratima ca semn de punctuaţie se foloseşte:

a) în repetiţii, când cuvântul repetat formează o unitate. Pot să apară în asemenea repetiţii substantive, adjective, adverbe şi interjecţii: "Şi ea, văzând aceasta, roşeşte toată, se face numai pete[-]pete, şi-i tristă, atât de tristă, încât te mustră conştiinţa..." ("România literară" XI, 1978, nr. 36, p. 21);

b) în interiorul unor expresii de tipul: substantiv + substantiv (*calea*[-]*valea)*, substantiv + adverb (*ici*[-] *colo*), interjecţie + interjecţie (*trosc*[-]*pleosc)*: „Pe cer nouri: ici[-]colo clipesc stele.” (Sadoveanu, *O*. VI 282, apud *Îndreptarul*, p. 80);

c) între două numerale, pentru a arăta că indicaţia numerică este aproximativă: „…în următoarele două [-]trei decenii se va constata probabil cu mirare absenţa oricărei mari prietenii la români între romancieri şi muzicieni…” (C. Ţoiu, *Galeria cu viţă sălbatică*, p. 390).

În locul cratimei se poate folosi virgula: „Înainte vreme, aici, pe la noi, omul avea podul ori coşarca pline de cucuruz, hambarul cu grâu, avea o vacă, două[,] trei, avea nişte oi, avea pe ce se sprijini!...” (Ion Lăncrăjan, *Caloianul*, I, p. 55-56);

d) între cuvinte care arată limitele unei distanţe, ale unui interval de timp: *Şoseaua Bucureşti[-]Ploieşti; Perioada 1 ianuarie[-]31 martie*; *1[-]250 km*. *Îndreptarul,* de unde au fost luate exemplele, precizează că „e bine să se scrie orele 14[-]16 sau între orele 14 şi 16. Formula între orele 14[-]16 este greşită” (p. 80).

Ca semn ortografic, cratima se întrebuinţează în limba română în următoarele situaţii: marchează rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte. Această rostire împreună se poate datora lipsei unor sunete, caz în care cratima înlocuieşte apostroful din vechea ortografie. Lipsa sunetelor nu este o

condiţie obligatorie a rostirii împreună, întrucât două sau mai multe cuvinte pot fi rostite împreună şi fără ca din corpul lor să lipsească sunete. În general, dintre cuvintele care se rostesc împreună, cel puţin unul este un cuvânt cu corp fonetic redus, şi anume un pronume, verb auxiliar sau articol nehotărât.

În general, apar trei situaţii fonetice:

a) contopirea într-o silabă a sunetului sau sunetelor vocalice de la sfârşitul unui cuvânt la întâlnirea cu sunetul sau sunetele vocalice de la începutul cuvântului următor;

b) o includere silabică;

c) ataşarea la sfârşitul unui cuvânt accentuat a unui alt cuvânt, dar neaccentuat, fără a rezulta o contopire într-o silabă.

Se pot întâlni, contopindu-se într-o silabă, două cuvinte neaccentuate. Într-o asemenea situaţie pot apărea:

a) pronumele personale şi reflexive, formele neaccentuate de dativ sau acuzativ: „Filozofii occidentali au căutat esenţa lucrurilor, au căutat ceea ce este invariabil în lucruri, caracterele permanente pe care le [-] au exprimat în definiţii a unor concepte clare şi distincte.” (Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, p. 31);

b) forma atonă, *e-,* a lui *este*:

„Pasărea, marea
care e(-)n zbor
cu respirarea
am s-o dobor.” (N. Stănescu, *Epica magna*, p. 24);

c) prepoziţiile monosilabice, atone: „Toate acestea

n-au putut să nu influenţeze pe adolescentul şi tânărul Philippide, dar nu în sensul de a[-]i fi imprimat pentru totdeauna o înclinaţie spre scepticism…” (Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, p. 23);

d) conjuncţiile monosilabice, atone: „...M-am tot uitat şi[-]am tot cercetat lucrurile..., şi-apoi, dacă am văzut că nu-i modru, m-am trecut, m-am dus şi m-am înscris...” (Ion Lăncrăjan, *Caloianul*, I, p. 53);

e) adverbul *nu*:

„Ţârâie ploaia...
 Nu [-] i nimeni drum". (G. Bacovia, *Opere*, p. 6).

Nu numai cuvintele neaccentuate se pot alipi unele altora sau unor cuvinte accentuate, ci şi acestea din urmă pot apărea în asemenea juncturi. Cu alte cuvinte, sunetul sau sunetele finale ale unui cuvânt accentuat în frază se pot uni cu sunetul sau sunetele iniţiale ale unui cuvânt accentuat în frază, formând cu aceasta o singură silabă. De obicei acest fenomen are loc când al doilea cuvânt are iniţiala neaccentuată:

„O stea-n declin răsare înc-odată,
 Apune doar şi iarăşi se arată
 Ca operele[-]acelui autor
 Ce chiar de moare, ele tot nu mor". („România literară", XI, 1978, nr. 33, p. 6).

Uneori apar şi fenomene de asimilare vocalică:

„Vestejiţi fără vreme, dar cu creieri de copil,
 Drept ştiinţ[-]având în minte vreun vals de
Bal-Mabil..." (Mihai Eminescu, *Poezii*, p. 120).

Acest fenomen fonetic, marcat prin cratimă, nu trebuie confundat cu scrierea cuvintelor compuse, realizată prin acelaşi semn ortografic:

„La 26 noiembrie 1975 murea la Bucureşti, în vârstă de 90 de ani, Maria Theohari, prima femeie[-] astronom din ţara noastră." („România literară", XI, 1978, nr. 10, p. 17). (Exemplele au fost luate din Sergiu Drincu, *op. cit.,* passim).

Dintre toate situaţiile în care cratima se utilizează ca semn ortografic prezintă interes *compusele*, deoarece limba română a împrumutat din limba engleză compuse care au în alcătuirea lor cratimă, în unele cazuri păstrând cratima din engleză, în altele renunţând la ea, spre exemplu: engl. *push-pull* / rom. *push-pull*, engl. *know-how* / rom. *know how*, engl. *walk-over* / rom. *walk-over*. Mioara Avram preciza că influenţa engleză asupra formării

cuvintelor este foarte puţin studiată şi poate fi urmărită sub aspecte care ţin fie de formaţiile şi procedeele împrumutate, fie de funcţionarea anglicismelor lexicale ca baze pentru formaţii pe teren românesc; compusele englezeşti cu structură analizabilă în cuvinte aşezate în ordinea determinant + determinat au dezvoltat acest model de compunere în româna actuală, mai cu seamă la numele proprii de firme, în sens larg, dar şi la substantive comune adaptate (de exemplu: *sex-industrie* ROM. LIB. 1993, nr. 1065, 11/2, *stock-opţiune* ROM. LIB. 1995, nr. 1505, 8/5); numeroase anglicisme au intrat în limba română prin trunchierea unui compus (*snec* < *snack-bar*) sau chiar a unui derivat(*box* < *boxing*), unele au fost împrumutate şi în forma netrunchiată, dublete existând şi în engleză (*living* / *living-room*); unele anglicisme derivate au fost adaptate prin înlocuirea sufixului originar cu sufixul românesc corespunzător, integrarea anglicismelor demonstrându-se prin productivitatea lor ca baze pentru formaţii româneşti[1]. Tot în lucrarea Mioarei Avram este sesizată apariţia unor „creaţii ludice de tip englezesc din domeniul compunerii" dintre care prezintă interes pentru noi cele care apelează la cratimă, cum ar fi: *Slobozia-City*.

Când leagă elementele unui cuvânt compus prin alipire, în numeroasele situaţii în care intervine principiul morfologic în ortografia românească întâlnim:

- compusele care antrenează în flexiune primul component: *martor-cheie, inginer-şef, prim-ministru, sergent-major*;
- compusele în care o prepoziţie leagă două substantive sau un substantiv şi un adverb: *căluţ-de-mare, viţă-de-vie, floare-de-colţ, Vinţu-de-Jos, zori-de-ziuă;*
- compusele din două adjective calificative: *verde-albăstrui*, *galben-roşcat, alb-albastru, creştin-ortodox*;

[1] vezi Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996, p. 22-23.

- compusele ce denumesc diviziuni ale timpului, fiind alcătuite din substantiv şi prepoziţia *după* (*după-masă, după-amiază*), substantiv şi adjectivul pronominal demonstrativ *astă* (*astă-noapte*, *astă-seară*), substantiv şi adverbul proclitic *azi* (*azi-noapte, azi-dimineaţă*);

- compusele ce denumesc, în limbaj popular, plante şi animale: *ochiul-boului, trei-fraţi-pătaţi, floare-de-colţ, cap-de-mort, floare-de-nu-mă-uita, căluţ-de-mare*;

- compusele ce reprezintă denumiri de jocuri: *ping-pong*, *alba-neagra, baba-oarba, popa-prostu'.*

Alte situaţii:

- în legarea elementelor unei locuţiuni: *luare-aminte*, *ici-acolo*, *din cale-afară*, mai ales când componentele locuţiunii rimează între ele: *târâş-grăpiş, treacă-meargă, netam-nesam, hodoronc-tronc, de-a-fir-a păr*;

- în abrevieri, separând iniţiala cuvântului de secvenţa lui finală: *d-ta, d-voastră, d-rei, D-zeu* etc.;

- în cumularea de prefixe de acelaşi fel: *stră-strănepot, re-reexaminare, sub-subcapitol*;

- în legarea desinenţelor şi sufixelor de cuvinte şi expresii străine şi, în general, de cuvinte greu flexionabile: *intermezzo-ul, rendez-vous-urile, brise-bise-le, bing-bang-ul*; (pentru alte exemple şi amănunte, cf. Mirela-Ioana Borchin, *op. cit.,* p. 71-72).

În *limba engleză*:

- combinaţiile de cuvinte care conţin elemente străine nu primesc cratimă: *a priori argument, à la carte luncheon*;

- de cele mai multe ori, combinaţiile de cuvinte cuprinzând substantive derivate din nume de ţări nu se despart prin cratimă, pe când adjectivele compuse din nume de ţări sau naţiuni primesc acest semn: *North America climate*, *English-Romanian Dictionary.* Excepţie fac şi numele de oraşe (indicând distanţa dintre ele): *Paris-Rome express*; *London-Cape Town airway*.

- în limba engleză actuală, cuvintele *today, tomorrow, tonight* sunt tot mai des folosite fără cratimă;

- fracţiile cu valoare de substantiv nu se despart prin cratimă, spre deosebire de cele folosite atributiv: *six sevenths/one-half pound;*

- adverbul „well" când este folosit (împreună cu adjectivul pe care-l însoţeşte) înaintea substantivului pe care-l modifică, primeşte cratimă: *well-known author, well-expressed thought*;

- *ex, elect, quasi, self, ante, anti, mid, pseudo, neo, un, pre, ultra*, se folosesc cu cratimă: *ex-governor, quasi-corporstion, self-interest, anti-fascist, president-elect, mid-Spetember, neo-Platonism, pre-Galilean, ultra-reactionary, pseudo-romantic*, însă *vice consul* sau *vice-consul*, *vice president* sau *vice-president*;

- cratima se foloseşte pentru a evita dublarea sau triplarea consoanei. Când un prefix se termină cu aceeaşi vocală cu care începe rădăcina cuvântului următor, atunci el se desparte prin cratimă sau tremă (The Diaresis). Aceasta se compune din două puncte aşezate peste a doua vocală, pentru a indica pronunţia independentă a fiecăreia: *Chloë*; *Danaë; naïve*. Însă tendinţa actuală este de a simplifica această formă de punctuaţie şi de a nu întrebuinţa nici cratima, şi nici trema. Astfel, mai întâlnim uneori: *pre-eminent* sau *preeminent, co-operate* sau *cooperate*, dar formule mai recent adoptate sunt: *pre-eminent, coworker cooperate, reorganize, coeducation, micro-organism*, *coagulation*;

- două sau mai multe cuvinte, fiind în relaţie de compunere cu un alt cuvânt exprimat doar o singură dată, primesc cratimă dacă o conjuncţie apare între ele: *3-and-4-foot rules, common-and preffered-stock rates însă six-ply and seven-ply widths, long-term and short-term agreements*;

- cratima se mai foloseşte pentru a lega o literă, o cifră sau un semn de un cuvânt (folosit fie ca substantiv, fie ca

participiu): *U-boat*, *I-indention, V-shaped, X-section, T-rule, X-rays, V-day, L-angle*;

- cratima este folosită în cele mai multe cuvinte compuse referitoare la distanţă, direcţie, măsură, valoare estimativă sau pentru a accentua ori a repeta primul element constitutiv al unui cuvânt compus, nedespărţit prin cratimă: *north-northeast, south-southeast, light-years*, *great-grandmother* (dar şi *great grandmother*), *horsepower-estimate*;

- termenii indicând nuanţe de culori sunt, de obicei, ca şi în limba română, despărţiţi prin cratimă, însă adjectivul care precede numele culorii nu este despărţit de el prin cratimă: *coal-black, yellow-green*, *red-orange, beige-brown*, dar *dark blue, greenish yellow, brownish red*;

- cratima mai apare: între un substantiv şi un adverb care-l urmează (*passer-by, looker-on, hold-up*), între un adjectiv şi un participiu (*easy-going, ill-advised, light-fingered, cold-blooded, nice-mannered*), între substantive despărţite printr-o prepoziţie în substantive compuse (*son-in-law, man-of-war*);

- expresiile compuse din mai multe cuvinte nu se despart prin cratimă: *ups and downs, rack and ruin, book or cook*, *thick and thin, hammer and tongs*; excepţie fac expresiile: *stick-in-the-mud, ne'er-do-well, happy-go-lucky*;

- utilizarea cratimei aduce modificări de sens ale unor cuvinte,spre exemplu: *a green house* (o casă verde) / *a green-house* (o seră); *a retreat* (o retragere) / *a re-treat* (o retratare sau o nouă tratare); *a square paper box* (o cutie pătrată din hârtie) / *a square paper-box* (o cutie de hârtie pătrată); *his holiday-recreation* (distracţia din timpul vacanţei lui) / *his re-creation of the scene* (recrearea de către el a scenei sau noua redare a scenei de către el)[1].

---

[1] Pentru alte exemple şi detalii cf. Edith Ilovici, *op. cit.*, p. 115-117.

În ceea ce priveşte aspectele grafice ale redării în scris a anglicismelor în limba română, Mioara Avram consideră că ar trebui revăzută oportunitatea respectării cratimei sau a blancului din engleză la compusele ca *week-end* sau *compact disc*, având în vedere complicaţiile pe care le creează în română flexiunea (pl. *week-end-uri*) şi articularea enclitică (*week-end-ul*); problema cratimei se pune şi la formele unor anglicisme simple, ca *bridge* (*bridge-ul*) sau *show* (*show-uri*), pentru care normele actuale sunt insuficient de clare sau chiar inconsecvente.[1]

Adaptarea anglicismelor la sistemul ortografic al limbii române ţine şi de respectarea unor reguli ortografice specifice englezei şi americanei, căci, aşa cum se arată în DOOM[2], în foarte multe situaţii pentru împrumutul din această limbă, se respectă în ortografia limbii române aspecte prevăzute în ortografia limbii engleze, cu deosebirile de rigoare prevăzute de ortografia englezei americane. De aceea am considerat necesar să introducem în economia prezentării câteva din prevederile de bază ale ortografiei engleze, în special, prevederi care se găsesc în actualele norme ale ortografiei româneşti. Pentru a ilustra dificultăţile normării ortoepice şi ortografice, Mioara Avram aduce în discuţie cazul anglicismului *seif* < *safe*: scrierea etimologică iniţială, ca în engleză, a generat variantele de pronunţare [sa'fe] şi [sa'feu], ultima şi scrisă *safeu*; scrierea fonetică *seif*, recomandată din 1953, a ajutat la promovarea pronunţării corecte [seìf], iar varianta corectă monosilabică a fost simplificată de unii vorbitori în varianta *sef*.[2]

Acest proces de asimilare uneori totală, alteori parţială, asociat cu cel de respingere, va continua fără riscul unor transformări vătămătoare pentru limba română, deoarece pe

[1] Cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 17.
[2] *Ibidem.*, p. 15.

vorbitorul român cult îl preocupă ortografia acestor împrumuturi şi pronunţarea lor corectă. Chestiunea cea mai delicată priveşte scrierea cu cratimă. Două aspecte trebuie reţinute în acest sens: primul se referă la literele *w* şi *y*, care încă sunt resimţite de vorbitori ca străine alfabetului românesc. Astfel, după cuvintele care se termină în aceste litere se foloseşte obligatoriu cratima: *show-ul*, *derby-ul* etc. Al doilea aspect priveşte tot literele terminale. Regula, obligatorie şi ea, este: dacă litera terminală a împrumutului evocă acelaşi sunet atât în română, cât şi în engleză, atunci cratima nu se foloseşte: *dealer* (litera *r* redă acelaşi sunet în ambele limbi), articulat *dealerul*, pl. *dealeri* / *dealerii*; *hotdog* (scris împreună!), *hotdogul*, pl. *hotdogi*; *click*, *clickul*, *clickuri* (deoarece combinaţia *ck* redă acelaşi sunet în ambele limbi); *week-end* (scris împreună!), art. *weekendul*, pl. *weekenduri*. Dacă această condiţie nu se îndeplineşte, se impune folosire cratimei: *catch* / pron. *checi* /, articular *catch-ul* (dar *catch-can*, art. *catch-canul*), *scrabble*, art. *scrabble-ul* (cuvântul englezesc se termină în *e*, care nu se pronunţă: / *screbăl* /), pl. *scrabble-uri*, la fel *walkie-talkie*, art. *walkie-talkie-ul*.

Analizând materialul pus la dispoziţie de ortografiile celor două limbi în discuţie, desprindem aspecte care indică, pe de o parte, modul de exercitare a influentei engleze asupra limbii noastre, prin adaptarea morfologică specifică împrumuturilor din fondul anglo-saxon şi modul de adaptare analog împrumuturilor latino-romanice şi greceşti a elementelor latine ale limbii engleze, pe de altă parte, ceea ce justifică potenţialitatea acestei limbi de a deveni sursa internaţionalizării lexicului limbilor romanice şi a altor limbi vorbite în Europa sau pe glob. Astfel, putem sintetiza următoarele:

- compusele obţinute prin abreviere, împrumutate din limba engleză în limba română, nu diferă de tipul similar de compuse create în limba română;

- deşi compusele obţinute prin abreviere, şi anume, prin iniţiale unite, sunt productive în limba engleză, dar şi larg răspândite şi acceptate în diferite limbi, limba română nu abundă în împrumuturi din această categorie, care să intre în vocabularul activ al vorbitorului obişnuit, aceste cuvinte făcând, în principal, parte din limbajele de specialitate: *LED* (light-emitting diode), *PVC* (polyvinyl chloride), *UFO* (unidentified flying object), *laser* (light amplifications by stimulated emission of radiation), *maser* (microwave amplification by stimulated emission of radiation), *ALGOL* (algorithmic language), comsat (communication satellites), *COBOL* (Common Bussiness Oriented Language);

- scrierea preferenţială a acestor abrevieri în limba română, ca şi în limba engleză, fără punct între iniţiale, deşi în limba română ortografia admite şi scrierea abrevierilor din iniţiale alăturate, cu punct;

- „aşezarea" acestor împrumuturi englezeşti în limba română, cu statut de cuvinte: *HIV, SIDA*, *LP, CD* etc;

- utilizarea punctului ca semn ortografic în limba română, în locul virgulei în separarea numărului întreg de zecimale, după modelul scrierii fracţiilor cu zecimale, din limba engleză;

- preluarea cratimei ca semn ortografic în anumite compuse, odată cu împrumutarea cuvântului, a adus tipare noi de realizare a compunerii în limba română şi a contribuit la creşterea productivităţii unor modele de compunere deja existente în limba română;

- ortografierea variantei americane se apropie de ortografia latină, deci putem întrevedea o tendinţă mai accentuată spre „relatinizare" în cazul variantei americane; există situaţii în care ortografia americană reproduce mai fidel ortografia limbii de împrumut (ne referim aici la împrumuturile neolatine, neogreceşti şi latino-romanice din limba engleză) decât ortografia variantei britanice;

- în cazul formaţiilor lexicale compuse împrumutate din engleză, apar inconsecvenţe ortografice legate de utilizarea cratimei (indiferent de calitatea gramaticală a componentelor), unele împrumuturi, substantive compuse la origine, ortografiate în engleză ca o singură unitate lexicală, apar în română şi cu cratimă:

a) substantiv cu prepoziţie antepusă: engl. *online,* „…textele disponibile *on-line* şi alte pagini electronice cu informaţii”, dar şi „…tranzacţiile *online* caută bonduri şi obligaţiuni” (C., nr. 8/2003, p. 35, p. 31), engl. *outdoor* „…este vorba de nişte activităţi *out-door*” (C. nr. 33/2002, p. 18) sau „…producătorii de ţigări îşi vor retrage companiile de pe *outdoor*” (C., nr. 8/2003, p. 22), engl. *input* „Nu lipsită de importanţă este creşterea preţurilor *in-puturilor* utilizate în sectorul agricol” (A.Ec., nr. 5/2004, p. 15);

b) două substantive: engl. *showroom* „…fiindcă o vreme cum a fost în ultima săptămână ar fi ţinut mai mult ca sigur oamenii departe de *show-room-uri*” (Z.F., nr. 1568/2005, p. 1) sau dezamăgiţi în legătură cu transformarea maşinii într-un *showroom* de electronice” (Z.F., nr. 1579/2005, p. 10);

c) adjectiv şi substantiv: engl. *software* „…se vor ocupa alţii de dezvoltarea de *soft-ware*…” (Z.F., nr. 1466/2004, p. 2) şi „…unele companii au aruncat pur şi simplu *software-ul* pentru că nu îl puteau utiliza”;

d) prepoziţie şi substantiv de origine verbală: engl. *outsourcing* „…această firmă este campionul *out-sourcingului* la mare distanţă…”, dar şi „EWIR obţine 60-70% din vânzări din contracte de *outsourcing* furnizate de compania mamă” (C., nr. 8/2003, p. 21).

În toate aceste situaţii adăugarea cratimei se datorează faptului că vorbitorii români recunosc componentele.

- în multe situaţii, compuse care se scriu cu cratimă în engleză sunt notate în română într-un singur cuvânt, de

exemplu: engl. *e-mail* - rom. *email*; engl. *off-shore* - rom. *offshore*; engl. *week-end* - rom. *weekend;*

- grafia englezească cu cratimă pare generală pentru compuse cum sunt: *buy-back, check-in, dial-up, stand-by, pop-up, sold-out, top-up.*

Bibliobrafie:

1. Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1996.
2. Mirela Ioana Borchin, *Manual de ortografie şi punctuaţie*, Editura Excelsior Art, Timişoara, 2005.
3. *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), ediţia a doua revăzută şi adăugită, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005. Sergiu Drincu, *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.
4. Sergiu Drincu, *Ghid ortografic, ortoepic şi morfologic*, Editura Amphora, Timişoara, 2006.
5. Edith Ilovici, *Îndreptar de ortografie şi de punctuaţie a limbii engleze*, EDP, Bucureşti, 1972.
6. *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, ediţia a IV-a, EA, Bucureşti, 1983.

Aspects of Contrastive Spelling. With Reference to Romanian and English

Summary

This paper is a contrastive study of the English and Romanian spelling that points out the similarities and the differences between these two languages which are in linguistic contact.

These aspects of spelling are important in the process of the phonetic and morphological adaptation of the English borrowings to the system of Romanian but, at the same time, this study indicates that the English borrowings create new patterns of abbreviation and of word-formation in Romanian.

GRAMATICĂ

FUNCŢIA GENERICĂ A ARTICOLULUI HOTĂRÂT ÎN ROMÂNĂ ŞI GERMANĂ

Karla Lupşan

1. Consideraţii generale

Generalizarea presupune numirea unui element al unei clase ca reprezentant pentru întreaga clasă. În cazul în care entităţile nu sunt cunoscute pragmatic sau determinate sintactic, articolul hotărât generalizează. Funcţia de generalizare nu este specifică articolului hotărât, ci poate fi îndeplinită atât de articolul nehotărât la singular, cât şi de articolul Ø[1].

Grimm (1986) clasifică generalizarea după cum urmează: *generalizarea efectiv-distributivă*, *generalizarea tipologică*, *generalizarea exemplară* şi *generalizarea clasificatoare.* Articolul hotărât actualizează numai primele două subtipuri de generalizare (cf. Grimm 1986: 76). Astfel, dacă substantivul articulat hotărât se referă fie la totalitatea indivizilor dintr-o clasă, fie la fiecare individ în parte din cadrul acelei clase, dar fără a-l individualiza, vorbim despre o generalizare efectiv-distributivă. În cazul în care substantivul articulat se referă la întreaga clasă ca tip, adică nici la toţi indivizii, nici la un singur individ al respectivei clase, vorbim despre o generalizare tipologică.

---

[1] Deşi reprezintă un punct de vedere structuralist al opoziţiilor, pentru economia lucrării am considerat că articolul Ø face parte, alături de articolul hotărât şi nehotărât, din clasa articolelor.

În lucrarea de faţă dorim să prezentăm atât obligativitatea prezenţei articolului hotărât în contextele generice, cât şi diferenţele de folosire a acestuia în limba română şi germană.

Am considerat că articolul hotărât este obligatoriu în acele contexte în care substituirea sa cu ceilalţi membri ai clasei articolelor ar conduce la generarea de propoziţii incorecte din punct de vedere gramatical. Propoziţiile contra normei lingvistice le-am marcat în continuare printr-un asterisc (de ex: *Soare străluceşte pe cer*). În cazul în care substituirea articolului hotărât a condus la propoziţii corecte din punct de vedere gramatical, dar a modificat sensul mesajului, am considerat că acesta nu este obligatoriu, iar articularea hotărâtă a substantivelor din astfel de contexte este impusă de regulile comunicării.

2. Generalizarea în limba română

Generalizarea tipologică se concretizează prin singularul substantivelor comune concrete:

Omul a descoperit focul.

Substantivul *omul* nu se referă nici la toţi indivizii din clasa oamenilor, nici la fiecare individ al acestei clase, ci la întreaga clasă a oamenilor, aflată, de exemplu, în opoziţie cu clasa plantelor.

La plural, acest enunţ ar fi un exemplu de generalizare efectiv-distributivă:

Oamenii au descoperit focul.

Substantivul *oamenii* se referă, aici, la întreaga clasă a indivizilor, dar nu tipologic.

Ceea ce ne interesează pe noi în continuare este dacă, în aceste contexte, articolul hotărât poate fi substituit de articolul nehotărât la singular sau de articolul Ø, din moment ce şi acestea pot îndeplini funcţii generice.

(*) *Un om* a descoperit focul.

Prin această substituire, enunţul este corect din punct de vedere gramatical, dar nu mai are sens generic.

Substituirea articolului hotărât cu articolul Ø ar conduce la generarea unui enunţ incorect din punct de vedere gramatical.

* *Om* a descoperit focul.

În cazul substantivelor comune concrete, funcţia de generalizare tipologică nu poate fi îndeplinită decât de articolul hotărât la singular, acesta neputând fi substituit de niciun alt membru al paradigmei. Substantivele nume de materii şi cele abstracte, însoţite de articole cu funcţii generice, nu actualizează acest subtip de generalizare.

Generalizarea efectiv-distributivă, la substantivele numărabile, este concretizată în exemplele de mai jos:

Fiinţa umană adevărată este *femeia.* […] *Femeia* trăieşte, *bărbatul* scrie. (REM: 227)

De altfel, ai observat, cred, că în timp ce *bărbaţii* rămân întotdeauna mai mult sau mai puţin copii, *femeile* caută să-şi ascundă copilăria, […]. (REM: 249)

Prin această utilizarea generică a articolului hotărât la singular şi plural, afirmaţiile sunt valabile atât pentru întreaga clasă, cât şi pentru fiecare individ al clasei.

Substituind articolul hotărât cu celelalte articole generice rezultă următoarele enunţuri:

> […] *O Femeie* trăieşte, *un bărbat* scrie.
>
> (*) De altfel, ai observat, cred, că în timp ce *nişte bărbaţi* rămân întotdeauna mai mult sau mai puţin copii, *nişte femei* […].
>
> * […] *Femeie* trăieşte, *bărbat* scrie.
>
> * De altfel, ai observat, cred, că în timp ce *bărbaţi* rămân întotdeauna mai mult sau mai puţin copii, *femei* caută să-şi ascundă copilăria […].

Dacă prin substituirea articolului hotărât la singular cu cel nehotărât nu s-a modificat conţinutul mesajului, nu putem susţine acelaşi lucru şi despre substituirea formelor de plural. În acest caz observăm că substituţia articolelor nu conduce la formulări greşite din punct de vedere gramatical, însă articolul nehotărât la plural nu mai îndeplineşte o funcţie generică, ci sensul său este partitiv. Prin urmare, substituirea articolului hotărât la plural, care îndeplineşte o funcţie generică, nu este posibilă. Chiar dacă formele de singular se pot substitui, observăm că numai prin articularea hotărâtă sau nehotărâtă a substantivului nu este foarte clar dacă vorbitorul doreşte să producă un enunţ generic sau non-generic. Decodarea corectă a mesajului depinde de întregul context, atât cel lingvistic, cât şi cel extralingvistic, în care este folosit substantivul.

Dacă înlocuim formele hotărâte la singular şi plural cu cele ale articolului Ø, dăm dovadă de agramatism. Acest lucru ne arată că, în cazul acestei utilizări generice a substantivelor comune, nu putem utiliza articolul Ø. Cu toate acestea, unele forme nearticulate ale substantivelor concrete au funcţii generice. Aici ne referim la anumite expresii fixe transmise prin

tradiţie, deci vechi: *cui pe cui se scoate* sau *corb la corb nu-şi scoate ochii*.

În consecinţă, la substantivele comune concrete, articolul hotărât cu funcţia de generalizare efectiv-distributivă este folosit, în mod obligatoriu, numai la plural pentru că nu poate fi substituit de niciun membru al paradigmei din care face parte. Nu este obligatoriu la singular, pentru că poate fi substituit de articolul nehotărât.

Numele de materii apar la singular fie articulate hotărât, fie nearticulate. Folosirea articolului nehotărât la substantivele nume de materii „este legată de anumite construcţii şi sensuri sau/şi de o anumită intonaţie" (Avram 1986: 79) care nu sunt niciodată generice. Prin articularea nehotărâtă a numelor de materii ne referim la un obiect necunoscut/ indefinit din materia respectivă şi nu la materie. De exemplu, în enunţul: *Ana a cumpărat o pâine*, substantivul articulat nehotărât se referă la un anumit obiect, ce-i drept slab individualizat, dar în niciun caz la materia din care este alcătuit obiectul.

> Ţin minte cum, în mijlocul unei camere absolut goale şi albe, unde *lumina* intra pe o fereastră fără perdele şi galerie […]. (Mendebilul: 35)

Substituind cu articolul Ø formăm o propoziţie incorectă din punct de vedere gramatical:

> * Ţin minte cum, în mijlocul unei camere absolut goale şi albe, unde *lumină* intra pe o fereastră fără perdele şi galerie […].

Atunci când dorim să numim materia în general trebuie să folosim articolul hotărât. Cu toate acestea, ca în cazul substantivelor concrete, funcţia de generalizare efectiv-distributivă poate fi actualizată în română şi de forma nearticulată a substantivelor, cum ar fi în construcţiile impersonale de tipul: *se vede lumină*,

se găseşte brânză (apud Coja 1983: 78-79). Substituirea cu articolul hotărât (*se vede lumina*, *se găseşte brânza*) ar individualiza noţiunile denumite de substantive, deci ar schimba conţinutul mesajului. De asemenea, vorbim despre individualizarea noţiunii şi nu despre generalizarea ei, în cazul în care am folosi substantivul *lumină* la plural articulat hotărât sau cu articolul Ø.

În concluzie, în cazul substantivelor nume de materii, generalizarea efectiv-distributivă este actualizată, în română, numai de articolul hotărât la singular. În anumite construcţii fixe sau impersonale putem produce enunţuri generice cu ajutorul formei nearticulate a substantivelor, dar, pentru că în aceste contexte nu poate apărea articolul hotărât fără a se schimba conţinutul mesajului, nu vorbim despre o posibilă substituire cu articolul Ø.

Şi în cazul substantivelor abstracte, articolul hotărât poate fi utilizat cu funcţie generică numai la singular.

[…] Dar *singurătatea* e mai pătrunzătoare ca frigul. (Gemenii: 138)

În ceea ce priveşte substantivele abstracte din limba română, articularea lor nehotărâtă este posibilă numai dacă sunt determinate printr-un atribut sau dacă au un anumit fel de intonaţie, care indică o elipsă. Coja (1983: 54) exemplifică cele afirmate mai sus prin: *M-a apucat o tristeţe..! M-a apucat o tristeţe sfâşietoare.* Odată determinat un substantiv nu se mai poate referi la o noţiune generală, prin urmare ne rămâne să verificăm, cu ajutorul testului substituţiei, dacă articolul hotărât cu funcţie generică poate fi înlocuit de articolul Ø în cazul acestor substantive.

* Dar *singurătate* e mai pătrunzătoare ca frigul.

Enunţul este incorect din punct de vedere gramatical, deci articolul hotărât nu poate fi substituit de articolul Ø.

Substantivele abstracte pot avea plural numai când se folosesc cu sensuri concrete. Avram (1986: 38) exemplifică această afirmaţie prin sensurile cuvântului *bunătate.* Cu sensul „însuşirea de a fi bun" substantivul nu are plural, dar cu sensul „binefacere, mâncare bună, bogăţie" se foloseşte şi la plural (d. ex: *Am mâncat tot felul de bunătăţi*). Având sensuri concrete, atunci când sunt folosite la plural, substantivele abstracte articulate hotărât la plural pot fi folosite şi în enunţuri generice, distribuţia articolelor fiind, în aceste situaţii, similară cu cea a substantivelor concrete.

3. Generalizarea în limba germană

Ca în română, funcţia de generalizare poate fi îndeplinită atât de articolul hotărât, cât şi de articolul nehotărât sau de articolul Ø.

Pentru a exemplifica generalizarea tipologică, preluăm propoziţia propusă de Grimm (1986: 76):

Der Mensch hat das Werkzeug erfunden.
Omul a inventat unealta.

Substantivul *der Mensch* se referă la clasa oamenilor ca tip. Substituind articolul hotărât cu articolul nehotărât la singular, schimbăm sensul enunţului:

Ein Mensch hat das Werkzeug erfunden.

Prin această substituire, enunţul, deşi corect gramatical, nu mai este generic.

Substituirea articolului hotărât cu forma nearticulată a substantivului ar conduce la generarea unui enunţ incorect din punct de vedere gramatical.

* *Mensch* hat das Werkzeug erfunden.

Acelaşi enunţ, la plural, nu ar mai actualiza funcţia de generalizare tipologică, ci pe cea de generalizare efectiv-distributivă:

Die Menschen haben das Werkzeug erfunden.

De aceea, aplicarea testului substituţiei la plural este irelevantă.

Prin urmare, în cazul substantivelor comune concrete, funcţia de generalizare tipologică nu poate fi îndeplinită decât de articolul hotărât la singular, acesta neputând fi substituit de niciun alt membru al paradigmei articolelor.

În limba germană, ca în română, articolul hotărât poate fi utilizat generic atât la singularul, cât şi la pluralul substantivelor concrete numărabile. În aceste situaţii actualizează generalizarea efectiv-distributivă (cf. Grimm 1986: 76):

BRUSCON
Das Weib lockt *den Mann*
aus der schönsten Gegend
in das scheußlichste Loch. (Der Theatermacher: 42)

BRUSCON:
Femeia atrage *bărbatul*
din cea mai frumoasă regiune
în cel mai mizerabil cotlon. (Făcătorul de teatru: 37)

BRUSCON
Frauen machen Theater
Die Männer sind Theater
Das ist die Schwierigkeit. (Der Theatermacher: 53)

BRUSCON:
Femeile fac teatru
bărbaţii sunt teatrul,
aici e greutatea. (Făcătorul de teatru: 43)

Substantivele culese italic se referă atât la întreaga clasă, cât şi la fiecare individ al clasei. Din propoziţia *das Weib lockt den Mann* înţelegem că toţi indivizii din clasa femeilor atrag indivizii din clasa bărbaţilor, dar şi că fiecare individ din clasa femeilor poate atrage un individ din clasa bărbaţilor.

În aceste contexte, putem înlocui articolul hotărât cu articolul nehotărât la singular fără a schimba conţinutul mesajului:

Ein Weib lockt *einen Mann*
[…].

Ne rămâne să verificăm dacă în aceste propoziţii poate fi folosit şi articolul Ø.

**Weib* lockt *Mann*
[…].

Dacă am substitui forma articulată hotărât a substantivelor comune concrete cu forma nearticulată a acestora, am da dovadă de agramatism. Acest lucru ne arată că, în cazul acestei utilizări generice, nu putem utiliza articolul Ø la singular.

La plural, observăm următoarele:

BRUSCON
Frauen machen Theater
Die Männer sind Theater
Das ist die Schwierigkeit. (Der Theatermacher: 53)

Substantivul *Frauen* articulat cu articolul Ø are, aici, funcţia de generalizare efectiv-distributivă. În acest context, substan-

tivul poate apărea şi articulat hotărât: *Die Frauen* machen Theater [...]. De asemenea, propoziţiile *Männer sind Theater* şi *Die Männer sind Theater* exprimă acelaşi lucru. De aici tragem concluzia că funcţia de generalizare efectiv-distributivă este îndeplinită, în limba germană, la plural, atât de articolul Ø, cât şi de articolul hotărât.

Articolul hotărât poate fi folosit, la singular, cu funcţie generică şi pe lângă substantivele abstracte:

> *Der Zorn* ist heilig, und wir wollen ihn nicht klein machen auch nicht mit Begründungen. (Windstille: 164)
>
> *Mânia* este sfântă şi nu vrem să o minimalizăm, nici cu motivaţii. (Acalmie: 119)

Aplicând testul substituţiei obţinem:

> *Zorn* ist heilig und wir wolen ihn nicht klein machen auch nicht mit Begründungen.

Observăm că în limba germană substituirea articolului hotărât la singular cu articolul Ø este posibilă la substantivele abstracte.

Substantivele nume de materie sunt articulate cu articolul Ø când sunt folosite cu sens generic şi sunt articulate hotărât numai când se referă la materia concretizată sau la un obiect din materia respectivă (cf. Helbig/ Buscha 1977: 330):

> *Wir trinken gern Rotwein*. (generalizare)
>
> *Herr Ober, bringen Sie uns den Rotwein*! (individualizare)

În concluzie, la substantivele abstracte generalizarea efectiv-distributivă este actualizată în germană atât de articolul hotărât, cât şi de articolul Ø la singular, iar la substantivele nume de materii numai de articolul Ø.

4. Concluzii

Generalizarea tipologică se exprimă, în ambele limbi, exclusiv prin articolul hotărât la singular:

Omul a descoperit focul./ *Der Mensch* hat das Feuer entdeckt.

Generalizarea efectiv-distributivă se poate exprima, în ambele limbi, prin articolul hotărât sau nehotărât la singular:

Bărbatul e o fiinţă. / *Der Mann* ist ein Lebewesen**.**

Un bărbat e o fiinţă. */ Ein Mann* ist ein Lebewesen.

Articolul hotărât poate fi utilizat cu funcţie generică numai la singular în cazul substantivelor abstracte, atât în română, cât şi în germană:

Dreptatea e importantă./ *Gerechtigkeit* ist wichtig.

Generalizarea efectiv-distributivă a substantivelor concrete numărabile e actualizată la plural, în limba germană, atât de articolul hotărât, cât şi de articolul Ø, pe când, în limba română, aceasta e actualizată exclusiv de articolul hotărât:

Die Frauen/ Frauen machen Theater./ *Femeile* joacă teatru/ * *Femei* joacă teatru.

La substantivele abstracte este actualizat acest tip de generalizare, în română, numai de articolul hotărât la singular, iar, în limba germană, atât de articolul hotărât, cât şi de articolul Ø la singular:

Die Gerechtigkeit/ Gerechtigkeit ist wichtig./*Dreptatea* e importantă./ * *Dreptate* e importantă.

Substantivele nume de materii româneşti pot fi folosite cu funcţii generice numai la singular şi numai articulate hotărât, iar cele germane numai articulate cu articolul Ø la singular:

Wir trinken gern *Wein*./ Ne place *vinul*.

Izvoare literare:

Bernhard, Thomas (1989): *Der Theatermacher.* Frankfurt/ Main: Suhrkamp, 161 p.

Bernhard, Thomas (Traducător Dan Stoica: 1996): *Făcătorul de teatru.* În: „Teatrul austriac contemporan". Iaşi: Institutul European, p. 13 – 113.

Cărtărescu, Mircea (1996): *Nostalgia.* Bucureşti: Humanitas, 317 p.

Cărtărescu, Mircea (Traducător Gerhardt Csejka: 1997): *Nostalgie.* Berlin: Volk & Welt, 443 p.

Gruber, Marianne (1991): *Windstille.* Wien: Edition, 212 p.

Gruber Marianne (Traducător Ana Cleţiu: 1993): *Acalmie*. Timişoara: Excelsior, 154 p.

Bibliografie selectivă:

GALR	Academia Română/ Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti", *Gramatica Limbii Române. Cuvântul* (vol. I)/ *Enunţul* (vol. II), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Avram 1986	Mioara, Avram, *Gramatica pentru toţi*. Bucureşti, Editura Academiei Române.
Coja 1983	Ion, Coja, *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române. Gramatica articolului* (vol. I), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Engel,/ Isbăşescu 1993	Ulrich, Engel/ Mihai, Isbăşescu et al. *Kontrastive Grammatik deutsch-rumänisch* (2. vol), Heidelberg, Groos.
Grimm 1986	Hans-Jürgen, Grimm, *Untersuchungen zum Artikel-gebrauch im Deutschen*, Leipzig, WEB Enzyklopädie.

Helbig/ Buscha 1977 Gerhard, Helbig/ Joachim, Buscha, *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländer-unterricht*, Leipzig, VEB.

Generalisierungen durch den bestimmten Artikel im Rumänischen und Deutschen

Zusammenfassung

Der bestimmte Artikel kann sowohl im Deutschen als auch im Rumänischen zur Verallgemeinerung dienen. Ausgehend von J. Grimms (1986) Klassifikation der Generalisierung wird in der vorliegenden Arbeit sowohl der unterschiedliche Gebrauch als auch die Obligativität des deutschen und rumänischen bestimmten Artikels in generischen Kontexten ermittelt.

ANALIZA INFINITIVULUI CU FUNCŢII CIRCUMSTANŢIALE DIN ITALIANĂ ŞI ROMÂNĂ

Silvia Madincea

Se ştie că, prin natura sa, infinitivul ţine şi de verb şi de substantiv, având posibilitatea de a îndeplini funcţii sintactice specifice ambelor categorii. Numeroase lucrări de gramatică româneşti, dar şi italiene, încadrează infinitivul, din punct de vedere morfologic, în seria modurilor verbale, deşi îi sunt atribuite valori şi funcţii nominale. Printre caracteristicile ce ţin de natura verbală a infinitivului amintim:

a) tranzitivitate şi intranzitivitate:

- *cantare - uscire; a cânta – a ieşi;*

b) diateză:

- activă: *aiutare - a ajuta;*
- pasivă: *essere aiutato - a fi ajutat;*
- reflexivă: *aiutarsi - a se ajuta;*

c) timp (cu ajutorul timpului verbelor la moduri personale):

- indicativ prezent: *impara cantare - învaţă a cânta;*
- perfect compus: *ha imparato cantare - a învăţat a cânta;*
- imperfect: *imparava cantare - învăţa a cânta;*
- mai mult ca perfect: *aveva imparato cantare - învăţase a cânta* etc.

d) persoană şi număr:

- cu ajutorul formelor neaccentuate ale pronumelor

reflexive în D sau Ac: *portarmi – a mă duce, portarci – a ne duce.* (vezi DIACONESCU 1977:113-118)

De natura verbală a infinitivului ţin şi determinările pe care le primeşte (subiect, nume predicativ, complemente de diferite tipuri), în schimb, nu acceptă un atribut (specific substantivului). În limba română, prezenţa infinitivului în formele verbale compuse (condiţional prezent şi viitor) este, de asemenea, o marcă a valorii sale verbale.

Datorită caracteristicilor sale nominale, infinitivul poate îndeplini funcţia oricărei părţi de propoziţie, cu excepţia predicatului, fiind construit cu diferite prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale. În cele ce urmează vom prezenta contrastiv funcţiile sintactice de complement circumstanţial pe care infinitivul le poate îndeplini în cele două limbi, precum şi verbele, expresiile verbale şi prepoziţiile care apar în construcţiile infinitivale. Clasificările lui Skytte şi Salvi (2001) pentru italiană, respectiv Diaconescu (1977) şi GALR (2005) pentru română au reprezentat punctul de pornire în analiza noastră contrastivă.

1. Complementul circumstanţial de mod

Atât în italiană, cât şi în română, infinitivul cu funcţia de complement circumstanţial de mod poate fi introdus de prepoziţia *senza,* respectiv *fără*. Acesta poate determina orice verb a cărui acţiune se realizează în absenţa acţiunii desemnate de infinitiv:

I: *Si alzo* ***senza parlare*** *e attese un momento.* (CALABRÒ, *Ricorda di dimenticarla,* p. 15)

R: *Scriu franţuzeşte sous la dictée,* ***fără a face*** *mai mult de şepte opt greşale pe faţă!* (NEGRUZZI, C., *Opere alese I*, p. 9)

În limba italiană, putem vorbi şi despre un infinitiv-complement circumstanţial de mod comparativ. Acesta poate fi clasificat în:

a) comparativ de inegalitate precedat de *più…che (di), piuttosto…che (di), tanto…come (quanto), che, altro che:*

Niente mi faceva ***tanto*** *piacere* ***come ascoltarlo.***

Non ho da fare ***altro che aspettare****.*

Preferisco leggere ***piuttosto che perdere*** *il tempo.*

b) comparativ de egalitate precedat de *come, lo stesso che, la stessa che*:

La stringeva nelle braccia ***come per non perderla****.*

Parlarle ha fatto ***lo stesso che condannarsi****.*

Deseori, în limba română, complementul circumstanţial de mod comparativ, exprimat printr-un infinitiv, determină un adverb la gradul comparativ, al cărui termen comparat este tot un infinitiv, rareori gerunziu sau supin:

La vârsta dumitale îi greu de a învăţa; îi mai lesne de a desface ***decât a face****...* (RUSSO, Al., *Scrieri, cugetări, amintiri*, p.11)

2. Complementul circumstanţial de timp

Infinitivul cu valoare temporală, în limba italiană, poate fi împărţit în trei categorii:

a) acţiunea exprimată de infinitiv este simultană cu cea din regentă, infinitivul este simplu şi precedat de *in, a, con, su, verso:*

Nel copiare *il compito, ha trovato lo sbaglio.*

b) acţiunea exprimată de infinitiv este anterioară celei din regentă, infinitivul este compus şi precedat de *dopo,* chiar *dopo di,* în stilul literar:

Dopo aver parlato *con lui, mi diressi verso la scuola.*

c) acţiunea exprimată de infinitiv este posterioară celei din regentă, infinitivul este simplu sau compus şi precedat de *prima di:*

...un vestito di mio marito, quasi nuovo, che lui se l'era fatto pocco ***prima di morire****...* (MORAVIA, *Ciociara,* p.24).

Pentru limba română, infinitivul-complement circumstanţial de timp exprimă anterioritatea când este precedat de locuţiunea prepoziţională *înainte de*:

Înainte de a*-l* ***arunca*** *în oală, ea se uită la el cum zvâcneşte.* (PREDA, M., *Moromeţii,* p.14)

O altă prepoziţie care precedă infinitivul cu această funcţie este *până.* Construcţia *până* + infinitiv exprimă limita de durată a acţiunii exprimate de verbul regent:

Fericit care iubeşte/ ***Păn'a nu cădea****-n mormânt!* (ALECSANDRI, V., *Proză,* p.23).

3. Complementul circumstanţial de cauză

Infinitivul cu valoare cauzală poate fi precedat de prepoziţiile *per, di* şi *a.*

Sono stato punito ***per aver fatto*** *rumore.*

Dovrebbe sentirsi onorata ***d'esser rappresentata*** *da...* (PIRANDELLO, *Sei personaggi in cerca d'autore,* p. 317);

È stato prudente ***ad averlo verificato*** *prima.*

După cum evidenţiază primul exemplu, infinitivul stă la trecut atunci când propoziţia cauzală are sensul „pentru că".

Dacă infinitivul stă la prezent, propoziţia cauzală are sensul „deoarece":

Deve essere molto giovane ***per domandare*** *una cosa del genere.*

Mai puţin folosit în română, infinitivul-complement circumstanţial de cauză apare cu forma de trecut: *Trebuie să fim recunoscători* ***pentru a fi câştigat****.*

4. Complementul circumstanţial de scop

Construcţia finală cu infinitivul în italiană cere forma simplă a acestuia şi este precedată de preopoziţiile *per, a* sau de locuţiunile *allo scopo di, al fine di, con la pretesa di, in modo che, onde, pur di:*

Mangia ***per aver*** *energia.*

Il Maccinista correrà subito ***ad eseguire****…* (PIRANDELLO, *Sei personaggi in cerca d'autore,* p. 312).

Farei qualsiasi cosa ***pur di andarmene****.*

Verbele de mişcare sunt în general urmate de prepoziţia *a* şi de infinitiv:

Vado ***a vedere*** *il film.*

În română, infinitivul cu funcţia de complement circumstanţial de scop poate fi găsit în construcţia *cu (în) scop (ul) de + infinitiv*: *Polonii se amestecă în ambele partide* ***cu scop de a domina*** *şi* ***de a supune*** *ţara.* (BĂLCESCU, N., *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* p.24)

O altă prepoziţie ce precede infinitivul-complement circumstanţial de scop este *pentru*:

Face o impresie îndoit de neplăcută…exagerarea cuvintelor întrebuinţate ***pentru a exprima*** *lucruri simple*. (MAIORESCU, T., *Critice,* p.32)

Construcţia cu prepoziţia *pentru* este concurată de cea cu prepoziţia *spre*: *S-a despărţit de primul bărbat* ***spre a se lua*** *cu al doilea.*

5. Complementul circumstanţial opoziţional

Exprimând acţiunea care se opune altei acţiuni, infinitivul cu valoare de complement circumstanţial opoziţional în italiană este precedat de prepoziţiile *invece di, in luogo di, anzichè:*

Invece di stare *a casa, Carlo è andato in discoteca.*

Ci ha aiutati ***anzichè protestare****.*

Pentru limba română, infinitivul cu această funcţie apare în construcţiile *în loc de + infinitiv* (literar)*, fără + infinitiv, decât + infinitiv* (în vorbire, rareori):

***În loc de a înainta** arta, o ocolesc pe un drum nevrednic de dânsa…* (ODOBESCU, *Opere*, p. 27).

*Domnul o citeşte/**Făr-a cunoaşte** că-n adâncul ei/Zace mânia bunilor mei.* (ARGHEZI, *Cimitirul Buna-Vestire,* p.25)

*Se preschimbă mai mult spre a vorbi **decât a spune ceva.***

6. Complementul circumstanţial concesiv

Infinitivul cu funcţie concesivă este precedat în italiană de preopoziţiile *a, per* sau de locuţiunile *a costo di, a rischio di, pur senza, anche a, neanche a, neppure anemmeno a:*

***Per essere** il capo di quest'ufficio sa poco.*

***Pur senza saperlo**, cercava di sorridere.*

*Lo faccio **a costo di littigare** con tutti.*

În română, rareori, găsim construcţia *fără+ infinitiv* cu valoare concesivă:

În patul lui îl simt acum fără a-l vedea. (IORGA, N., *Pagini alese,* p. 17)

Uneori apare în combinaţie cu intensificatorul *chiar:*

***Chiar fără a înţelege** problema, a facut totul pentru a mă ajuta.*

7. Complementul circumstanţial consecutiv

Infinitivul cu funcţie consecutivă poate fi precedat, în italiană, de prepoziţia *da* în corelaţie cu adverbele *tanto, abbastanza, talmente, così, molto:*

*Mi sono **talmente** annoiato **da morire**.*

O altă prepoziţie ce precede infinitivul consecutiv este *per,* construcţie aflată în general în corelaţie cu adverbele cantitative *(troppo, poco, molto, tanto):*

*Il pacco è pronto da **troppo** tempo **per partire**.*

*È **troppo** stupido **per capire** la situazione.*

Adjectivele *degno, indegno,adatto, atto* urmate de prepoziţia *di* sau *a* cer un infinitiv: *Era una persona degna **di essere ascoltata**.*

*Era la cosa adatta **a fare**.*

Circumstanţialul consecutiv exprimat printr-un infinitiv este precedat, în română, de prepoziţiile *pentru, spre, până la* (rar):

*Este suficient de deşteaptă **spre/pentru a înţelege**.*

*S-a agitat **până la a face** un infarct.*

8. Complementul circumstanţial cumulativ

Infinitivul-complement circumstanţial cumulativ este precedat, în italiană, de *oltre a, oltre che, non che, nonché, di là da:*

***Oltre a essere** bella, Carla è anche intelligente.*

***Oltre che farmi partire**, danneggi il nostro rapporto.*

În română, infinitivul cu această funcţie nu este foarte productiv. Apare însă în construcţii de tipul *în afară de + infinitiv, pe lângă a avea + infinitiv*:

***În afară de a munci**, ştie să se şi distreze.*

***Pe lângă a avea drepturi**, ai şi obligaţii.*

9. Complementul circumstanţial de excepţie

Infinitivul ce îndeplineşte această funcţie poate fi precedat de *fuor che, fuorché, a meno di, all'infuor di, salvo, salvo a, eccetto a, eccetto che, tranne, tranne che:*

*Accetta tutto **tranne che lavorare**.*

*La ragazzina ha fatto di tutto, **fuorché studiare.***

Complementul de excepţie în română determină un verb negativ şi este precedat de *decât: Nimic nu mi se pare mai solemn **decât a merge** pe jos.* (CĂLINESCU, G., *Scrinul negru,*

p. 53). Structura *fără (de) a + infinitiv* este folosită în limba literară, deseori fiind înlocuită de conjunctiv.

Din clasificarea anterioară se poate observa că infinitivul, atât în română cât şi în italiană, în raport cu un regent verbal, ocupă diferite poziţii ale complementului circumstanţial: de mod, de timp, de cauză, de scop, opoziţional, instrumental, concesiv, consecutiv, cumulativ, de excepţie. Verbele şi expresiile urmate de infinitiv, după cum am arătat, sunt prezente în ambele limbi. Am putut observa, în acelaşi timp, că traducerea infinitivului italian prin infinitiv este mai puţin folosită în română; acesta fiind înlocuit de conjunctiv. În unele situaţii, construcţiile cu conjunctivul pot fi înlocuite de infinitivul cu prepoziţie. Am evidenţiat, de asemenea, prepoziţii diferite ce precedă infinitivul şi posibilitatea de omitere a prepoziţiei doar în una dintre limbi. Cu toate că diferenţele dintre cele două limbi sunt infime, acestea marchează specificitatea lor.

Bibliografia izvoarelor:

ALECSANDRI, Vasile, *Proză*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.

ARGHEZI, Tudor, *Cimitirul Buna-Vestire,* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968.

BĂLCESCU, Nicolae, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* ediţia a V-a, Bucureşti, Cartea Românească, (f.a.).

CALABRÒ, Corrado, *Ricorda di dimenticarla,* Roma, Newton & Compton Editori, 1999.

CĂLINESCU, George, *Scrinul negru,* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968.

IORGA, Nicolae, *Pagini alese,* I, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.

MAIORESCU, Titu, *Critice,* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966.

MORAVIA, Alberto, *Ciociara,* Bompiani, 1957.

NEGRUZZI, Constantin, *Opere alese, I. Proza,* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

ODOBESCU, Alexandru, *Opere,* II, Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

PIRANDELLO, Luigi, *Sei personaggi in cerca d'autore*, 1967.

PREDA, Marin, *Morometii,* I, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.

RUSSO, Alecu, *Scrieri, cugetări, amintiri,* Bucureşti, Editura Tipografiile Unite, 1934.

Bibliografie selectivă:

CONDREA-DERER, Doina, *Gramatica limbii italiene,* Bucureşti, Editura Meteora Press, 2001.

DARDANO, Maurizio; TRIFONE, Pietro, *La lingua italiana. Morfologia. Sintassi. Fonologia. Formazione delle parole. Lessico. Nozioni di linguistica e sociolinguistica,* Bologna, Zanichelli, 1985.

DIACONESCU, Ion, *Infinitivul în limba română,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.

GALR = *Gramatica limbii române.* I. *Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

GALR = *Gramatica limbii române.* II. *Enunţul,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

GHERMAN, Haritina; SÂRBU, Rodica, *Gramatica limbii italiene,* Ediţia a III-a, Bucureşti, Editura 100+1 GRAMAR, 1997.

LAZEA, Ramona, *Appunti di sintassi italiana,* Craiova, Editura Universitaria, 2000.

MASSONE, Regina; SALSA, Piera Angela; MARINONI, Anna, *Grammatica. Sintassi,* La Spiga languages, Milano, 2003.

PÎRVU, Elena, *La lingua italiana. Corso di morfologia, Craiova,* Editura AIUS, 1999.

PÎRVU, Elena, *Morfologia italiana,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 2003.

SKYTTE, G.; SALVI, G., *Grande grammatica italiana di consultazione,* vol. II, *I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione,* a cura di RENZI, L.; SALVI, G.; CARDINALETTI, A, Bologna, Il Mulino, 2001.

ROMAŞCANU, Maria, *Gramatica limbii italiene,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980.

SERIANNI, Luca (con la collaborazione di Alberto Castelvecchi), *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria,* Torino, UTET, 1991.
TEKAVČIĆ, Pavao, *Grammatica storica dell'italiano,* vol. II, *Morfosintassi,* Bologna, Il Mulino, 1972.
ŢENCHEA, Maria, *Les noms d'action en* ***-re*** *(l'infinitif long) du roumain au pluriel*, în vol. *Noms, verbes, préposition. Études de linguistique française et roumaine,* Timişoara, Hestia & Mirton, 2006.

L'analisi dell'infinito con funzione circostanziale in italiano e romeno

Riassunto

Il lavoro rappresenta un'analisi contrastiva dell'infinito circostanziale in italiano e romeno. Abbiamo provato a mostrare i vari verbi e le espressioni che richiedono una struttura infinitivale nelle due lingue. Nello stesso tempo, abbiamo sottolineato le diverse preposizioni che precedono l'infinito nell'italiano e romeno, qualche volta simili, qualche volta diversi; ma anche la possibilitǎ di omettere la preposizione in una delle due lingue. Per concludere, l'infinito è usato più spesso nell'italiano, essendo sostituito in romeno dal congiuntivo, una specificità della nostra lingua.

PREFIXE, PREFIXOIDE ŞI ELEMENTE DE COMPUNERE

Mirela Boncea

Una din problemele controversate în domeniul derivării cu prefixe şi rămasă, în multe privinţe, nerezolvată o reprezintă statutul prefixelor în raport cu prefixoidele sau pseudoprefixele şi cu elementele de compunere. Ca atare, vom încerca să dăm o descriere cât mai extinsă a punctelor de vedere din lingvistica românească şi, parţial, datorită dificultăţilor de informare, a celor din lingvistica italiană.

Termenul *prefixoid* îi aparţine lui Bruno Migliorini care, în articolul *Il tipo* ***radiodiffusione*** *nell'italiano contemporaneo* publicat întâi în „Archivio glottologico italiano" XXVII, 1935, apoi în *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938, consideră că în derivarea cu prefixe trebuie să se vorbească de două tipuri de formanţi: *prefixe* şi *prefixoide*.

În lingvistica românească termenul a fost introdus de Iorgu Iordan, în LRA^2, prin el înţelegându-se acele elemente formative „provenite din alte cuvinte decât prepoziţiile şi adverbele" (LRA^2: 192). El constată din capul locului că „O delimitare precisă între unele şi altele nu-i posibilă decât în mod cu totul aproximativ" (*Ibid.*), considerând totodată că termenul mai potrivit ar fi *pseudoprefix*. Totuşi Iorgu Iordan propune câteva criterii de delimitare:

• Pseudoprefixele sau prefixoidele „apar la un număr relativ mare de cuvinte şi prin aceasta formaţiile respective diferă de compunerile adevărate care sunt oarecum unice" (LRA^2: 193).

• Ele pot sta şi înaintea, şi în urma cuvântului cu care se combină: *filogerman/germanofil, fonogram/gramofon* etc.

• Compusele propriu-zise prezintă ca elemente de legătură şi prepoziţii (*fărădelege, untdelemn* etc.), în vreme ce formaţiile prefixate nu prezintă acest aspect.

• În ce priveşte sensul, prefixoidele manifestă o oarecare şovăire, datorită faptului că ele nu-şi păstrează întotdeauna sensul exact. Se dă ca exemplu prefixoidul **auto-** al cărui înţeles se schimbă datorită „ambianţei lingvistice", în formaţii ca *autoblindat, autocar, autostradă*, faţă de cele care au sensul originar „(prin) el însuşi": *autocritică, autodidact* etc.

• Productivitatea scăzută a prefixoidelor în raport cu cea a prefixelor. În esenţă, prefixoidele nu realizează serii derivative deschise, întrucât ele sunt limitate la noţiunea cuprinsă în termenul iniţial. Pe de altă parte, contribuie la această productivitate scăzută şi originea lor greco-latină, care exercită o anumită presiune când e vorba de a se crea termeni noi „în sensul că, — spune Iorgu Iordan — pentru crearea unui cuvânt menit să denumească o invenţie nouă se face apel direct tot la greacă şi latină, chiar atunci când pseudoprefixul sau tema, eventual amândouă, există deja în alte compuse, anterioare. Prin aceasta pseudoprefixele se deosebesc esenţial de prefixele propriu-zise, care sunt adesea şi ele de origine antică, împrumutate relativ recent (de pe la Renaştere încoace) din greceşte şi, mai ales, din latineşte, dar s-au adaptat la sistemul limbilor împrumutătoare, devenind productive şi comportându-se întocmai ca elementele vechi" (LRA^2: 218).

În ultimă instanţă, deşi „numărul pseudoprefixelor este enorm", se poate constata că unele din ele se comportă ca şi prefixele, lucru uşor de sesizat în ce le priveşte pe *arhi-, bi-, multi-, neo-, omni-, pluri-, poli-, semi-* etc. „Ele ar trebui considerate ca pure prefixe, — conchide Iorgu Iordan — căci aşa

le tratează limba, şi dacă totuşi sunt puse printre pseudoprefixe, aceasta din cauza originii lor: sunt cuvinte „materiale”, adică propriu-zise (exprimă noţiuni (...)” (LRA[2]: 216).

Al. Graur nu împărtăşeşte punctul de vedere al lui Iorgu Iordan, respingând introducerea în domeniul formării cuvintelor a termenilor pseudoprefix sau prefixoid: „(...) e clar – spune el – că teoria e greşită, deoarece *aero-, micro-*, îşi păstrează sensul lexical, ba chiar unele se pot întrebuinţa şi singure (*tracţiune auto, hipo; studenţii au plecat la micro...*)” (GRAUR 1957: 17-18).

Cu toate acestea, termenii s-au impus, ba mai mult, au apărut şi perechile lor, *pseudosufix* şi *sufixoid*.

În ce priveşte posibilitatea unor prefixoide de a apărea şi la sfârşitul formaţiilor, Florica Dimitrescu, în *Notes sur les suffixoides dans le roumain littéraire actuel*, RRL XIV, 1969, nr. 1, p.3-6, consideră că ele pot fi numite *prefixoide mobile*. „Dans ce situation – spune ea – nous considérons que nous avons affaire à des prefixoïdes *mobiles,* car ayant à la base des mots indépendants, ils ont la possibilité de détenir une place ou une autre par rapport au segment principal auquel ils se rattachent” (p.3-4).

Este discutată şi situaţia în care prefixoidele şi sufixoidele se pot combina formând cuvinte noi: *radiodrom, radiofon, fotogramă, aeroduct* etc. Ea precizează că asemenea combinaţii reprezintă o tendinţă a limbilor culte actuale. În acelaşi timp consideră că termenul *recomposition* propus de A. Martinet şi H. Mitterand este impropriu „car il peut donner l’impression d’une double composition, ce qui n’est pas le cas” (p. 5).

O poziţie asemănătoare întâlnim şi la GIURESCU (1975: 41), care afirmă: „A notre sens, les formations constituées par juxtaposition de deux thèmes latins ou grecs, au mêmes titre que celles qui combinent – à droite ou à gauche – un monème roman

avec un thème classique se rangeraient également parmi les composés".

Şi CUNIŢĂ (1980: 192) împărtăşeşte punctul de vedere al încadrării „radicalelor" greceşti sau latineşti la compunere. După ce arată că aceste radicale au pătruns în diversele limbi romanice, şi nu numai, din necesitatea de a crea o terminologie adecvată noilor realităţi din ştiinţă şi economie, ea spune că „pour former une pareille terminologie, on s'est tourné vers les radicaux grecs et latins et, surtout vers le procédé de composition synthètique propre à la langue greque".

Problema statutului în română a prefixoidelor este discutată pe larg de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan în FC I, şi de Mioara Avram în FC II.

După ce trec în revistă tipurile de elemente care pot intra în structura compuselor, între care şi elemente fără existenţă independentă în limba română (acestea putând fi teme (**agro-, micro-, tele-** etc.), „cuvinte întregi" existente şi independent în alte limbi (**cvasi-**, cf. lat *quasi* „aproximativ, aproape", **deca-**cf. gr.*δέκα* „zece"(...) sau „termeni cu aspect de cuvânt", (*-gramă* din *oscilogramă*, *-litic* din *paleolitic* etc.), Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan ajung la concluzia că denumirea cea mai potrivită pentru „toate elementele fără existenţă independentă în limba română" este *elemente de compunere*, şi nu *pseudoprefixe* sau *prefixoide*(FC I, 19-20).

Aceste elemente de compunere se pot combina între ele (*psiholog, octopod, cardiologie* etc., pe care, cum am văzut, A. Martinet şi H. Mitterand le numesc „recompuse"), se pot ataşa unot cuvinte româneşti (*monostrofă, cvasimulţumit, automutila* etc., sau, mai rar, se relaţionează cu abrevieri (*ozenolog, puricid)*.

În ce priveşte temele, cele mai multe ocupă locul iniţial. Puţine dintre ele pot ocupa primul loc şi ultimul loc, iar câteva,

foarte puţine ocupă numai sfârşitul cuvântului compus (- (*a*)*gog*, *-ambul, -duct, -ftong, -mant* etc.). De subliniat că atunci când un element de tipul celor discutate se combină cu un cuvânt existent în limba română, acesta din urmă apare ca ultim membru al compusului: *hidro***bicicletă**, *neo***pozitivist**, *piro***grava** etc. Ele apar mult mai rar pe prima poziţie: **buget***ivor*, **pom***icol* etc. (cf. FC I: 19-20).

Încercând să delimiteze elementele de compunere, adică prefixoidele sau pseudoprefixele, de prefixele propriu-zise, autoarele prezintă următoarele deosebiri pe care le consideră esenţiale:

• elementele de compunere au sens lexical deplin (exprimă deci noţiuni, datorită faptului că provin din substantive, adjective, pronume, numerale, verbe), în timp ce prefixele nu au această calitate, ele provenind de cele mai multe ori din prepoziţii;

• unele prefixe nu au nici măcar valoare lexicală, rolul lor fiind acela de a trece un cuvânt de la o clasă morfologică la alta, dar în asociere cu un sufix (este vorba de declinarea parasintetică);

• unele elemente de compunere pot să apară şi la sfârşitul compusului, acesta păstrându-şi sensul sau schimbându-şi-l: *filorus/rusofil, grafolog/logograf,* în timp ce prefixele nu pot sta niciodată la sfârşitul cuvântului (a se vedea totuşi categoria prefixelor mobile, propusă de Florica Dimitrescu, v. *supra*);

• acceptarea termenilor *pseudoprefix*, *prefixoid* ar atrage după sine şi adoptarea celor de *pseudosufix* sau *sufixoid*, ceea ce ar duce la situaţia „paradoxală” de a constata că există cuvinte fără rădăcină, alcătuite numai din prefixoide şi sufixoide (*geolog, logograf* sau, într-o structură asemănătoare, *cineast, termofica* etc.) (FC I: 21). Dar Florica Dimitrescu afirmă că „ la soudure directe des deux racines est l’une des caractéristiques

des nouvelles formations de mots dans les langues de culture actuelles" (DIMITRESCU 1969: 5. Cf. şi ŞUTEU 1969: 21-22, care discută modul de formare al lui *teleast*, cuvânt semnalat încă de Iorgu Iordan, Roum. ***tele-***, *RLiR* XXXI, 1967, nr.1, 123-124, p. 250).

Un segment considerat decisiv în delimitarea elementelor de compunere de prefixe este cel semantic. Autoarele la care ne-am referit scot în evidenţă că aceste elemente iniţiale din structura cuvintelor au sensuri foarte concrete, ele indicând:

• obiecte: *astro-* „stea", *biblio-* „carte", *cefalo-* „cap", *dactilo-* „deget", *fono-* „sunet", *foto-* „lumină", *geo-* „pământ", *helio-* „soare, lumină", *hidro-* „apă", *hipo-* „cal", *lito-* „piatră", *neuro-* „nerv", *piro-* „foc, căldură", *-ptero* „aripă", *seleno-* „ lună", *umbeli-* „umbrelă" etc.

• însuşiri cantitative sau dimensionale: *cvadri-* „patru", *macro-* „mare", *micro-* „mic", *mili-* „a mia parte", *mini-* „foarte mic", *miria-* „zece mii, foarte numeros", *octo-* „opt, de opt ori", *oligo-* „puţin", *omni-* „tot", *penta-* „cinci", *pluri-* „mai mulţi", *tri-* „trei", *tetra-* „patru" etc.

• însuşiri calitative: *cloro-* „verde", *eu-* „frumos, bun, bine", *homeo-* „asemănător", *izo-* sau *iso-* „egal, la fel", *neo-* „nou", *orto-* „drept, adevărat", *paleo-* „vechi", *pseudo-* „fals" etc.

Unele dintre ele, prin faptul că provin din limbi diferite, greacă sau latină, pot fi considerate sinonime: *di-* şi *bi-*, *bis-* „de două ori, dublu", *hemi-*şi *semi-* „jumătate", *mono-* şi *uni-* „unul singur, unic", *poli-* şi *multi-* „mult" etc. Sinonimia se poate constitui şi cu un element de compunere „autohton": *omni-*şi *atot-*.

Dincolo de caracterul concret al elementelor de compunere se mai poate constata că cele mai multe dintre ele au un singur sens. Totuşi, unele sunt polisemantice: *aero-* „aer" (*aerofagie* „înghiţire de aer", *aerometru* „instrument pentru măsurarea

densităţii aerului”) şi „avion, aviaţie” (*aeroclub, aerofar* „dispozitiv de semnalizare pentru avioane”, *aeromodel*); *auto-* „însuşi, singur” (*automişcare, autocefal, autoconserva*) şi „automobil, maşină” (*autocamion, autostradă*); *foto-* „lumină” (*fotocataliză,* „cataliza produsă de lumină”, *fotogen*) şi „fotografie, fotografic” (*fotoaparat, fotocopie*); *tele-* „departe, la distanţă” (*telebusolă, teleghida* etc.) şi „televiziune, televizor” (*telejurnal, telegenic* etc.) (cf. FC I: 24).

Reluând problema raportului dintre prefixe şi elementele de compunere sau dintre prefixare şi compunerea de tip tematic, Mioara Avram consideră că „problema delimitării derivării şi a derivatelor cu prefixe de compunere şi de compusele de tip tematic (cu elemente de compunere) se pune pe două planuri: a) pe plan teoretic, general, interesează distincţia de principiu dintre aceste procedee, în speţă poziţia faţă de categoria elementelor de compunere care ocupă primul loc şi pe care unii lingvişti le numesc pseudiprefixe sau prefixoide, iar b) în câteva situaţii concrete este necesară delimitarea unor prefixe de segmente omonime cu statut de elemente de compunere” (FC II: 12). Este invocat acelaşi criteriu semantic-noţional, asociat cu criteriul etimologic, urmărindu-se dacă provenienţa este din cuvinte autosemantice sau din instrumente gramaticale. O situaţie aparte au acele segmente care provin din adverbe, ele neputând fi repartizate, în bloc, la prefixe sau la elementele de compunere. Mioara Avram crede că ele pot fi incluse la prefixe doar dacă etimonul a avut şi o valoare de prepoziţie şi citează segmente ca *apo-, dia-, infra-, poi-, post-* etc. Dintre acestea, *non-* este considerat prefix datorită echivalenţei cu *ne-* (dar un principiu al echivalenţei nu a fost propus de nici un cercetător). De asemenea, *intro-* şi *pen-*, întrucât au avut în latină „etimoane adverbiale care funcţionau şi ca prefixe” (cf. FC II: 13).

Valoarea prepoziţională este invocată şi în cazul lui *amfi-* (*amfibiu, amfipod* etc.), considerat element de compunere, deşi

în greacă etimonul avea valoare dublă, de adverb şi de prepoziţie. Calitatea de element de compunere s-a decis pe baza faptului că „în cuvintele analizabile semantic în română nu se identifică valori prepoziţionale”. La fel se procedează cu *avan-* (*avangardă, avanpost, avanscenă* etc.), în ciuda aceleiaşi duble valori a etimonului francez. Aici se mai invocă şi „atracţia” exercitată de antonimul *arier-* (*ariergardă*), al cărui etimon este exclusiv adverb (*Ibid.*). În ce ne priveşte, „atracţia” mai puternică, cel puţin în română, este inversă, dinspre *avan-* spre *arier-* datorită numărului mai mare de derivate în care apare *avan-*. Ca atare ni se pare mult mai judicios a-l încadra şi pe *arier-* printre prefixe.

În situaţiile în care etimonul are mai multe valori s-a optat pentru încadrarea la prefixe a acelor formanţi la care s-a constatat existenţa unor valori lipsite de autonomie semantică, adică valoarea de prepoziţie sau cea de prefix (a se vedea situaţiile discutate mai înainte, dar şi cea a lui *para-*, la baza căruia stă atât un cuvânt grecesc cu dublă valoare, de adverb şi de prepoziţie, cât şi un verb francez; la fel situaţia lui *arhi-*, considerat prefix, în ciuda provenienţei dintr-o rădăcină verbală (motiv pentru care IORDAN, LRA^2: 219, FISCHER : 297 şi DIMITRESCU 1963 : 78 îl consideră prefixoid), în baza asemănărilor cu celelalte prefixe superlative, precum *extra-, hiper-, supra-* etc., existenţa segmentului final -*arh*, considerat element de compunere (FC I: 20, 133, 187, 243), neinfluenţând decizia amintită pe motiv că între *arhi-* şi *-arh* intervin deosebiri de ordin semantic: *arhi-* are valori ce ţin de exprimarea superlativului, iar *-arh* are sensul concret de „şef, conducător”, deci de tip autosemantic. O situaţie asemănătoare se întâlneşte şi la *me(z)-* (*mezalianţă*), încadrat în FC I: 131 la elementele de compunere, dar interpretat în FC II: 14, 150-151 ca prefix în baza faptului că etimonul său a avut şi funcţiunea de prefix, pe lângă cea adverbială, preponderentă).

Principiul semantic se mai aplică şi în situaţiile de omonimie între un prefix şi unul sau mai multe elemente de compunere. Este cazul formanţilor *dia-, dis-* (cu varianta *di-*), *ecto-, hipo-, mez-* şi *sin-*. Delimitarea se face pe baza sensurilor, care sunt total diferite. O situaţie mai aparte o consttituie *dis-*. Analiza semantică a dus la încadrarea lui *dis-* negativ la prefixe, şi a lui *dis-* „greu, dificil, anormal" la elemente de compunere (cf. FC II : 14).

În cazuri speciale s-a recurs la principiul *semantico-sintactic*, spre a se delimita prefixele de unele cuvinte „care nu formează o unitate lexicală cu cuvântul de bază" (FC II : 15).

Este vorba de morfemul *do* întâlnit în graiurile bănăţene atât cu valoare de prefix, cât şi cu valoare de adverb, sensurile fiind asemănătoare: „de tot, chiar". Se pare că unicul criteriu de delimitare este ortografia: scrierea separată, *do avea*, indică statutul de adverb al lui *do*, iar scrierea împreună, *doavea*, arată o construcţie prefixată (cf. FC II : 15-16). Nici limba literară nu e scutită de astfel de construcţii cu dublă interpretare, mai ales în cazul formanţilor *anti-, extra-, inter-, pro-, supra-, trans-*. Astfel, în construcţii ca *anti-X, pro-X* etc., nu e clar dacă avem a face cu derivate prefixale sau cu compuse cu prepoziţie. În ce ne priveşte, considerăm că scrierea cu cratimă nu trebuie să ambiguizeze structurile de acest tip care, şi în viziunea DOOM², sunt construite cu prefix**.**

Limitele criteriilor mai sus menţionate au fost sesizate de Finuţa Hasan, *Cu privire la delimitarea de prefixe a elementelor de compunere*, LR XXIII, 1974, nr.3, p.193-196, care susţine că „aplicarea criteriului semantico-noţional nu justifică despărţirea unităţilor fără existenţă independentă care au originea în adverbe şi continuă să prezinte conţinut semantic caracteristic acestei părţi de vorbire de cele care au fost iniţial prepoziţii şi totodată nu permite diferenţierea unităţilor provenite din adverbe şi care

continuă să aparţină semantic acestei cateorii în elemente de compunere şi prefixe”. (p. 195-196). Autoarea se pronunţă pentru încadrarea unor formanţi ca *amfi-, arier-, avan-, dico-* (*diho-*), *palin-* (*palim-*) şi *tele-* „departe, (de) la distanţă” între prefixe. La această listă ea îl adaugă şi pe *cvasi-,* provenit dintr-o conjuncţie, care, ca şi prepoziţiile, nu au sens deplin. În paranteză fie spus, încă Ed. Bourciez, *Elements de linguistique romane*, p. 198-199, arătase că multe dintre prefixele limbii latine care s-au transmis limbilor romanice sau au fost împrumutate ulterior erau la origine adverbe. Este cazul lui *inde*, adverb la origine, devenit în latina târzie prefix. Într-o situaţie asemănătoare a fost *prae-*, adverb, iar apoi prepoziţie, pentru a deveni mai târziu unul dintre prefixele cele mai productive în latină. Le mai putem adăuga pe *pro* şi pe *extra* (devenit în română *stră-*).

Reluând problema delimitării dintre prefixe şi prefixoide, Sergiu Drincu, *O problemă controversată: prefixe, prefixoide sau elemente de compunere*, LL, 1981, nr. 1, p. 11-17, consideră că e necesar a se pune un accent mai mare pe *criteriul funcţional*. Din această perspectivă se poate observa, cum s-a şi susţinut de altfel, că rezultatul compunerii reprezintă o formaţiune complet diferită semantic în raport cu morfemele intrate în combinaţie, în timp ce la derivarea cu prefixe se obţin *variaţii semantice* ale cuvântului de bază. În cazul compunerii există formula A + B > C, în care C ≠ A şi C ≠ B. La derivarea cu prefixe formula este complet diferită: A + B + C + D = B (A), C (A), D (A), în care A este o constantă *lexico-semantică* în raport cu B, C, D. „Rezultă de aici – afirmă Sergiu Drincu – că elementele specifice ale derivării şi compunerii sunt strâns legate de calitatea de *constantă lexico-semantică* a prefixului, în raport cu un număr de variabile, pe de o parte, şi de *rezultanta semantică* a combinaţiilor respective, pe de altă parte: sens nou

şi diferit de al fiecărui element în parte, la compunere, variaţie semantică a termenului de bază la derivare. Între aceste două extreme există o serie întreagă de situaţii intermedeiare, de regulă fenomene sintactice necristalizate, care se încadrează, într-o anumită fază de dezvoltare a limbii, la compunere (şi pot rămâne definitiv cu statut de compuse) sau se pot constitui, într-o fază ulterioară, în serii lexicale, trecând în categoria faptelor de derivare" (DRINCU 1999 : 97). În studiul citat se pune sub semnul întrebării eficienţa criteriului etimologic, întrucât pentru limba împrumutătoare el este lipsit de valoare funcţională. De asemenea, autorul atrage atenţia că şi criteriul semantic-noţional trebuie folosit cu mai multă prudenţă.

Sergiu Drincu ajunge la concluziile de mai sus pe baza datelor din articolul Finuţei Hasan, *Formanţi cu statut dublu,* SCL, XXIV, 1973, nr.5, p. 557-563, în care autoarea dovedeşte, urmărind istoria formanţilor *-oid(ă); -(i)fic, -(i)col*, că acestea îşi pierd sensul concret original în favoarea unuia abstract, specific sufixelor. „Ajungem la concluzia – spune ea – că *encefaloid, petaloid, romboid* etc. sunt *compuse* care conţin *termenul -oid(ă); -oid(ă)* este, prin urmare, un formant cu statut dublu" (p. 562). La fel în cazul lui *-(i)fic*: „În limbile moderne se întâlnesc unele adjective în care *-(i)fic* îşi păstrează sensul lexical de „a face": *calorific, frigorific, sudorific* etc. şi altele în care *-(i)fic* nu mai are acest înţeles, de exemplu: *specific, ştiinţific* etc." (*Ibid.* 563).

Cazul lui *-(i)col* este şi mai ilustrativ, întrucât schimbarea de statut apare în ocurenţele diferite ale aceluiaşi cuvânt. „Astfel – precizează autoarea – *pomicol, viticol* în îmbinările *centru pomicol* „centru de cultivare a pomilor", *zonă viticolă* „zonă în care se cultivă viţa-de-vie" etc. conţin elementul de compunere *-(i)col*, pe când în îmbinările *bogăţie pomicolă* „bogăţie de pomi", *fond pomicol* „fond de pomi", *producţie viticolă* „producţia viţei-de-vie" etc. conţin sufixul *-(i)col.*

În ce ne priveşte, optăm pentru criteriul funcţional susţinut, la noi, cu consecvenţă de I. Coteanu care consideră că „această distincţie [între prefixe şi prefixoide sau elemente de compunere] este lipsită de importanţă pentru limba română, pe de o parte pentru că elementele prefixale la care ne referim nu au fost împrumutate decât în cazuri cu totul excepţionale *direct* din greceşte, pe de altă parte pentru că, din punctul de vedere al vorbitorilor, inclusiv al celor care ştiu originea lor, interesează numai sensul acestor pseudoprefixe". [...] Ca atare, „despărţirea prefixoidelor de prefixe se poate menţine, cu observaţia făcută de la început, că, pentru limba română contemporană, ea nu are consecinţe funcţionale. (COTEANU/BIDU-VRĂNCEANU 1975 : 203).

Problemele discutate în această secţiune au stat şi în atenţia lingviştilor italieni. Întrucât opiniile nu diferă în mod esenţial, le vom expune foarte succint.

Principala chestiune pe care trebuie să o relevăm este denumirea acestor formaţiuni: *composizione allogena*, de unde se constată că formaţiile de acest fel sunt considerate compuse. „Gli elementi greco-latini, - spune Dardano – che sono alla base dei composti colti non hanno autonomia lessicale: cioè non sono parole (cfr. per es. gli elementi che compongono *democrazia*, *termostato, grafologia*) (DARDANO : 114). Pe acelaşi plan se pot situa şi prefixele atâta timp cât schema construcţiei este productivă: „I prefissi *contro-* e *anti-* si pongono sullo stesso piano perché i prefissati *controcorrente* e *antifascismo* sono generati dalle frasi di base: „ S è contro il fascismo". Così *termometro* e *misuratore della temperatura* si equivalgono perché entrambi provengono dalla frase di base *S misura la temperatura*" (*Ibid.*).

În morfologia lexicală se vorbeşte însă de *semiparole*: „Le SEMIPAROLE (chiamate anche AFFISSOIDI) sono FORME

LEGATE non-native d'origine greca o latina. Le semiparole non sembrano avere categoria sintattica (anche se la loro semantica assomiglia quella dei nomi) ed hanno la peculiarità di formare parole complesse combinandosi con, praticamente, tutto". (GUEVARA 2004[3] : 8 Preluare de pe Internet). Astfel, *antropo* poate forma structura semiparola + semiparola în *antropologia,* semiparola + parola complessa în *antroposociologia*, semiparola + affisso în *antropico*, iar *fono*, pe lângă structurile amintite poate forma construcţia semiparola + parola semplice în *fonofilm*.

Aceste *semiparole* apar în forme aproape identice în multe formând astfel un vocabular „cult" internaţional, întrebuinţat mai ales în ştiinţă şi tehnologie. Chiar în lingvistică întâlnim termeni cu atare formanţi: *morfo + logia, pre + fisso, su + fisso* etc. „La loro particolarità principale – subliniază lingvistul italian – è che (...) le semiparole si combinano con forme sia libere sia legate. Da questo punto di vista, non le possiamo considerare semplicemente degli affissi, ma piuttosto *quasi-parole* (o affissoidi). Possiamo dire che le semiparole si collocano a metà fra le parole e gli affissi, e possiedono caratteristiche d'entrambi i poli di paragone:

PAROLA	SEMIPAROLA	AFFISSO
f. libera	f. legata	f. legata
sign. lessicale	sign. lessicale	sign. grammaticale

(GUEVARA 2004[3] : 9 Preluare de pe Internet)

Făcând o sinteză a criteriilor pe care le-au propus şi aplicat diferiţi lingvişti în problema care ne interesează, Mioara Avram le enumeră pe următoarele: „1) existenţa sau inexistenţa paralelă a unor cuvinte (vezi la FLEICHER, W 106 deosebirea dintre germ. *mono-, neo-, poly-* prefixe şi *kosmo-* element de compunere, cf. *Kosmos*); 2) productivitatea [cu trimitere la acelaşi lingvist]; 3) existenţa sau inexistenţa unor trăsături

comune cu prefixe propriu-zise [cu referire tot la FLEICHER, W. 105 care le consideră pe *über-, unter-, aus-*]; 4) posibilităţile de combinare: a) (şi) cu afixe sau numai cu rădăcini (SPENCER, F.P. 324-333: fr. *auto-, neo-, poly-,* sunt prefixe pentru că nu se combină decât cu rădăcini, spre deosebire de *ethno-, hydro-, morpho-, nécro-, thérmo-* care se combină şi cu afixe: cf. *ethnique, hydrate, morphème* etc.); b) cu teme existente independent sau nu (MARCHAND, E. W. 11, 87: engl. *hyper-* e prefix în *hypersensitive*, dar nu şi în *hypertrophy*" (FC II : 13).

Bibliografie:

ALINEI, 1974, Mario Alinei, *La struttura del lessico,* Bologna, Il Mulino.

COTEANU/BIDU-VRĂNCEANU, 1975, I. Coteanu, A. Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II: *Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

CUNIŢĂ, 1980, Alexandra Cuniţă, *La formation des mots. La derivation lexicale en français contemporain*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

DIACONESCU, 1962, Paula Diaconescu, *Pe marginea unor lucrări despre morfem*, SCL 1967, nr. 4, p. 519–544 (Articol reluat în ELS, p. 90–112).

DIACONESCU, 1985, Paula Diaconescu, *Aspecte ale declinării cu articol definit în limba română*, SCL 1965, nr. 1, pp. 149–162.

DRĂGANU, 1998, Nicolae Drăganu, *Compunerea cuvintelor în limba română*. Traducere din limba maghiară de Maria Kiraly şi Gabriela Ekes-Grünn, Timişoara, Editura Amphora (Titlul original *A román szóősszetétel*, Bistriţa, 1906).

DRINCU, 1973, Sergiu Drincu, *Probleme teoretice ale derivării cu prefixe în limba română*, în vol. *Studii de limbă şi stil*, Timişoara, Editura Facla, 1973, p. 151–159.

DRINCU, 1981, Sergiu Drincu, *O problemă controversată: prefixe, prefixoide sau elemente de compunere*, LL, 1981, nr. 1, p. 11-17.

DRINCU, 1998, Sergiu Drincu, *Derivarea cu prefixe. De la latină la română*, Timişoara, Editura Amphora.

FC I, II Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Formarea cuvintelor în limba română,* vol.I: *Compunerea* de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, vol. II: *Prefixele*, Bucureşti, Editura Academiei 1970-1978.

GIURESCU, 1965,Anca Giurescu, *Contributi al modo di definire i sustantivi comparti della lingua italiana*, RRL, 1965, m. H., pp. 395-430.

DE MAURO, 1970, T. de Mauro, *Introduzione alla semantica*, Bari, Edizioni Laterza.

DE MAURO/MANCINI, 2000, T. de Mauro, Marco Mancini, *Dizionario Etimologico*, Collana *I Grandi Dizionari*, Milano, Garzanti Linguistica.

DE MAURO, 2005, Tullio de Mauro, *La fabbrica delle parole*, *Il lessico e problemi di lessicologia*, Torino, UTET Libreria.

MIGLIORINI, 1935, Bruno Migliorini, *Il tipo radiodiffusine nell'italiano contemporaneo,* "Archivio Glottologico Italiano" (1935, republicat în vol. *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938).

REINHEIMER-RÎPEANU, 1974, Sanda Reinheimer-Rîpeanu, *Les dérivés parasynthétiques dans les langues romanes. Roumaine, Italien, Française, Espagnol,* The Hague-Paris, Mouton.

SCALISE, 1994, Sergio Scalise, *Le strutture del linguaggio*. *Morfologia*. Bologna, Il Mulino.

ZINGARELLI N., 2004, Nicola Zingarelli, *Vocabolario della Lingua Italiana*, Bologna , Zanichelli.

Prefissi, prefissoidi ed elementi di composizione

Riassunto

Il nostro lavoro intitolato *Prefissi, prefissoidi, elementi di composizione* presenta un argomento abbastanza controverso nel campo della derivzione con prefissi, cioè lo statuto dei *prefissi* rispetto ai *prefissoidi* oppure *pseudoprefissoidi* gli *elementi di composizione*.

Il termine *prefissoide* fu introdotto nella letteratura di specialità da Bruno Migliorini, che nel suo articolo *Il tipo radiodiffusione nell'italiano contemporaneo*, pubblicato prima nel „Archivio glottologico italiano" XXXVII, 1935 e poi nella *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938 considera necessario fare un distinzione fra i due termini, *prefissi* e *prefissoidi*.

In romeno fu Iorgu Iordan che aveva introdotto e definito poi in LRA[2] questi termini: „sono elementi provenienti da parole diverse dalle preposizioni o dagli avverbi”. Il linguista considera che una delimitazione precisa fra le due questioni non sia possibile.

Abbiamo fatto una pressentazione in parallelo, in romeno e in italiano, delle problematiche di questo argomento, abbiamo illustrato le somiglianze e le differenze che caratterizzano le due lingue romanze.

SUFIXUL -BIL ÎN ROMÂNA ACTUALĂ. CÂTEVA ASPECTE

Melitta Szathmary

0. Sufixul neologic *-bil* pătrunde în limba română în secolul al XIX-lea, având etimologie multiplă - franceză, italiană, latină, ultimele două contribuind la „modelarea" formei sufixului. Dintre toate limbile romanice, româna este singura care nu moşteneşte acest sufix, foarte productiv în limba de origine[1]. G. Pascu[2] menţionează aceeaşi etimologie multiplă, dar trecând franceza pe ultimul loc. Ana Goldiş Poalelungi, referindu-se la frecvenţa lui *-ibil,* începând cu 1850, explicabilă prin latină şi prin italiană, consideră că sursa principală de pătrundere a lui -*bil* în limba română rămâne franceza: „On soutient cette idée étant donné que la plupart des néologismes en *-ibil* pénétrent grace aux traductions du français qui abondent en *-able* et *-ible*"[3].

1. Adjectivele formate cu sufixul *-bil*, existente în limba română, se grupează, din punct de vedere etimologic, în trei categorii[4]:

1.1. Împrumuturi savante, din latină, neanalizabile pentru vorbitorii de limbi moderne: *abil, amabil, execrabil, (in)casabil,*

---

[1] Maria Iliescu, *Sufixul adjectival -bil*, în SMFC, vol. I, 1959, p. 85-99.
[2] George Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, EA, 1916, p. 421-422.
[3] Ana Goldiş Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (vocabulaire et syntaxe)*, Dijon, 1973, p. 125.
[4] Maria Iliescu, *art.cit.*, p. 95.

redutabil etc., precum şi cele cu temă străină, inexistentă în limba română: (*in*)*casabil*, fr.*casser*, *redutabil*, fr.*redouter* etc.

1.2. Cuvinte care pot fi împrumuturi sau creaţii româneşti, tema fiind identică cu a adjectivului străin corespunzător: *acceptabil, adaptabil, analizabil, echitabil* etc.

1.3. Formaţii româneşti:

- neatestate în franceză, italiană sau latină, tema fiind însă neologică: *administrabil, demascabil* etc.

- cu formă fonetică diferită de cea a corespondentelor lor străine: *pronunţabil*, fr.*prononçable*, it.*pronunciabile*, lat. *pronuntiabilis;*

- de la teme româneşti: *plătibil, vindecabil, locuibil* etc.

2. Româna actuală dispune de numeroase adjective în *-bil*, majoritatea împrumuturi, aparţinând în special limbajului tehnico-ştiinţifice. Numărul crescând al formaţiilor româneşti cu acest sufix, prezenţa lor şi în limba uzuală vorbită, chiar dacă unele, creaţii de moment, confirmă productivitatea sufixului. De asemenea şi sensul sufixului, care exprimă posibilitatea („care poate fi"), explică frecvenţa apariţiei şi folosirii acestor derivate, pentru că vorbitorul de azi tinde către o exprimare cât mai concentrată, evitând, astfel, perifrazele greoaie.

În cele ce urmează ne propunem prezentarea selectivă a unor adjective cu sufixul *-bil*, repartizate în două grupe: înregistrate în anumite dicţionare ale limbii române[1], fie ca împrumuturi, fie ca formaţii româneşti, şi neînregistrate în dicţionare, dar întâlnite în publicaţiile actuale pe care le-am consultat, fie în

---

[1] *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996 (*DEX*$_2$); Florin Marcu, *Noul dicţionar de neologisme*, Bucureşti, Editura Academiei, 1997 (*NDN*); Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a II-a, Bucureşti, Logos, 1997 (*DCR*$_2$); http://dexonline.ro.

varianta scrisă[1], fie în cea electronică (accesată cu ajutorul motorului de căutare Google). În selectarea celor din prima grupă am avut în vedere larga circulaţie în domenii diverse şi anumite valori semantice. Cele din a doua grupă au fost alese subiectiv şi aleatoriu, urmărind ineditul şi expresivitatea termenilor.

2.1. Înregistrate în dicţionarele consultate ca:

a) împrumuturi (cel mai adesea din franceză)

- *lavabil* „ (despre ţesături) care se poate spăla fără a-şi pierde calităţile” (<fr.*lavable*)[2] este azi foarte utilizat în domeniul construcţiilor şi al amenajărilor interioare, mai ales în combinaţie cu substantivul *var*.

„Cum trebuie pregătit peretele înainte de a da cu var *lavabil* alb?” (misiuneacasa.ro/forum)

„amenajări interioare, glet *lavabil*, gresie, faianţă, rigips, vopsitorie…” (afacereamea.ro)

„amenajări interioare, termosisteme, tapet *lavabil* din fibră de sticlă, placări gresie…” (ghidafaceri.ro)

„Producător execută jaluzele verticale din material textil *lavabil.*” (firma.paginialbastre.ro).

- *transferabil* „care poate fi transferat, pasibil de transfer” (<fr.*transférable*)[3] este întâlnit în contexte diverse:

„Votul unic *transferabil* este considerat în literatura de specialitate un mod de scrutin care, pe de o parte produce efecte de proporţionalitate perfectă.” (pnl.ro)

„Creditul *transferabil* nu se confundă cu nota. Nota minimă de trecere (5) este condiţia pentru ca studentul să primească toate creditele afectate cursului…” (dictionary.cls.ro)

---

[1] Este vorba de revistele „Dilema”, „22” şi „România literară” (câteva numere din anii ’90).

[2] v. DEX$_2$, s.v. *lavabil*.

[3] v. NDN, s.v. *transferabil*.

„Acreditivul *transferabil* este un acreditiv în virtutea căruia beneficiarul are dreptul…” (camib.com)

dar mai ales în cel sportiv cu privire la transferul jucătorilor de la o echipă la alta:

„Sabău nu este *transferabil* la Rapid.” (roportal.ro).

„După cum a anunţat tehnicianul Florin Marin, fundaşul Ceahlăului Tudorel Şoimaru este *transferabil*, oferta fiind valabilă pentru orice echipă interesată.” (evenimentul.ro).

- *negociabil* „care poate fi negociat” (<fr.*négociable*)[1] şi *discutabil* „care poate fi discutat, neconvingător, îndoielnic” (<fr.*discutable*)[2] sunt extrem de prezente în anunţurile de la mica publicitate, în special cu referire la preţ:

„Vând femelă dalmaţian 4mil *negociabil.*” (okazii.ro).

„Vând Dacia 1310, 600 euro *negociabil.*” (e-piata.ro.)

„Vând Dacia 1310 1995 1600 EUR *discutabil.*” (roportal.ro).

„Vând Nokia 3300 la 250 ron preţ *discutabil.*” (linkmania.ro).

- în terminologia lingvistică, perechile *variabil* „(despre cuvinte) care are forme diferite, care îşi schimbă terminaţia” (<fr.*variable*, lat.*variabilis*) / *invariabil* „spec.(gram; despre cuvinte) care este lipsit de flexiune; neflexibil” (<fr.*invariable*), *flexibil* „(despre cuvinte sau părţi de vorbire) care dispune de forme speciale pentru exprimarea funcţiilor gramaticale; dotat cu flexiune” (<fr.*flexible*, lat.*flexibilis*) / *neflexibil* „(gram; despre cuvinte sau forma lor) care este lipsit de flexiune” (*ne*- + *flexibil*, după fr.*inflexible*), *analizabil* „care poate fi analizat” (fr.*analysable*) / *neanalizabil* „(despre texte, cuvinte) care nu

---

[1] v. DEX_2, s.v. *negociabil*.
[2] v. DEX_2, s.v. *discutabill*.

poate fi analizat, inanalizabil"(*ne*- + *analizabil* după fr.*non-analysable*)[1] sunt bine cunoscute:

„Clasa adjectivului este constituită în cea mai mare parte din adjective *flexibile* sau *variabile*, *analizabile* în radical şi flective şi dintr-un număr relativ restrâns de adjective *neflexibile* sau *invariabile.*" (*Gramatica limbii române*, I, p.144).

- *variabil*, de data aceasta cu sensul de bază, nespecializat, „care variază; susceptibil de a se schimba, schimbător" şi *instabil* „1.(despre sisteme fizico-chimice, tehnice, despre obiecte) care nu este stabil, care nu prezintă stabilitate. 2.fig. variabil; schimbător, nestatornic" (<fr.*instable*, lat.*instabilis*)[2] apar frecvent în lexicul buletinelor meteorologice:

„Cerul va fi *variabil*, iar vântul va sufla slab până la moderat." (ziua.ro).

„Vremea va fi în general *instabilă*, cu cerul mai mult noros." (stiri.zoot.ro).

- *impozabil* „care poate fi sau care este supus la plata unui impozit"(fr.*imposable*) şi antonimul său *neimpozabil* „care este scutit de impozite" (*ne*- + *impozabil*)[3] se regăsesc cel mai adesea alături de substantivele *venit, profit, salariu*:

„Profitul *impozabil* se calculează ca diferenţa între veniturile realizate din orice sursă şi cheltuielile efectuate în scopul realizării de venituri." (conta.imaginelife.ro).

„Stabilirea venitului net anual *impozabil* se face, de către organul fiscal…" (pwc.com).

„salariu brut *impozabil*" (rubinian.com).

„În 2005, venitul *neimpozabil* la pensii este de 9.000.000 lei." (banatbussines.ro).

---

[1] v. DEX_2, s.v. *variabil, invariabil, flexibil, neflexibil, analizabil, neanalizabil*.

[2] v. DEX_2, s.v.*instabil.*

[3] v. DEX_2, s.v.*impozabil*, *neimpozabil.*

b) cuvinte formate pe teren românesc. Unele dintre ele au apărut în paralel cu adjectivul în *-bil* împrumutat, apariţie care „se datoreşte în mare măsură şi nevoii de claritate a limbii”[1], pentru că adjective cum ar fi *truvabil*, *potabil*, *buvabil*, *şanjabil* etc. nu erau înţelese de mulţi vorbitori:

„Puteţi citi numărul pilot al revistei Quattroruote în limba română, *găsibil* la toate chioşcurile din ţară.” (autoshow.ro)

„se căleşte în cel mai bun ulei de măsline *găsibil* un căţel de usturoi tăiat în două…” (fanclub.ro)

„1767, primul pahar de lichid carbogazos *băubil* a fost creat de englezul Joseph Priestley.” (evenimentul.ro)

„Ness (nu mă interesează prea tare marca, numa’ să fie *băubil*), preparat numa’ cu lapte în loc de apă…” (forum.eliberadio.ro)

„Un gust foarte bun, răcoritor şi foarte *mâncabil*. Interesantă combinaţie de mere şi budincă... brânză deasupra... de blat ce să mai spun... deosebit.” (culinar.ro)

„Mai degrabă ia-ţi o cutie de pateu vegetal de la Mandy (nu vreau să fac reclamă, dar este singurul cu adevărat *mâncabil*, gustos) şi mănânc-o cu salată verde.” (eva.ro/forum)

„Plata în rate cu un avans de minim 10%, *plătibil* la semnarea contractului.” (bermo.ro)

„Cecul este *plătibil* la vedere.” (jurnalul.ro)

„Săgetătorul este sub semnul *Schimbabil* in timp ce Varsatorul este sub semnul Fix.” (horoscop.rol.ro)

„Electrod *schimbabil* inclus în set pentru măsurarea uşoară, zilnică şi economică a calităţii apei din orice acvariu.” (skydome-acvaristica.com.).

Dacă în ceea ce priveşte sensul, toate formaţiile în *-bil* exprimă posibilitatea pasivă („care poate fi…”), în cazul lui

[1] Maria Iliescu, *art.cit.*, p.96.

construibil, sensul este activ „pe care **se poate** (subl.n.) construi"[1]:

„Vând teren intravilan *construibil* Periş, jud Ilfov, Suprafaţa: 3300 m^2." (avizier.ro)

„Vând teren *construibil* cu proiect aprobat sau caut investitori." (roportal.ro)

2.2. Neînregistrate în dicţionarele consultate:

„toate circumstanţele ştiute sau *bănuibile* ale gestului d-lui Severin." (22 1/98, p.5)

„cupoane *dobândibile* la un cost modic". (22 8/95, p.3)

„obiectul *muzeificabil*" (Rlit42/96, p.17)

„valoare *tezaurizabilă*" (Dil162/96, p.3)

„un set de condiţii *obiectivabile*" (Dil147/95, p.6)

„[…]spre a fi austeri şi *europenizabili*…" (Rlit7/97, p.3)

„*informatizabilă*, cercetarea s-ar putea deschide apoi spre studii de critică genetică..." (Rlit1/98, p.3)

„nu există încă un sistem clar de credite academice *capitalizabile*..." (Dil125/95, p.7)

„întreprinderile româneşti *privatizabile*" (Dil119/95, p.14)

„Programul consideră toate întreprinderile rentabile şi *rentabilizabile.*" (22 51/96, p.4)

„Metropolis [film n.n.] fascinează prin parabola sa *decodabilă* şi în planul tranziţiei româneşti." (Dil109/95, p.6)

„Totuşi ceea ce îl face pe Houellebecq *citibil* şi chiar plăcut e faptul ca îşi distilează otrava într-un cinism fără limite şi un umor negru subtil şi ireproşabil." (bookblog.ro)

„Hotărârea dacă produsul e *brevetabil* sau nu vine într-un an - un an şi ceva. Legislaţia este bine pusă la punct şi armonizată cu cea din Uniunea Europeană." (osc.ro)

„Barajul este *circulabil* şi va face legătura între judeţele Iaşi şi Neamţ." (iaşinet.ro)

---

[1] v. DEX_2, s.v. *construibil*.

„Până la Turnu-Severin, drumul excelent, de la Turnu la Orşova, *circulabil…*” (daciaclub.ro).

3. Pe lângă uşurinţa ataşării sufixului *-bil* atât la teme neologice, cât şi la teme vechi, semnalăm încă două dovezi ale productivităţii acestui sufix:

3.1. Formaţiile negative „care reprezintă mai mult de o pătrime din totalul cuvintelor cu această terminaţie”[1].

Frecvenţa acestora se explică „printr-un factor psihologic: ceea ce *nu e posibil* sau ceea ce *nu se poate* prezintă mai mult interes pentru subiectul vorbitor, decât ceea ce e posibil”[2].

„S-ar putea spune că îi şi pasionează suferinţa lui ciudată, *inelucidabilă.*” (Rlit7/98, p.4)

„Răspunsul la întrebarea privitoare la rău indică *inconturnabil* spre un vinovat.” (22 11/98, p.7)

„Suferim de un optimism *infatigabil.*” (Dil122/95, p.3).

Alături de negativele formate cu prefixul *in-* există şi dublete româneşti cu prefixul *ne-*: *inacceptabil-neacceptabil*, *inadaptabil-neadaptabil, incontestabil-necontestabil*, *indescifrabil-nedescifrabil*, *indivizibil-nedivizibil*, *inegalabil-neegalabil*, *irecuperabil-nerecuperabil* etc.

3.2. Substantivele cu sufixul *-itate* derivate de la adjectivele în *-bil*, aproape la fel de numeroase ca şi acestea: *acceptabil-acceptabilitate*, *accesibil-accesibilitate*, *disponibil-disponibilitate*, *mobil-mobilitate*, *posibil-posibilitate* etc.

Concluzii

Deşi succintă şi selectivă, credem că analiza întreprinsă evidenţiază productivitatea sufixului *-bil*. Pe lângă numeroasele adjective împrumutate, majoritatea aparţinând limbajului

---

[1] Maria Iliescu, *art.cit*., p. 94.
[2] *Ibidem*, p. 95.

tehnico-ştiinţific, apar şi formaţii româneşti în limba uzuală, ceea ce ne face să considerăm că sufixul *-bil* este încetăţenit în limbă şi în uz, iar cuvintele cu acest sufix, chiar dacă, unele, creaţii ocazionale, răspund unor nevoi imediate ale comunicării.

Nu putem însă să nu atragem atenţia asupra sensului sufixului „care poate fi…”, sens care „ nu pare să li se impună totdeauna vorbitorilor, astfel încât să le interzică asocierea cu verbul *a putea*”[1]. Mioara Avram semnala că cele mai frecvente pleonasme „datorate neglijării sensului unui sufix sunt furnizate de adjectivele (şi adverbele) formate cu sufixul *-bil* care exprimă posibilitatea (pasivă, mai rar activă) şi de substantivele abstracte derivate de la acestea (substantivele în *-bilitate*), care apar îmbinate cu verbul *a putea*, cu substantivul *posibilitate* sau cu expresia *a fi posibil*, *a fi cu putinţă*”[2].

„A crezut în utopia că *poate fi posibil* să fie un preşedinte al tuturor românilor. Şi a menajat Opoziţia Şi a închis ochii la infracţiunile patronate de fosta putere.” (ziua.ro)

„Eu una m-am simţit mândră că sunt româncă astăzi, când Dinamo a demonstrat tuturor că imposibilul *poate fi realizabil* şi că celebra Manchester United nu este de neînvins.” (fanclub.ro)

„Raderea părului ajută la eliminarea pediculozei capului. Acest lucru *poate fi acceptabil* pentru băieţi, dar poate cauza dificultăţi sociale pentru fete.” (sfatulmedicului.ro).

Bibliografie:

Mioara Avram, *Formarea cuvintelor şi cultivarea limbii*, în LL, nr. 4, 1983, p. 495-505

Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Logos, 1997 (*DCR₂*)

[1] Rodica Zafiu, *„Poate fi posibil”*, în „România literară”, nr.37, 1998, p. 11.

[2] Mioara Avram, *Formarea cuvintelor şi cultivarea limbii*, în LL, nr. 4, 1983, p. 495-505.

Ana Goldiş Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (vocabulaire et syntaxe)*, Dijon, 1973

Maria Iliescu, *Sufixul adjectival -bil în limba română*, în SMFC, vol. I, 1959, p. 85-99

Florin Marcu, *Noul dicţionar de neologisme*, Bucureşti, Editura Academiei, 1997 (*NDN*)

George Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, EA, 1916

Rodica Zafiu, *„Poate fi posibil"*, în „România literară", nr. 37, 1998, p. 11

Dicţionarul explicativ al limbii române, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996 (*DEX*$_2$)

http://dexonline.ro

Le suffix *–bil* dans le roumain actuel. Quelques aspects

Resumée

Dans cet article nous nous proposons de présenter, de façon sélective, quelques adjectifs comportant le suffixe *-bil*, répartis en deux groupes: adjectifs enregistrés par certains dictionnaires roumains comme emprunts ou comme formations roumaines et adjectifs non enregistrés par les dictionnaires roumains, mais fréquents dans les publications actuelles que nous avons consultées, en variante papier ou électronique, trouvés grâce au moteur de recherche Google. Dans la sélection de ceux du premier groupe nous avons pris en considération leur grande fréquence dans divers domaines, de même que certaines de leurs valeurs sémantiques, alors que le deuxième groupe a été choisi de façon aléatoire et subjective, pour l'inédit et l'expressivité des termes.

CÂTEVA OBSERVAŢII ASUPRA ARTEI POETICE MACEDONSKIENE

Laura Chiriac

În această lucrare am încercat să fac o scurtă prezentare a „artei poetice” a lui Al. Macedonski, „artă poetică” ce reprezintă o veritabilă „placă turnantă” în viziunea estetică asupra poeziei româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea, o răsturnare a principiilor clasice, a valorilor „tradiţionale”, a codurilor care ne ajutau să pătrundem limbajul poeziei şi să desluşim, poate, intenţiile autorului.

Trebuie subliniat un aspect remarcabil şi original al poeziei lui Al. Macedonski ce reprezintă mai mult decât expresia unor contraste şi ambiguităţi. Acestea corespund unor polarizări ale vieţii şi opţiunilor fundamentale ale conştiinţei. Între acestea (situaţii-limită, am putea spune), poetul introduce o ordine proprie, un sens propriu, specific, iar acesta este un teren nou, neexplorat până acum pentru poezia românească. Macedonski parcurge astfel în poezia sa cele trei etape ale existenţei: estetică, etică şi religioasă. Caracteristică pentru Macedonski este, în primul rând, explorarea poetică a acestor trei faze care tind să se substituie şi, în acelasi timp, să se anuleze reciproc într-o continuă linie ascendentă.

Sferei „estetice” îi corespunde în creaţia lui Macedonski poezia materiei şi a senzaţiei, schimbarea

unghiului de percepţie, preferinţa pentru nou, inedit; celei „etice”, – revendicările egotiste, agitaţia interioară, totalitatea contradicţiilor, drama continuă a eului şi a Geniului, iar celei

„religioase" – elevaţiile, extazele şi contemplativităţile. Astfel, putem întrevedea chiar sensul, ascendant, al operei lui Al. Macedonski, consecinţa acestuia fiind de ordin estetic.

În evoluţia conceptului de literatură şi poezie ce atinge întreaga noastră ideologie estetică şi nu numai cea a secolului al XIX-lea, momentul Macedonski a însemnat o adevărată „placă turnantă" şi o sinteză. Ambele reprezintă etape decisive în evoluţia literaturii române de la romantism spre etapele „poeziei noi", pe care poetul le determină şi le stimuleaza constant, de-a lungul întregii sale creaţii literare.

Macedonski nu este un teoretician sistematic, ci, mai degrabă, intuitiv, cu accente „eclectice"[1] dar cu o profundă influenţă în deschiderea drumului spre „modernitatea" epocii sale. „Adevărată mină de idei literare, cea mai bogată din epoca sa, cu o concepţie despre poezia modernă şi despre arta literară superioară lui Titu Maiorescu şi mai ales lui Gherea, depăşit de la un timp doar de exponenţii noilor curente, Macedonski reprezintă – fāra îndoială – cea mai fină concepţie estetică românească a secolului al XIX-lea"[2].

Pentru a putea pătrunde şi înţelege cu adevărat concepţia estetică, „arta poetică" a lui Al. Macedonski, trebuie să avem în vedere câteva aspecte esenţiale, cum ar fi: specificul creaţiei artistice, definiţia artei şi a frumosului, funcţiile operei de artă. În opera poetului există multe contradicţii, însă zona în care aceste contradicţii sunt cel mai puţin prezente este cea a principiilor sale estetice. La Macedonski, fondul estetic de bază – consecinţă a formaţiei sale, a orientării şi a temperamentului său literar – este declarat romantic. Însă, abordându-l din acest

---

[1] „Ce m-a călăuzit în orice moment al activităţii mele a fost eclectismul" (*Simbolismul* în „Ţara", III, 625, 2 iulie 1895).

[2] Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, pp. 566-567.

punct de vedere pe Macedonski, am risca să ignorăm substanţa profundă a spiritultui poetului, compartimentele operei sale complexe, precum şi sensul ideilor sale literare care sunt greu de analizat în mod complex şi metodic.

În cazul concepţiei estetice macedonskiene intervine însă aceeaşi realitate constantă ca şi în studiul operei propriu-zise. Poetul evoluează, „creşte”, se află într-o continuă căutare de sine şi, descoperindu-se, el tinde, în aceeaşi măsură, să se delimiteze, să se individualizeze, să-şi subtilizeze conceptual de artă şi poezie. Macedonski va parcurge astfel toate etapele de evoluţie a poeziei române, de la romantism până la parnasianism, naturalism şi, de aici, spre simbolism. Astfel, pe un fond de continuitate romantică, poetul grefează succesiv nuanţe şi note noi, tot mai subtile, „sincronizându-se” astfel cu evoluţia conceptului modern de poezie, „pe care-l va asimila treptat până la limita primejdiei alterării convingerilor sale instinctive, ireductibile”[1]. În acest moment apare o stare tensiontă, un conflict, poetul devenind din „modernist”, dintr-o dată extrem de „clasic”.

Importantă, decisivă chiar, este orientarea paşoptistă a poetului, aceasta influenţând, în mare măsură, structura ideologică a viziunii sale literare. Între poziţiile literare şi cele ideologice ale lui Macedonski există o concordanţă directă între conţinut şi direcţie, romantismul fiind de bază în formularea punctelor sale generale şi de ideologie culturală şi literară. În primul rând de aici provine la Macedonski eterna sa reîntoarcere la valorile „tradiţionale”, acceptate şi admirate constant, fapt vizibil în toate etapele activităţii sale, aşezată constant în perspectivă paşoptistă. Poetul va milita teoretic şi practic pentru îmbogăţirea tradiţiei prin inovaţie, acest fapt conducând spre afirmarea continuităţii permanente, creatoare, Macedonski

---

[1] Adrian Marino, *op.cit.*, p. 268.

dezaprobându-i pe cei care „în literatură de la 1848 şi până astăzi n-au făcut nici un pas”[1].

Macedonski este preocupat de descoperirea, stimularea şi îndrumarea noilor talente dar şi de dorinţa de a da „o nouă direcţiune în domeniul frumosului”[2]. Pentru Macedonski, poetul este geniul care şi-a precizat vocaţia, care şi-a specializat funcţia creatoare, ajungând astfel pe culmile cele mai înalte ale artei. Poetul devine creatorul tipic, exemplar, este exponentul contemplativ şi liric al umanităţii, care absoarbe, trăieşte şi redă întreaga sa capacitate de visare, emoţie, entuziasm şi vibraţie. În acest sens, Macedonski considera că toţi putem fi poeţi, iar poezia aparţine omenirii.

Sufletul său este guvernat şi preocupat de vis, extaz, elevaţie, fior, imagine pe care poetul o cultivă constant în opera sa, şi pe care o teoretizează insistent. În concepţia lui Macedonski, adevăratul poet este un poet al sufletului. Astfel, Macedonski are o poziţie identică cu cea a *Junimii* şi cea a lui Titu Maiorescu, considerat un „purist” în estetică. Însă „purismul” macedonskian îmbracă uneori forme mai radicale decât *Junimea,* fiind luat, în plus, şi într-o accepţie proprie, tipică romantismului. Inspiraţia macedonskiană este, în acelaşi timp, „modernă” şi „clasică”, dar numai în măsura în care acest „clasicism” este rezultatul unei asimilări creatoare şi al unei interpretări intuitive, în sensul sensibilităţii şi orientărilor „moderne”.

În ceea ce priveşte „forma” versurilor, Macedonski continuă munca precursorilor săi paşoptişti: Heliade, Bolintineanu, Negruzzi, la care admiră „respectul formei”:[3] „Rime şchioape,

---

[1] Alexandru Macedonski, *Curs de analiză critică,* în „Literatorul”, II, 6 mai 1881.

[2] Idem, *Proces cu detractorii,* în „Literatorul”, I, 29, 26 octombrie 1880.

[3] Idem, *De pe culmea vieţii,* în „Literatorul”, 18, 15 ianuarie 1893.

umbre de idei, frazeologie de cuvinte sunt toate nişte răni pe care am aplicat cele dintâi ligamente [...]

În ce priveşte în fine forma – versurile aparţin sistemului nostru literar şi sunt executate conform tuturor stricteţilor de versificaţiune ce ne-am impus spre a pune capăt destrăbălării care au înălţat o mulţime de mediocrităţi, în neputinţa totală de a uni fondul cu forma, fără a nu păgubi forma în folosul fondului şi vice-versa”[1].

Acest fapt ne demonstrează că Macedonski nu a ignorat niciodată tradiţia în gândirea programului său estetic, tradiţie de la care se revendică permanent şi în care caută să se integreze.

Datorită lui Macedonski, modernitatea în poezie va începe, treptat, să facă o regulă din libertatea asociativă tot mai mare, libertate ce are la bază egalizarea cuvintelor şi, apoi, resemantizarea lor combinatorie. Noua poetică ce apare încă de pe acum este o poetică a abaterii, a devierii ca sursă a faptului stilistic, fenomen ce se va manifesta însă, în toată puterea sa, începând din perioada interbelică. Din acest punct de vedere simbolismul românesc, mai ales în faza sa iniţială, este, spre deosebire de cel francez, mai aproape de tradiţie; pe de altă parte, el realizează prima desprindere importantă de un lirism lipsit de forţa de a se reînnoi în esenţa lui.

„Momentul” Macedonski, în planul limbajului poetic, reprezintă, după Eminescu, prima breşă reală în sistemul „obiceiurilor” stilistice ale tradiţiei. Prin opera lui Macedonski s-a cristalizat în literatura română de după 1880 un alt tip de conştiinţă poetică şi un nou tip de poeticitate pe care modernitatea le va continua din ce în ce mai puternic.

---

[1] Notă, „Literatorul”, I, 29, 26 octombrie 1880.

Poetul a meditat asupra actului poetic, situându-se astfel în ipostaza modernă a poetului critic, întrebarea asupra careia se concentreaza fiind: *ce este poezia.*

În ceea ce priveşte poziţia lui Macedonski faţă de poezie, în ierarhia valorilor, aceasta se situează pe primul loc. În definirea acesteia, poetul relevă un spirit mai puţin modernist decât s-ar putea crede, însă, cu unele formulări şi nuanţări proprii, uneori paradoxale. Astfel, Macedonski adoptă, uneori, un ton revoluţionar, cu atât mai mult cu cât poetul îşi adaptează continuu definiţia de bază la stilul şi nuanţele poeticii contemporane. Rezultatul este o nuanţare continuă şi evidentă a conţinutului şi a subtilizării expresiei. Acest lucru face din teoria sa poetică o etapă decisivă în evoluţia conceptului românesc de poezie şi o punte de legatură şi de trecere între romantism şi simbolism, spre o poezie bazată pe imagine, corespondenţe, muzicalitate, emotivitate şi inefabil. Nucleul însă, la fel ca temele fundamentale din operă, rămâne neschimbat, de esenţă romantică: „inspiraţia”, lirismul, „focul sacru”.

În definirea filozofică a poeziei, poetul porneşte de la disocierea radicală a esenţei activităţii poetice de cea logică. Avem, pe de o parte, fantezie creatoare, emotivitate, imagine şi, pe de altă parte, raţiune, discursivitate, abstracţie şi deci idei clare şi distincte. Poetul vede în actul poetic un produs iraţional, neguvernat de logică, supus *a posteriori* exigenţelor tehnicii literare. Aceste distincţii „tradiţionale” n-au fost introduse de Macedonski în literatura română, ele fiind prezente şi la Bolintineanu, Haşdeu, Maiorescu şi la poeţi şi scriitori ai secolului al XIX-lea, de la Poe şi Baudelaire şi până la Flaubert, Banville şi Mallarmé. La toţi aceştia apare distincţia între imagine şi idee, între poezie şi proză, Macedonski citindu-i, scriind despre ei şi formându-se oarecum în spiritul lor estetic. Aceste disociaţii apar şi la Macedonski: în timp ce poezia

foloseşte imagini, logica mânuieşte concepte. Organizarea acestor elemente poate lua calea poeziei sau a prozei, însă, conform unei „logici” proprii, unui principiu specific de organizare. Poezia îşi are astfel propria sa logică, în care frumosul ocupă un loc central: „logica poeziei este nelogică faţă de proză, şi tot ce nu e logic, fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însuşi absurdul.”[1]

În planul poeziei, criteriile logice nu au, prin urmare, nicio valoare, ele reprezentând o primejdie – aceea de a deveni şters, prozaic, plat, discursiv. În schimb, dacă acest prag este depăşit, atunci inspiraţia poate ţâşni şi învinge conceptualismul, ariditatea pur raţională.

Dacă poetica clasică, cea respectată până atunci, este o poetică conservativă, repetitivă, ce transmite modele analogice, bazate pe asociaţii previzibile, verosimile, pe univocitate, cea modernă, ce se conturează treptat dar tot mai puternic, îşi are la bază principiul că poezia are propria sa logică, internă, de natură textuală, referentul nu mai este în afara textului, ci în interiorul acestuia, textul închizându-se asupra lui însuşi şi fiind receptat şi decodat de fiecare dată altfel, reflectând, ca printr-o prismă, nu o realitate unică, palpabilă, recognoscibilă, ci „realităţi”, cu fiecare nouă lectură, cu fiecare nou lector. Poezia îşi are acum, cum o afirmă cu tărie Macedonski, propria sa logică, incompatibilă cu cea care guvernează comunicarea lingvistică obişnuită, ea dobândindu-şi astfel autonomia. Putem vorbi despre o poezie a „deschiderilor” semantice ce se realizează în planul limbajului poetic figurat, începe să se realizeze o fuziune între determinant şi determinat şi astfel, în plan semantico-stilistic, este anulată, din ce în ce mai mult, independenţa elementelor în contact.

[1] Alexandru Macedonski, *Despre poezie,* în „Literatorul”, I, 25, 10 august 1880.

„Poetica modernă”, în planul textualităţii propriu-zise, are la bază valorificarea tot mai frecventă a anomaliilor semantice, putându-se vorbi astfel de figuri de invenţie, şi nu de figuri de uzaj (recomandate de retorica tradiţională).

Din creaţia lui Macedonski, poate cea mai potrivită pentru punctul de vedere care ne interesează aici şi care ilustrează modul în care convenţiile limbajului poetic figurat tradiţional încep să fie percepute ca fiind perimate, este poezia *Focul sacru*. Aceasta poate fi considerată ca o artă poetică implicată: „*Pretutindeni sunt parfume / crini* suavi *sau roze* dalbe */ Vorbă ce-a fost născocită ca o rimă pentru* albe! [...] *Dacă vine apoi seara, / dânşii scot ca din cutie / Stelele nenumărate, plus o lună* argintie, */ Plus un cer* senin, *şi-n fine, un zefir* armonios */ Îngâ-nându-şi a lui voce cu pârâul* tânguios! *Iarbă* verde! *Aer* dulce! *Cer* senin! *Biată* natură, */ Iată tot ce văd în tine! Focul sacru nu să fură*!”[1].

Se poate observa aici un efort de non-realizare a imaginii prin intermediul epitetului, referenţialitatea poetică fiind astfel despărţită de mimetismul tradiţional reprezentativ, prin utilizarea epitetului creator non-mimetic, foarte important în acest sens fiind epitetul cromatic.

Discursul liric se complică, decodarea lui este mai puţin directă, presupunând, în acelaşi timp, un alt tip de *lectură*, nu numai de *producere*, ambele având în comun o nouă manieră de *a fi* a limbii poetice, fapt conştientizat teoretic şi practic de Macedonski.

Datorită lui Macedonski, noul aspect al poeziei şi, în general, noul sistem imaginativ va fi o consecinţă a anulării raţiona-

---

[1] Alexandru Macedonski, *Focul sacru*, în *Poezii*, Chişinău, Editura Litera, 1998, p. 51.

lismului care a marcat gândirea şi practicile literare „tradiţionale”. Poetica viziunii, al cărei reprezentant este poetul, duce la textualizarea figurilor. Textul se organizează într-o lume fictivă, de esenţă vizionară; esenţială este acum cunoaşterea subiectivă, intuitivă, care este simpatetică, se face pe bază de aderare la realitate, de contopire cu aceasta. Putem vorbi de o cunoaştere sintetică, totalizatoare, din interior. Ea se opune astfel cunoaşterii raţionale, care este exterioară, analitică, progresivă. Raţiunea nu mai este singurul mijloc de cunoaştere (inclusiv cunoaşterea artistică), omul nu mai este doar o fiinţă raţională ci, în acelaşi timp, o fiinţă subiectivă. Subiectivitatea, intuiţia reprezintă acum modul de a accede spre o cunoaştere a realului, poate chiar mai importantă decât cea raţională. Subiectivitatea este condiţia necesară, esenţială, ea diferă de la un individ la altul. Subiectivitatea înseamnă privilegierea individualului, nu a generalului. Conceptul de individualitate devine fundamental. Obiectul căutărilor artistice va deveni ceea ce este original, diferit, şi nu ceea ce este comun şi tipic (ca în clasicism, „tradiţie”). Creatorii vor încerca să pună în valoare nu numai ceea ce este comun, general, ci polivalenţa realităţii şi a receptării. Arta tinde să dezvolte, din ce în ce mai mult, nu ceea ce este comun, tipic, nu univocitatea ci ambiguitatea, plurivocitatea, fiind preferate sensurile deschise şi nu cele închise. Realitatea nu mai este una stabilă, cu contururi clare, ferme; ea rezultă din modul în care este redată în text, se construieşte odată cu textul, fiind imanentă şi nu exterioară discursului literar.

Pentru prima oară la noi, poezia devine o poezie a obiectelor, atmosfera de interior, peisajul sunt transformate complet de sufletul interpretului, adică al fiecarui cititor în parte.

La fel ca toţi simboliştii, Macedonski considera că poezia reprezintă suprema artă; „în propriii săi ochi, el era Poetul – cu majusculă – , slujitorul artei în formele cele mai evoluate."[1] De aceea, principalul efort al poetului s-a indreptat spre poezie, considerată varianta supremă, superioara a artei.

„Din proteic – în detaşare conştientă, din pluriformie – în epurarea lineară: aceasta este spirala evoluţiei macedonskiene, proiectată pe uriaşa spirală a evoluţiei întregii culturi europene.

Alexandru Macedonski şi-a scris marea operă în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi în primii ani ai secolului XX: momentul încheierii ei coincide cu sfârşitul veacului al XIX-lea. Din multe puncte de vedere, ea seamănă cu alte opere sintetice scrise în aceiaşi ani, în aceeaşi pornire, inconştientă de a rezuma o evoluţie. Apelând la analogii muzicale, vedem în opera lui Macedonski aceeaşi structură internă cu cea proprie ultimelor simfonii ale lui Mahler sau poemului *Moarte şi transfiguraţie* al lui Richard Strauss. În aceste sinteze recunoscute ale secolului al XIX-lea, ca şi în poezia lui Macedonski, frământarea retorică iniţială se ridică, în cele din urmă, la extazul final"[2].

Bibliografie

Bousoño, C., *Teoria expresiei poetice,* Bucureşti, Editura Univers, 1975

Cohen, Jean, *Structure du langage poétique,* Flamarion, 1966

Marino, Adrian, *Opera lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967

Oancea, Ileana, *Istoria stilisticii românesti*, Bucureşti, Editura Ştiintifică şi Enciclopedică, 1988

Zamfir, Mihai, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, Bucuresti, Editura Minerva, 1972

---

[1] Mihai Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 197.

[2] *Ibidem*, p. 256.

Quelques observations sur l'art poétique de Macedonski

Résumé

Par la modernisation du concept de poésie, le „moment" Macedonski a le sens d'une véritable „plaque tournante". Son œuvre poétique est le terrain sur lequel se confrontent les structures traditionnelles aux nouvelles pratiques poétiques. En s'appuyant sur des expériences littéraires qui soutiennent l'idée que la poésie représente une manière spécifique d'organisation linguistique, dans laquelle la référence littéraire commence à se partager de la condition de vraisemblance, propre à la vision littéraire de type rhétorique-classique, Macedonski affirme fermement que la poésie a sa propre logique, incompatible à celle qui gouverne la communication linguistique habituelle, fait qui invite pleinement au brisement des clichées rhétoriques. La poésie acquiert ainsi une autonomie propre. Le poète adapte, de façon continue, la définition de la poésie au style et aux nuances de la poétique contemporaine. Le résultat est un virage perpétuel et évident du contenu et de la subtilisation de l'expression.

WHO IS THE *BLONDE* ?

Cătălin Dehelean

1. Introduction

The need for this approach to *Blonde* by Joyce Carol Oates is motivated by the time that has elapsed since the first edition. There simply isn't enough consistent material written about this particular novel. In fact, the novel has barely passed through the literary circles of the Western hemisphere. Its spread among the common yet dedicated, readers is even slower although this work is so well-written that it can be easily read by anyone.

The following paragraphs are just a few of the ideas comprised by the book. It is safe to assume that they were chosen for their importance in the economy of the novel. It is just as true that these issues are not the only things to be discussed within the corpus of this work. In fact they stand for the immediate and the obvious. Moreover, their discussion does not stop here but will be deepened in the following chapters, as the work will progress as its intrinsic order requires.

The size of this particular novel is not a deterrent. The fact of the matter is that one can read it relatively easily. Indeed, it takes less than a week, with breaks and all. But this is of low importance compared to the way its reading works. The reader is never overwhelmed by information or by twisted phrases. The reader is in fact keen to keep on reading. The novel seems never to end.

Blonde is a novel of mythical proportions, presenting a story which in a way refers to not one but several myths. First of

all, it refers to the perfect image of the Hollywood star and the things that such a status brings: luxury, fame, glamour etc. It is also an inevitable reference to the successful American who started low and made her way to the top. Of course one must not forget the idea of sex-symbol of the 1960s. All these and more combine into the story of one character. But this character is by no means happy.

A drama unfolds right in front of our eyes: it starts, it peaks into a climax, but it doesn't seem to end. The reader doesn't notice that though, because although the actor has finished her part and left the scene, her story lives on. The actor leaves but the character remains, because the character is the one truly important. For the rest, one has to take into account the readers' desire to know: the book creates a myth and fascinates the readers to such an extent that only the most attentive and experienced ones can notice the boundaries between these notions.

Blonde is a common name starting with a capital letter. It is not articulated nor can it be found in the novel but in very few instances. This noun is the best possible choice: it doesn't speak about either Norma Jeane Baker or Marilyn Monroe. It just circumscribes the existence of a nameless being that is defined by a single attribute, although some might say that it isn't an attribute but part of the essence of this being. This character is remarkably presented by one single word: *Blonde*.

2. Extratextual elements

The matter of the author's identity is always a touchy subject since some believe, not unjustly, that it is the actual text which counts in a critical attempt. The claim goes that everything the reader needs to know about the world of a particular work is comprised in its form of manifestation: the

text. And right they are. But this model works perfectly only if the reader is competent, if he has the know – how. The fact of the matter is that in most cases the reader is only partially able to grasp things. Extra hours of reading must be put in and references about the author must be read to fill in this gap. The following paragraphs provide such an example. The information about the author and her works comes from the best possible source, so that there haven't been too many alterations of the original text.

The date and place of birth of Joyce Carol Oates, the author of this novel, are rather redundant pieces of information but, just for the record, one will say that she was born in Lockport, New York, on the 16th of June 1938, in the advent year of World War II. Although life didn't seem to spoil her, her origins being rather humble and rural, she was a natural talent when it came to producing texts. A small turning-point in her life was that when she received a typewriter and began to write stories. She was turning 14 and it was time for her to attend highschool. It was there that she became a remarkable student and she was granted a scholarship which enabled her to study English at Syracuse University. Needles to say that she was an excellent university undergraduate and that she was actively involved in the cultural life associated with this particular university. It was at the University of Wisconsin that her work and study earned her Master's degree as well as the admiration of Raymond Smith, her future husband. The social unrest of the nineteen-sixties would be the next major thing in her life as it would be reflected in *With Shuddering Fall*, the first novel she published. In her thirties, Joyce Carol Oates moved to Canada, where she became an accomplished and acknowledged writer. Her writing career was so diverse that she even took up pseudonyms like Lauren Kelly and Rosamond Smith. The reader interested in her current whereabouts will be pleased to find out that she continues to

write as well as to teach. The most important idea inherent to this paragraph is that Joyce Carol Oates had the potential, the time and the proper circumstances to build up a literary style which enabled her to write deeper and increasingly elaborate novels. She put her experience to good use when she wrote her latest novels.

The other kind of extratextual information concerns the text. There is always a need to have information about the genesis of the novel. Given enough time, such information would have surfaced. Critical monographs would have been written about this subject. But for now one has to rely on first-hand information, as it is the most accurate, even if it is not perfectly structured.

Blonde is a 939 page novel. This is not a mere fact and figure. It comes to the fact that it is extremely difficult to fit the story of a character in a tiny space. One can argue that the story, the epic structure, can be fitted in but that different points of view make the construction bulky. The fact remains that what started life as project for a novella turned into a fully-grown novel of considerable size.

The original idea called for a dreamy depiction of the life of Marilyn Monroe. The novella seemed the obvious choice since it is just the right size and it allows for such content. However, any dedicated reader can see that there is a problem with the theme from the very start. The main character is to suffer a continuous change in order to become more and more Marilyn Monroe. This aspect rules out the possibility of a fairy tale-like experience. Then a singular view, a voice that knows and tells from a detached position, is out of the question. With those two important shifts came the need for a new manner of expression, which could only find fulfillment in a novel.

3. Intratextual elements

The size does not cast light on another matter: the literary intent of this book. The reader most certainly knows that *Blonde* is all about Marilyn Monroe. But Marilyn Monroe was by no means invented. Nor were most of the other names in this book. For instance, all the names of the husbands of the real Marilyn Monroe are similar to the names of the husbands of the Marilyn Monroe of the book. Many of the facts in the book are mirrored by reality. Yet, all these aspects do build up a biography of Marilyn Monroe. The intent of this book is fictional while its purpose is an aesthetic one. To put it simply, the reader is not supposed to search for facts but to enjoy a remarkable construct with a life of its own. The reader might not take into account these arguments in favor of the literary intent of *Blonde*. However one cannot dismiss the fact that the subtitle of *Blonde* although not present on all editions, is *a novel*. Moreover there is a paragraph above the Contents of the book which starts with *Blonde is the radically distilled 'life' in the form of fiction*.

It is this peculiar paragraph, neither the prologue nor the dedication, nor anything classifiable, that is responsible for introducing the reader into the world of the novel. This self-referential part speaks about this novel as a synecdoche. A simple definition for synecdoche would be a figure of speech in which a part of something is used for the whole. This is, in fact, vital for a work of epic proportions. It is all about the economy of the novel or, to cut it short, about which aspects are important and representative, so that they may be insisted upon and which aspects are of little importance and may be left aside. To give a better explanation of this process one needs to be reminded of the unhappy childhood the real (not the fictional) Norma Jeane had. Her poor mother Gladys had no means to care for her so she sent Norma Jeane to a foster home, then to another and so

on. It was only eight years later that Gladys's financial situation enabled her to take her daughter back. The fictional child Norma Jeane doesn't switch so many foster homes. As a matter of fact only one was chosen to describe her sorrowful condition. Another example of how synecdoche is used to build the novel is Marilyn's equally unstable love-life. A troubled personality, the real Marilyn Monroe tried to find her fulfillment alongside several high-status men. But it was by no means smooth sailing. In fact, it only nurtured her anguish and it generated more crises which led to abortions and suicide attempts. On the other hand, the fictional Marilyn portrayed in *Blonde* has only a few symbolic love affairs with characters such as Joe DiMaggio and Arthur Miller, which embody different values. The use of synecdoche benefits the reader greatly for it not only reduces the size of the narrative but it also concentrates it and enables one to focus on the actress and the way she comes into being.

This novel is doing something quite unique. Alongside traditional perspectives on the main character, it brings about the posthumous perspective. To define it, one must imagine that the main character is in a pensive state and she recalls her own history. The only impediment is that the character is no longer. It is in the last part of the book, called *The Afterlife 1959-1962* that the posthumous perspective is most obvious. In the previous parts of the book the character, although in doubt of her own purpose, is living her life as much as she can. It is no wonder that everything is described in vivid colours. The last part pictures a character which, although in the spotlight, is increasingly lonely and inward-oriented. Everything becomes gloomy and dream-like. The explanation of this shift in narrative perspective lies with the life of Norma Jeane. She becomes Marilyn Monroe. But this is not a simple stage name, as it were, another name for the same thing. There are two arguments:

Norma Jeane has no identity of her own as she has no parents to provide her with one; Norma Jeane is given the role of Marilyn Monroe which she must play throughout her life. But Marilyn Monroe is not a simple character. She is always mysterious. One cannot fully describe Marilyn Monroe. Yet she desires to be real. Marilyn Monroe is aware of her own inconsistencies. Attempts are made to surpass them. These attempts include drama lessons in which one is taught to live the life of the character not just to pretend to be the character. They are also directed towards specialized reading from Chekhov. Not surprisingly, these attempts do not yield any positive results. But while Marilyn Monroe desires to become happy by being a better actor and does not succeed in her pursuit, Marilyn Monroe becomes increasingly familiar as a character. But the familiarity with Marilyn Monroe does not imply any real certainty. She has to morph according to the situation. The real drama of Marilyn Monroe is about to come to light. She becomes aware of her situation and finds herself unable to cope with the situation except by repressing it for certain periods of time, which become increasingly shorter.

4. Intertextual elements

The inner life of Norma Jeane Baker / Marilyn Monroe presents itself as a complex and entangled network of thoughts. The reason behind this is the attempt to circumscribe an elusive secret inner truth. Indeed one may read the novel and understand little, if anything at all, from such parts which contain pages of Marilyn Monroe's diary. One needs some reference to texts which one can relate more easily and which will enable a much needed comparison. A beautiful example of Marilyn Monroe's diary is set in the chapter *Collected Works of Marilyn Monroe*. The final fragment of this chapter is supposed to mirror the

troubled mind of Marilyn Monroe; hence it doesn't make much sense at first sight. Words are duplicated. The ideas of God, hell, creation and nature seem to lose their meanings. Everything is focused on the person and on her fears. But this final fragment is obviously enrooted in the final chapter of The Origin of Species. There is a peculiar kind of intertextuality. The ending of The Origin of Species is a clearly-formulated text with one central idea, evolution, but, what is more important, it ends with a hopeful and optimistic image of life. In other words, each text is focused on existence but from totally different angles and with totally different results. Yet this use of material borrowed from *The Origin of Species*, a biology-oriented book, in *Blonde*, an artistic production, is not accidental. This intertextuality had to happen because there is a permanent quest to understand oneself via one's origins. As a matter of fact, Marilyn Monroe is nothing but an archetypal character for, as the novel plays out, she becomes more and more essentialized.

5. Conclusion

What one may be able to say in front of an open and shut case is that the character had no escape. That is to say that the character enters the stage and exits, but cannot leave the stage, it cannot interact directly with the audience. In the beginning of her novel Oates inserted this quotation:

„In the circle of light on the stage in the midst of darkness, you have the sensation of being entirely alone…. This is called solitude in public…. During a performance, before an audience of thousands, you can always enclose yourself in this circle, like a snail in a shell…. You can carry it wherever you go."

An Actor Prepares, by Constantin Stanislavski
(translated by Elizabeth Reynolds Hapgood)

It may not seem like much, but Joyce was smart enough to catch the ideas of the time of Marilyn Monroe. She correctly assumed that there would have been much contamination with existentialism, as this philosophy seemed to express the fifties and early sixties.

References:

Johnson, Greg. **Title:** *Interview with Joyce Carol Oates on "Blonde"*. **Publication Details:** Atlanta Journal-Constitution [Mar 12,2000], p. 32-33. **Publication Year:** 2000

Johnson, Greg. **Title:** *Joyce Carol Oates: Conversations 1970–2006* ed. **Publication Details:** Ontario Review Press. **Publication Year:** 2006

Oates, Joyce Carol. **Title:** *BLONDE: A NOVEL*. **Publication Details:** Fourth Estate limited (Fourth Estate, London). **Publication Year:** 2001

Juncker, Clara. **Title:** *Real Marilyns*. **Publication Details:** Swiss Papers in English Language and Literature (16) 2003, p.129-42. (Review-article.) **Publication Year:** 2003

Schilling, Timothy P. *The shape of our despair: the fiction of Joyce Carol Oates*. **Publication Details:** Commonweal (Commonweal Foundation, New York) (132:13) [Jul 15, 2005], p.21-23. **Publication Year:** 2005

Cine este *Blonda*?

Rezumat

Blonde este un roman care are o semnificaţie la orice nivel de lectură. Romanul creşte odată cu povestea.

Informaţiile extratextuale cuprind viaţa şi opera autorului Joyce Carol Oates, precum şi geneza romanului *Blonda*.

Informaţiile intratextuale se referă la intenţia literară, propun lectura romanului ca o sinecdocă şi discută perspectiva narativă postumă.

Se discută elementele de intertextualitate dintre finalul jurnalului lui Marylin Monroe şi finalul *Originii speciilor* de Charles Darwin.

Citatul din *Un actor se pregăteşte* de Constantin Stanislavski surprinde destinul existenţialist al actorului.

NOSTALGIA UNEI POEZII FORMALE: SEXTINA

Christina Andreea Miţariu

S-a spus de nenumărate ori că trubadurii aparţin exclusiv epocii în care au trăit şi că modelul creaţiei lor nu reuşise să transceadă mai mult decât perioadele imediat următoare şi regiunile cele mai apropiate de „Languedoc”. În realitate însă, ecoul creaţiei lor a fost unul cu mult mai puternic, capabil să străbată orizonturi şi epoci mult mai îndepărtate. Modernitatea şi Postmodernitatea au dinamizat de o asemenea manieră înfăţişarea literaturii, încât a repune astăzi în discuţie statutul formelor fixe în poezie poate părea dacă nu un anacronism, cel puţin o bizarerie. În realitate nu e nici una, nici cealaltă, ţinând cont de faptul că încă se mai scrie poezie cu formă fixă (Mircea Cărtărescu – *Cincizeci de sonete*, Alexandru Muşina – *Hiterland*) nu doar din nostalgie, ci mai degrabă din dragoste faţă de poezia „fină”, faţă de valorile autentice şi faţă de **Romania** – dragoste justificată prin lărgirea graniţelor ei[1].

Meritul trubadurilor nu este doar acela de a fi „inventatorii dragostei” de tipul *fin'amor* sau acela de a fi scris prima poezie cultă într-o limbă vernaculară ci, mai mult decât atât, inventatorii şi promotorii unor forme poetice fixe care până şi astăzi servesc drept „suport” poeţilor îndrăgostiţi de rigoarea formală a creaţiei acestora şi a urmaşilor lor. Crearea genurilor cu forme fixe la sfârşitul secolului al XIII-lea şi în cursul celui

[1] De pildă, în Canada s-a sesizat prezenţa unor poeţi (de ex. Gilles Vigneault) care compun poezie în manieră trubadurescă.

de-al XIV-lea ucide originalitatea formală, subtilul instinct creator ce înfloreşte în marele cântec curtenesc lăsând loc formelor elaborate, studiate. Conţinutul variază respectând aceeaşi formă, iar poezia devine mai degrabă un proiect (o schiţă) decât o ilustrare.

Una dintre celebrele poezii cu formă fixă inventate de trubaduri şi menite să facă istorie este **sextina**. Creată pentru prima oară în secolul al XII-lea de trubadurul Arnaut Daniel, acestă formă poetică îşi va dobândi definitiv denumirea abia sub pana lui Dante şi Petrarca. Pe vremea lui Arnaut Daniel, sextina nu avea un statut clar, ci se considera că aparţine genului „canso". Jacques Roubaud spunea că: „La sextine est une forme mémoire de la canso : c'est une mémoire interne"[1]. Acest poet provensal defineşte sextina: „une canso de six strophes [ou "cobla"] sur six rimes" (şi nu « de six strophes de six vers sur deux rimes », aşa cum susţinea Morier[2]).

În general, sextina este definită ca fiind un poem de şase strofe, cu câte şase cuvinte rimate, dispuse după o permutaţie care ar face ca cea de-a şaptea strofă să reia ordinea celei dintâi. Aceste strofe sunt urmate de un terţet: *tornada* în care se regăsesc cele şase cuvinte rimate.

În sextina lui Arnaud Daniel, cuvintele sunt ordonate după următoarea schemă:

1 entre ongle âme verge oncle chambre.
2 chambre entre oncle ongle verge âme.
3 âme chambre verge entre ongle oncle.

---

[1] Jacques Roubaud, *La Fleur inverse. L'art des troubadours*, Les Belles Lettres, Collection Architecture du verbe, 1994, p. 343.

[2] Maurier, *Dictionnaire de poétique et de rhétorique,* PUF, 1975, 2e éd., p. 950, care se mulţumeşte să reia definiţia din vechea lucrare *Petit traité de poésie française* de Théodore de Banville.

4 oncle âme ongle chambre entre verge.
5 verge oncle entre âme chambre ongle.
6 ongle verge chambre oncle âme entre.

Poemul este marcat de reluarea aceloraşi cuvinte astfel încât şapte versuri separă primul cuvânt rimat din strofă cu dublura sa din strofa următoare.

Imitată de Guilhem de Saint Grégori, Bertolome Zarzi, Pons Favre d'Uzès, sextina lui Arnaut Daniel a fost reluată mai ales de Dante în *Rime*[1]: *„Al poco giorno e al gran cerchio d'ombra"*. Acesta o amplifică până reuşeşte creeze sextina dublă.

Petrarca scrie şi el 9 sextine, dintre care una dublă –ultima din *Canzoniere*. Leon Battista Alberti, Laurent de Médicis compun şi ei sextine, însă, abia la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul celui de-al XVI-lea putem vorbi despre o propagare a sextinei în Italia.

Sextina va trece frontiera Alpilor şi a Pirineilor, oprindu-se şi în Spania. Traducătorul lui Bembo şi al lui Francesco Colona, **Jean Martin** descoperă sextina în 1544 în lucrarea lui Sannazaro: *L'Arcadie*. Într-un soi de *dialog* cu sunetul cimpoiului, acesta creează un poem de 12 strofe de câte 6 versuri decasilabice. Din opera aceluiaşi autor, Martin descoperă 6 strofe a câte 8 versuri alexandrine cu rime plate şi o *trimitere* de patru versuri, primele strofe având accente lamartiniene:

„O terre gracieuse, universelle mère,
Ne pourray je une fois en ma douleur amère
Dedans quelque verd pré si bien me disposer,
Que jusqu'au dernier jour je puisse reposer
Sans point me réveiller tant que le soleil vienne

[1] Alexandru Balaci, *Dante Alighieri*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1966, p. 29.

Aux yeux troublez monstrer la claire lueur sienne,
Faisant ressoudre alors mon corps et mes espritz
Du somme qu'ils auront si très longuement pris?"

La fel, atunci când traduce *Azolais* a lui Bembo, cu un an mai târziu, dubla sextină devine un poem de 12 strofe cu rime plate, Martin fiind foarte atent să nu reia niciodată „cuvinte-refren" la sfârşit de vers. Poetul francez se opune aşadar invenţiei lui Arnaut Daniel, luând apărarea rimei. Prima sextină franceză apare sub pana lui Vasquin Philieul, în 1548, într-o traducere parţială a *Canzoniere*-lor, intitulată *Laure d'Avignon*. Cu acea ocazie, Vasquin compune în limba franceză 8 sextine, pentru ca după şapte ani să apară traducerea completă.

Această operă conţine ultima sextină a lui Petrarca. Revenind la traducerea din 1548 şi la ceea ce el numeşte *Cântecul al II-lea*, Vasquin nu urmează în sextina XXX din *Canzoniere*, permutarea cuvânt-refren: lauro-neve-anni-chiome-occhi-riva-, el preferând rime după formula:

a b a b c c

Dame-aussi-flamme-soucy-présente-régente

Pentru cea de-a doua strofă:

Pensée-laisser-passées-glacer-tendre-attendre

În sfârşit, terţetul final devine un catren în care rimele se grupează 2 câte 2. Iată-l aşadar fidel de 8 ori şi o dată infidel. În acest punct începe bătălia nemiloasă a sextinei cu rima. În *L'Art poétique français*, lucrare publicată în acelaşi an cu *Laure d'Avignon*, Thomas Sebillet menţionează sextinele, în timp ce du Bellay[1] se arată foarte prudent faţă de acest subiect, în

[1] Autor al unui sonet fără rimă.

Deffence et illustration de la langue française. Pentru urechea unui francez, este lesne de priceput această „înaltă trădare”, având în vedere faptul că poezia franceză ţine la invenţia rimei.

Începând din 1548, atunci când Jacques Peletier du Mans vorbeşte despre versul alb, el nu menţionează sextina, fiind considerată „creaţie străină”[1].

Acesta priveşte cu răceală până şi faptul că Petrarca a scris versuri nerimate, considerând că: *„il n'était pas né du bon temps.”* În ceea ce-l priveşte pe Bembo, Peletier nici nu îl citise.

Sextina nu va reapărea în Franţa, decât în 1840, datorită contelui de Gramont. Prin toată această pauză putem constata refuzul francezilor la ceea ce se înţelege prin armonie, aşa cum era ea văzută de Arnaut Daniel şi Leibnitz.

Tradiţia care se stabileşte începând din 1550 şi care se impune cu autoritate în Franţa secolul următor sfidează „dezordinea” moştenită din Evul Mediu şi nu manifestă interes decât faţă de limpezimea discursului. Or, sextina dezvăluie un timp în care poemul era legat de muzică, lăsând deschis un vast orizont de posibilităţi combinatorii. Din momentul în care scrierea devansează cântecul, sistemul rimelor se restrânge, având în vedere că discursul nu se poate lăsa distras de întoarcerea la acelaşi sunet. Rima punctează exprimarea, punând punctul pe *i* în dezvoltarea argumentării. La sfârşitul anilor '60, pentru a relansa jocul ritmic, revine interesul faţă de trubaduri, faţă de marii retoricieni, faţă de scrierea poetică pre-malherbiană, de unde şi acea aplecare spre formele rare. Nu este vorba de a reveni la o formă din trecut ca într-un fel de refugiu, ci de a înţelege proprietăţile unei combinaţii strofice unice şi de a se baza pe ea pentru a reînvia jocul muzical şi pentru a ceda unor plăceri mai elitiste decât cele oferite de metrica

[1] Jacques Peletier, *L'art poétique*, Paris, AUPELF, 1995, pp. 23-45.

tradiţională. Problema ar consta în primul rând în a inventa o limbă nouă în cadrul limbii materne a poetului.

Întoarcerea la acelaşi cuvânt-rimă este incitantă, chiar şi (sau în special) în cadrul unei lucrări moderne cum ar fi cea care conţine fragmentul de mai jos[1]:

„Persécuteurs, comme j'aimerais crier d'innocence! On sent la nuit
Proche au fond de soi parfois ou bien, dans l'air brossé de reproche, une ombre
Epie nos bras; pourtant je n'ai tué personne. Ces morts sous la dalle
Ce n'est pas moi –ni mes yeux, ni mes mots jamais n'entraînèrent ces longs gl
Issements dans la terre. Moi, sur la pauvre bosse du temps, je bois
Impunément; je ne mérite pas ces grands coups bas de la fureur;
Je suis une pelle inutile, une promenade, un départ sans gui-
De, un chapeau tombé." Il dit cela calmement le voilà encerclé
De visages. De très loin viennent trois passants. (On dirait qu'ils baptisent
Le vent devant eux.) Qui saura mette un nom sur celui que l'un déclare „M
Iglior fabbro del parlar materno?" Il s'avance premier la m
Ain ouverte, désarmé: il a laissé les mots trancher jusqu'à la m
Oélle en lui. On l'a vu un matin lâoreille collée contre les pierres

[1] *Ce que je vous dis trois fois est vrai*, de Pierre Lartigue.

Bourdonnantes, se mettre au bruit de tout secret. On lâa vu rire aux larmes

Car il sait, il domine, il est meilleur, il est le miel, il est le gel

Au cœur fendu des bois et voué seul à ces grandes faims qu'il attise

Par mille messes au printemps. Comme la grêle est gaie, luisant l'herbe

Et les vols des mots ferme! Il bâille. Il s'étire sans voix pour la clé

D'une chambre, il retient contre lui sa lumière serrée lampe nue.

Est-ce quoi? Cendre, nid. Ongles de l'eau-songe aux baies craquantes,

aux gui

Gnes de sa bouche claire, à la couleur du sang. Il suffit qu'une robe

Indigo bruisse son cœur saute vers d'infinies et douces fureurs

Pour battre à bras l'air bleu – (carbone pur) – teailler – pluie chaude sur la

mer –

dans le lisse, l'ensoleillé. Je l'imagine un jour d'hiver les bois

Noircissent. La rime étrange lui appartient comme au noyer la noix:

„J'aimerais que par ces chansons" dit-il „vous frémissiez de l'âme à l'ongle.

Soyez joiz et solatz comme des abeilles de moi dans cette nuit,

Nos bouches pleines de miel noir". Il s'éloigne. Un oiseau contre la dalle

Frotte son bec. Paraît un autre voyageur ...

Artă a cuvântului, poezia îşi „inventează" sau „reinventează" mijloacele pentru a supravieţui. Şi în spaţiul poeticului, la fel ca şi în natură, nimic nu se pierde, totul se transformă. Astfel s-ar putea explica rezistenţa acestor forme poetice de-a lungul timpului.

Poetul „oulipian" Jacques Roubaud spunea că: „La poésie contemporaine, pour survivre, doit se défendre de l'effacement, de l'oubli, de la dérision par le choix d'un archaïsme : l'archaïsme du trobar est le mien."[1]

Bibliografie:

Balaci, Alexandru, *Dante Alighieri*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1966.

Peletier, Jacques, *L'art poétique*, Paris, AUPELF, 1995.

De Sanctis, Francesco, *Istoria literaturii italiene*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1965.

Roubaud, Jacques, *La Fleur inverse. L'art des troubadours*, Les Belles Lettres, Collection Architecture du verbe, 1994.

Zumthor, Paul, *Introducere în poetica medievală*, Bucureşti, Editura Univers, 1983.

La nostalgie d'une poésie formelle: la sextine

Résumé

Les troubadours provençaux ont le grand mérite d'avoir „inventé" la poésie culte en langue vernaculaire et, implicitement, la poésie à forme fixe (le sonnet, la sextine, la ballade, le rondeau, etc.) qui a survecu en tant que modalité d'écrire poésie au long des siècles. Une de ces formes est **la sextine**, poème de six strophes ayant six mots rimés disposé selon un schéma qui

[1] Jacques Roubaud, *op. cit.,* p. 16.

impose que la septième strophe reprenne l'ordre de la première. Ces strophes sont suivies par une *tornada* (trois vers) où on retrouve les six mots rimés. Ecrite pour la premeière fois par un troubadour provençal célèbre Arnaut Daniel, la sextine a été reprise par plusieurs poètes appartenant aux différentes époques et cultures. En tant que phénomène, la poésie à forme fixe est pratiquée même aujourd'hui, relevant une incontestable nostalgie de la rigueur, de la maîtrise et de la sensibilité poétique.

CONSIDERAŢII ASUPRA PUBLICITĂŢII CA MIJLOC DE COMUNICARE

Ioana Vid

Comunicarea reprezintă una dintre activităţile umane fundamentale pe care fiecare dintre noi o cunoaşte fără să îşi pună problema unei definiţii a ei. În prezent, a fi informaţi, a comunica reprezintă principala dimensiune a existenţei fiecăruia dintre noi, devenind atât de prezentă, încât nici măcar nu este percepută ca activitate distinctă. Să ne gândim la următoarea situaţie: Un individ se trezeşte de dimineaţă şi ia micul dejun. În acest timp, radioul este deschis şi ascultă ştirile de dimineaţă. Pleacă la serviciu, se întâlneşte cu un vecin pe care îl salută. În maşină ascultă din nou o emisiune de ştiri unde află ora exactă şi informaţii meteo. Ajuns la serviciu, intră în comunicare cu colegii de serviciu cu privire la proiectul în care este implicată firma la care lucrează. Şeful îi comunică noile instrucţiuni, pe care el, în calitatea sa de şef de proiect, trebuie să le discute cu echipa pe care o conduce. În pauza de prânz citeşte ziarul şi schimbă câteva cuvinte cu un coleg. La sfârşitul programului de lucru, în drum spre casă meditează la reuşita proiectului la care lucrează. Ajuns acasă, urmăreşte ştirile şi un film. Dacă facem o analiză a cazului prezentat, observăm că personajul nostru desfăşoară o multitudine de activităţi cu specific de comunicare, fără a-şi fi propus în mod intenţionat acest lucru. Sesizăm, de asemenea, că există o multitudine de situaţii de comunicare, extrem de diferite şi de variate, precum şi faptul că activitatea de comunicare deţine ponderea cea mai ridicată în cadrul activi-

tăţilor pe care le desfăşoară un individ în mod curent. Situaţiile descrise mai sus pun în evidenţă, totodată, şi polisemia cuvântului *comunicare*. În societatea contemporană comunicarea a devenit o temă principală de dezbatere. Apar frecvent întrebări precum: „De ce există atâtea probleme de comunicare?” sau „Cum poate fi îmbunătăţită comunicarea între indivizi sau grupuri?”. Putem afirma că de la televiziune la modă, de la mimică la critică literară, totul se află sub semnul comunicării.

Comunicarea constituie mijlocul prin care selectăm şi ne organizăm experienţele. Cum omul este o fiinţă socială, ea facilitează pătrunderea în labirintul relaţiilor sociale. Comunicând, învăţăm cum să ne comportăm, cum să reacţionăm şi cum să-i cunoaştem pe ceilalţi. Cuvântul *comunicare* are sensul de „a aduce la cunoştinţă” sau de „a informa”. J.J. van Cuilenburg, O. Scholten şi G.W.Noomen[1] se opresc la trei sensuri, parţial suprapuse: „înştiinţare, aducere la cunoştinţă”, „contacte verbale în interiorul unui grup sau colectiv” şi „prezentare sau ocazie ce favorizează schimbul de idei sau relaţiile spirituale”. Din perspectiva ştiinţei comunicării, modelul elementar al comunicării dispune de patru componente de bază: un emiţător, un receptor, un canal şi un mesaj.

Transmiterea informaţiei poate avea loc într-un singur sens, de la emiţător la receptor, în cazul monologului, al cuvântărilor şi al comunicării mass-media, dar de cele mai multe ori este bidirecţională, în vorbirea zilnică. În mass-media, predomină comunicarea unidirecţională, dar în plan secundar se întâlneşte şi cea bidirecţională, în forma scrisorilor primite la redacţie, în forma interviului/sondajului realizat pe stradă cu privire la reacţia telespectatorilor la reclamele ce întrerup difuzarea unei

---

[1] J.J. van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, *Ştiinţa comunicării,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p.25.

emisiuni sau a unui film. Schema modelului bidirecţional prelungit este următoarea:

Film, publicitate
Emiţător ⟶ Receptor (public)

Realizatori TV ⟵
înregistrarea interviului/sondajului
⟶
difuzarea interviului/sondajului

Informaţia poate determina atitudinea receptorului, exercitând o influenţă efectivă asupra opiniilor, ideilor şi comportamentului acestuia. Pentru ca intenţionalitatea cu care investeşte emiţătorul informaţia să producă un efect asupra receptorului, trebuie ca informaţia să se situeze în universul perceptiv al emiţătorului şi al receptorului ca formă şi conţinut, deopotrivă. Conţinutul informaţiei trebuie să fie util pentru receptor, să-i capteze interesul, în timp ce forma de transmitere a informaţiei trebuie să fie înţeleasă de receptor. Cu alte cuvinte, emiţătorul şi receptorul trebuie să folosească acelaşi sistem de semne cu ajutorul cărora să codeze, respectiv să decodeze informaţia.

Metacomunicarea este semnul societăţii moderne, caracterizată prin tendinţe centrifuge şi prin lipsa unui reglaj al acestora. Cele două forme de comunicare: reprezentativă şi expresivă au drept factor comun coeziunea. Lucien Sfez[1] distinge în lucrarea sa *Comunicarea* trei metafore fundamentale: maşina – pentru comunicarea reprezentativă, organismul – pentru comunicarea expresivă şi Frankenstein – pentru comunicarea confuză sau tautistă care aminteşte de parabola Turnul Babel.

---

[1]Lucien Sfez, *Comunicarea*, Iaşi, Editura Institutul European, 2002, p. 19.

Văzută ca reprezentare, comunicarea are drept scop obţinerea unor relaţii cu orientare verticală sau orizontală în configuraţia vieţii sociale. Ca expresie, comunicarea este legătura internă a sistemului şi implică participarea totală a elementelor.

Pentru cele două concepţii ale comunicării, reunite în sfera comunicării simbolice, Sfez a găsit două metafore: maşina – pentru reprezentare, şi organismul – pentru exprimare[1].

Metafora maşinii se asociază cu atitudinea clasică a omului în faţa tehnologiei, exprimată prin „discursul raţiunii”, ceea ce justifică „primatul subiectului”care rămâne „fundamental liber faţă de tehnică”, întrucât foloseşte rezultatele tehnicii, dar nu este subjugat de aceasta[2]. Raportul om-tehnică este marcat de prepoziţia „cu”. Metafora este a maşinii de comunicat cu lumea, iar beneficiarul informării obiective îşi realizează sarcinile cu tehnica.

Metafora organismului priveşte omul ca pe un subiect complex inserat într-un mediu înconjurător complex, amintind de teoriile lui Gregory Bateson şi ale şcolii de la Palo Alto privind orchestra comunicării. Ideea de stăpânire a mediului este înlocuită de aceea de adaptare, iar acţiunea – de interacţiune. Realitatea lumii nu mai este obiectivă, ci face parte din subiectul care exprimă lumea. Prepoziţia-marcă este „în”, pentru că omul este „aruncat în lumea” la care trebuie să se adapteze.

Comunicarea reprezentativă cunoaşte şi o altă metaforă: *bila de biliard*. Sensul comun atribuie comunicării un spaţiu interindividual în care mesajul circulă de la emiţător la receptor printr-un canal, precum bila de biliard sau simpla săgeată. Comunicarea este o „maşină carteziană”, concepută după modelul bilei de biliard ale cărei „traseu şi impact asupra

---

[1] Lucien Sfez, *op. cit*, p. 20.
[2] Ibidem, p. 25.

receptorului" sunt întotdeauna calculabile[1]. Trecerea de la comunicarea reprezentativă la comunicarea expresivă aduce cu sine înlocuirea metaforei liniei cu metafora cercului, a secvenţialităţii şi atomizării cu circularitatea şi interacţiunea. Odată cu această trecere se produce şi o schimbare de regim senzorial: cu reprezentarea ne situăm în registrul vizualului, cu exprimarea ne situăm în registrul auditivului. Omul nu poate vedea decât cu ajutorul unui obiect intermediar de reflectare: oglindă, apă, suprafaţă lucioasă, dar poate auzi şi fără mediere. Astfel, cunoaşterea îşi pierde atributul secvenţialităţii în favoarea simultaneităţii.

Metafora Frankenstein se adaugă celorlalte două, dar, în lipsa coeziunii şi a logicii, ea defineşte comunicarea confuză sau încâlcită. Deşi ubicuă, ea moare prin exces de comunicare, întrucât vorbim din ce în ce mai mult, dar ne înţelegem din ce în ce mai puţin.

Reprezentativul şi expresivul nu mai alternează şi nu se mai compensează (ca în comunicarea tradiţională), ci tind să se identifice cu ceea ce Sfez numeşte *tautism*, o compunere a doi termeni: *autism* – boala izolării, a incomunicabilităţii şi *tautologie* – formă de comunicare în care subiectul şi predicatul se confundă.Abandonarea coeziunii şi destructurarea principiilor primare care stăteau la baza reprezentării şi a exprimării au ca efect dispersarea, confuziile, într-un cuvânt: Babel.

Excesul comunicaţional poate fi urmărit în mass-media, marketing, publicitate ş.a. Lucien Sfez leagă naşterea publicităţii de secolul al XIX-lea, perioadă în care dublarea discursivului de către imagine cunoaşte o dezvoltare stadială, care oferă caracteristicile celor trei metafore ale comunicării: *maşina* – reclama sau comunicarea-reprezentare, *organismul* – sistemul publicităţii

[1] Lucien Sfez, *op. cit.*, p. 59.

sau expresia publicitară şi *Frankenstein* – medierea generalizată a publicităţii sau publicitatea tautistă.

În zilele noastre, publicitatea comunică excesiv şi tocmai de aceea ea încetează să mai comunice. Publicul este orbit de evidenţa fenomenului şi nu-l mai „vede”. Folosim cutii de chibrituri fără să ne dăm seama că textul şi imaginile servesc unei intenţii estetic-ambientale, dar şi unei intenţii persuasive implicite, care face obiectul publicităţii vizuale.

Efectul opacizării în comunicare ne trimite cu gândul la o relatare a lui Bateson, reamintită de Sfez[1]. Fenomenul numit de Bateson *schismogenis* are la bază un model comportamental-cultural observat în tribul Iatmunilor din Noua Guinee. Modelul se bazează pe două tipuri de interacţiuni umane: complementare şi simetrice.

Interacţiunea complementară este specifică situaţiei în care un individ/grup din trib este din ce în ce mai autoritar, iar celălalat mai supus, situaţie opusă interacţiunii simetrice: dacă lăudăroşenia constituie modelul unui grup, celălalt răspunde tot prin lăudăroşenie, iar competiţia va duce la supralicitare. În acelaşi fel, triburile kabyle se ruinau din cauza darurilor pe care şi le făceau unul altuia şi care erau din ce în ce mai somptuoase.

Teoria *double-bind-ului* sau a dublei constrângeri a trecut din antropologie în pragmatică, servind unei explicaţii a opacizării comunicaţionale, prin reacţia la mesaj şi prin multiplicarea ofertelor informative.

Tautismul publicităţii îşi anulează chiar statutul de comunicare la nivelul publicului care nu mai receptează nici mesajul, nici intenţia de comunicare. Receptând selectiv, chiar şi atunci când intuim intenţia de comunicare, ignorăm mesajul, ca într-un

[1] *Op. cit.*, p. 70

Babel în care toţi vorbesc, dar neînţelegându-i sau neinteresându-ne, nu-i luăm în seamă. Ascultăm din politeţe, privim din plăcere, dar fără a auzi sau a vedea.

Considerations on advertising as a means of communication

Abstract

„Communication" stands for one of the fundamental human activities, known by all of us without needing to define it. Nowadays, to be informed, to communicate is the foremost dimension of our existence, being so present that it is no longer viewed as a distinct activity.

In present-day society, communication turns into a major debate. Questions like 'Why do so many communication problems exist?' or 'How could communication between individuals or groups be improved?' frequently occur. We could assert that everything, from television to fashion, from mimicry to literary criticism, is based on communication.

Communication represents the means we use for selecting and organizing our experiences. Since the individual is a social being, communication facilitates the access into the social relation labyrinth. We learn how to behave, to react and to know the others by means of communication. Regarding the science of communication, the elementary model of communication comprises four major components: a transmitter, a receiver, a channel and a message.

Nowadays, publicity communicates excessively, therefore it ceases to communicate. The public is blinded by the evidence of the phenomenon and 'sees' it no longer. We use matchboxes without realizing both the esthetical-environmental intention and the implicit persuasive intention conveyed by the text and the images.